

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Филозофски факултет - Скопје
Институт за историја

ЕВРОПСКАТА УНИЈА И РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ВО ЕВРОИНТЕГРАЦИСКИТЕ ПРОЦЕСИ

(магистерски труд)

Ментор :
Проф. Д-р Маргарита Пешевска

Кандидат :
Костовска Валентина

Скопје
2007 година

ВОВЕД

Создавањето на Европската унија во историјата, се оценува како едно од најизвонредните достигнувања во дваесеттиот век.

Нејзиното создавање е еден од најголемите политички процеси на денешнината кој се уште не е завршен.

Причините за создавањето на Унијата лежат во последиците од Втората светска војна. Како можни причини се наведуваат: политичките и економските последици од Втората светска војна, како што се екстремниот национализам, поделбата на источен и на западен европски блок, опасноста од комунизмот, спречувањето на политичката димензија на Германија над западните европски држави, растечката економска меѓузависност во светот, глобализацијата на производството, инфлацијата, меѓународните монетарни аранжмани и друго.

Почени од катастрофалните последици од Втората светска војна, многу човечки жртви, разорувања, уништувања и материјални загуби, европските народи конечно ја оцениле опасноста од национализмот и залудноста на насилствата. За да се избегнат вековните противречности и меѓусебни конфликти европските народи морале да изнајдат трајно решение за спречување на какво и да било идно уништување, насилство и убивање на европско тло. Тие увиделе дека единствен начин за тоа е патот преку создавање на економска меѓузависност на европските држави. Конечно по завршувањето на Втората светска војна, најопасната и најсуровата војна од сите претходни војни, беа создадени услови за трансформирање на Европа, слободна и просперитетна за европските народи, Европа без војни и граници.

Биле креирани голем број на договори, институции и закони. Сето тоа влијаело Европа да стане нова економска супер сила а во регионот се воспоставил најдолгиот непрекинат генерален мир во историјата.

Свој политички придонес и значајна улога во поставувањето на европската конструкција и нејзиниот развој имаат основоположниците: Роберт Шуман – француски министер за надворешни работи; Конрад Аденауер – германски канцелар по Втората светска војна; Жан Моне – француски економски експерт за планирање; Пол Анри Спак – белгиски министер за надворешни работи; Алсид Де Гаспери – италијански министер за надворешни работи и други.

Идејата за европска интеграција била замислена од францускиот економски експерт Жан Моне. Тој разработил детален план за создавање на наднационална организација за економска соработка односно неговата идеја се состоела во создавање на национална индустрија за јаглен и челик како силен потенцијал за заедничка европска организација која ќе се темели на економската соработка.

Неговата идеја за прв пат е предложена од Роберт Шуман на 9 мај 1950 година. Затоа овој датум се смета за роденден на Европската унија.

Конечно, на 18 април 1951 година бил потпишан во Париз, Основачкиот Договор за создавање на Европската заедница за јаглен и челик. Земјите потписнички на Парискиот договор беа:

Франција, Белгија, СР Германија, Луксембург, Италија и Холандија кои воедно станале и земји основачки на Европската заедница, (ЕУ).

Европската заедница (ЕУ) од почетокот на нејзиното основање во 1951 година, потоа преку Римските договори во 1957 година, Договорот во Мастрихт во 1992 година и така натаму, па се до денес успеа нејзината политичка интеграција да се одвива врз основа на мирољубиво и доброволно поврзување на државите во Европа и на нивните национални економии.

Европската унија ги претставува заедничките интереси на европските народи и нивните држави. Таа ја поддржува и соработката меѓу европските народи и се залага за единство но и за зачувување на различностите на европските народи и европските држави.

Европската унија е најголем трговски блок во светот и е еден од двата најголеми светски пазари која ја усвои и заедничката валута – евро.

Европската унија се залага и за изградувањето на заедничката надворешна и безбедносна политика, која е и една од причините на Република Македонија и нејзина аспирација за влез во Европската унија.

Основна цел и стратемиски интерес на Република Македонија е нејзина трајна интеграција во Европската унија и влез на Република Македонија во големото европско семејство.

Од многу значаен интерес за неа е и нејзината соработка и поврзување со земјите од поблискиот и од поширокиот регион.

Република Македонија го оствари своето право на самоопределување на одржаниот Референдум на 8 септември 1991 година на кој граѓаните на Македонија се изјаснија за самостојна и независна држава. Во целиот тој период, од осамостојувањето и во најтешките моменти со кои се соочуваше таа, кога на слабата и истоштена економија и се закануваше мултилатерална и унилатерална блокада на нашите граници па дури и кога нашата земја се соочуваше со бегалската криза од Косово во 1999 година, предизвикана од војната во Босна и Херцеговина кога прими над 350 000 бегалци, кога се наоѓаше и во мошне тешка економска положба и внатрешни меѓуетнички судири, аспирацијата на Македонија за влез во европското семејство како стратемски важна цел ниту во ниеден момент не беше доведена во прашање.

Република Македонија и денес е жртва на туѓиот национализам и на внатрешните меѓуетнички судири. Македонскиот народ и во денешнинава и понатаму се соочува со непризнавање на неговиот идентитет и присвојувањето на неговата култура и историја.

Процесот на интегрирање на Република Македонија во Европската унија по нејзиното осамостојување, беше забавен поради задоцнетото признавање на Република Македонија како независна држава во 1993 година.

Ова беше резултат на наметнатиот спор околу името на нашата држава од страна на Грција и покрај тоа што Бадинтеровата комисија формирана од Европската унија оцени дека Република Македонија ги исполнува сите пропишани услови за признавање на Република Македонија како самостојна и независна држава.

Република Македонија во 2001 година се соочи со вооружен конфликт кој што траеше седум месеци и се водеше на територијата на Македонија.

Вооружениот конфликт беше прекинат со потпишувањето на Рамковниот договор во Скопје на 13 август 2001 година.

Овој Договор беше потпишан под притисок на меѓународниот фактор кој што ја условуваше Република Македонија дека еден од условите за нејзиниот влез во ЕУ е и потпишувањето на овој Договор со што дојде и до промена на Уставот на Република Македонија од 1991 година.

Сепак македонската држава ништо не ја поколеба да истрае и да продолжи кон остварувањето на својата стратешка цел.

Република Македонија зачекори кон европското обединување. Сите нејзини активности на надворешен план се движат кон тој правец. Меѓу првите нејзини конкретни чекори беше потпишувањето на ССА - Спогодбата за стабилизација и асоцијација на 9 април 2001 година во Луксембург.

Македонската Влада поднесе барање за членство во Европската унија на 22 март 2004 година за време на претседавањето на Ирска со Унијата.

Со поднесеното барање за членство во Европската унија и влегувањето во сила на Спогодбата за стабилизација и асоцијација на 1 април 2004 година, Република Македонија ја потврди нејзината веќе јасна изразена политика и стратешка определба и таа да биде дел од големото семејство на демократски европски држави на Европската унија.

ГЛАВА I

ИДЕЈАТА ЗА ЕВРОПСКА УНИЈА

1. Историскиот развој на европскиот концепт за обединета Европа

Идејата за обединета Европа е многу стара идеја. Таа се појавила уште во раниот среден век.

Во раниот среден век ги наоѓаме и првите зачетоци на создавање на покрупни здружувања, во постоењето и функционирањето на големите империи, меѓу кои позначајни биле Источното Римско Царство со центар во Византион и Западното Римско Царство¹ со центар во Рим. Меѓутоа, нивна заедничка карактеристика е потчинување на повеќе народи и држави², а не здружување, соработка и рамноправност меѓу народите.

Раѓањето на Европа често е датирано во раниот среден век (500 - 1050), со појавата на заедничката цивилизација чиј двигател било христијанството со Рим како духовен главен град и латинскиот јазик како официјален јазик. Одовде може и да се следи почетокот на европскиот идентитет. Од политичко гледиште, обидите за поврзување на некои европски земји датираат од времето на распаѓањето на Римската империја во деветти век, за време на владеењето на императорот Карло Петти.

Од религиозен аспект се до 1054 година, постоела заедничка христијанска религија која што ги обединувала народите на Европа. Меѓутоа во 1054 година доаѓа до поделба на христијанската црква на

¹ Лазар Лазаров, Европска унија – состојби и перспективи, Скопје 2005, 15.

² Ibidem.

Источна и Западна, односно на Православна со центар во Константинопол и Католичка со центар во Рим. Како последица на поделбата на црквата дошло и до поделба на народите од Европа според нивната вероисповед.

Католичката црква и нејзините поглавари долго време настојувале да и обезбедат предимство на католичката црква и во световниот живот. Тие настојувале да ја реализираат идејата за обединета Европа на различни начини, применувајќи разни религиозни средства и методи, политички и воени, како на пример со крстоносните војни од XI до XIII век.

Крстоносните војни ја измениле дотогашната положба во Европа, менувајќи ја притоа и нејзината меѓународна позиција, така што сега таа прилично зајакната им се спротивставила и во целост ги отворила надворешните напади. Фактички, преку крстоносните војни и развојот на надворешната трговија, Европа долго цел на странски освојувачи, сега стана агресор.³ Крстоносните војни придонеле за натамошното градење на европскиот идентитет. Во нив за прв пат во историјата на Европа се појавила европската преку здружените Крстоносни војски на Европјаните, обединети од целиот регион.⁴

Како автори на проекти за европско обединување, особено од четринаесетти век се јавуваат голем број на историчари, политичари, дипломати, филозофи, теолози, од чија страна биле предлагани многубројни варијанти за обединета Европа како и конкретни проекти за формирање на заеднички сојузи и заеднички органи.

До целосна употреба на терминот Европа дошло во Доцниот среден век, во петнаесеттиот век, кога станал заеднички термин за мислителите и научниците од тоа време, а за надворешниот свет станал синоним за “Христијанството”.

Поради влијанието на црквата и нејзината улога во сите сфери на општественото живеење, таа не дозволувала да дојде до поцелосно европско обединување.

Со појавата на хуманизмот и ренесансата (1350-1550), стариот црковен конфронтизам бил надминат. Тогаш можеле да дојдат до израз

³ Џон Мек Кормик, Разбирање на Европската унија, Скопје 2004, 34.

⁴ Ibidem, 34.

идеите базирани на идеализам и републиканство. Па така дошло до појавата на првите државни системи во Англија и Франција, со што биле создадени услови за развој на европската идеја. Таквата идеја била поддржана од мала група на луѓе, т.н. идеалисти. На оваа група на луѓе, припаѓале кралот Џорџ од Бохемија и неговиот дипломат Антоан Марини. Предлогот на кралот Џорџ од Бохемија се состоел во формирање на европска конфедерација како одбрана од опасноста на турските навлегувања од исток кои станале закана за Западот во средината на петнаесеттиот век. Според нив европската конфедерација, би била уредена со Собрание кое требало редовно да се состанува, чие седиште ќе се менувало на пет години; Колегиум со постојани членови за донесување на одлуки; Совет на кралеви и кнезови; Суд за усогласување на споровите.⁵

Меѓутоа, црквата кон крајот на шеснаесеттиот век била толку разделена па така и идејата за христијанска единствена Европа, која подразбирала и заедничка религија била напуштена.

Во седумнаесеттиот век помеѓу европеистичките проекти посебно место има “Големиот план” односно “Големата намера” на војводата Де Сули (1559-1641). Според него “Европа требало да се управува како едно големо семејство”. Според “Големиот план” на Де Сули, Европа требало да биде конфедерација на петнаесет христијански држави. Врховен орган би бил Врховниот Совет, а би имало и шест регионални совети. Врховниот Совет би го сочинувале “Четириесет мажи” кои би ги претставувале сите држави учеснички. Врховниот Совет би бил во улога на врховен арбитер за решавање на секакви спорови помеѓу државите, владетелите и нивните поданици.

Неговите решенија би биле конечни и со задолжителна сила. Според Де Сули, Конфедерацијата истовремено ќе биде гарант на мирот во Европа и тврдина против надворешните непријатели.⁶

Во осумнаесеттиот век европскиот концепт повторно бил разгледуван од страна на мислителите и филозофите од овој век. Посебно место меѓу европеистичките проекти во овој век заема концептот за “Вечниот мир” на Емануел Кант (1795) во кои спаѓаат и

⁵ Ibidem, 35-36.

⁶ Трајан Бендевски, Право на Европската унија, Скопје, 2001, 29.

предлози за светскиот мир, а најзначајни се идеите на Сен-Симон во 1814 година. Во него тој разработил концепт за федерална Европа со заеднички институции, но во која и понатаму требало да се почитува националниот принцип т.е. националната независност на државите.⁷

Прв успешен обид за обединување направил францускиот император Наполеон Бонапарта (1769-1821). Идејата за обединување била главна цел во владеењето на Наполеон.

Таа идеја тој ја остварил преку освојувањата на поголем дел од Европа, ставајќи ја под директна управа, со примена на сила воспоставил единство. Тогаш биле обединети Франција, Белгија, Холандија, Луксембург и делови од Германија и Италија. Меѓутоа европската идеја се уште не била остварена.

Во 1849 година, Виктор Иго прв го употребил терминот “Обединети држави на Европа”, со што⁸ ја означил целта што требало да ја следи секоја европска држава.

Меѓутоа можностите за европското обединување во деветнаесеттиот век биле невозможни поради присутниот национализам.⁹

Националистичките идеи се појавиле во времето на Француската буржоаска револуција, која го означила и почетокот на формирањето на модерните нации.

Национализмот добил се пошироки размери откако Италија во 1860 година и Германија во 1871 година го извршија своето обединување и ја остварија својата државност. Тоа ќе биде причина за постојаниот ривалитет и натпревар меѓу европските држави во освојувањето на колонии, што заврши со две тешки и катастрофални војни за Европа во дваесеттиот век.¹⁰

Формирањето на модерни нации, процесот на создавање на независни национални држави, ја отфрлил во целост идејата за европско единство.

Сепак идејата и понатаму постоела.

⁷ Ц. М. Кормик, *Op.cit.*, 35-36.

⁸ *Ibidem.*

⁹ Edon Klepseh, *Promotion of the European idea (European Union)*, Federal Republic of Germany 1999, 1-2.

¹⁰ Ц. М. Кормик, *Op. cit.*, 37.

Дваесеттиот век претставува најбурниот век во историјата на Европа и на европските народи. Во овој век се појавуваат бројни мислители и политички лидери кои што се вклучиле во развивањето и понатамошното формирање на идејата за обединета Европа.

Голем интерес за оваа идеја се појавил по завршувањето на Првата светска војна.

Посебно на тој план придонеле поуките и искуствата од Првата светска војна, а последиците од неа ја наметнале потребата за обединета Европа. Разработувајќи го европскиот концепт, политичарите и бројните мислители од дваесеттиот век сакале да им помогнат на европјаните да ги надминат национализмот и меѓусебните недоразбирања и конфликти и да се поврзат како дел од една поширока култура. Тие сакале на Европа да и овозможат да се брани од надворешните закани.

По Првата светска војна европскиот концепт се разгледувал како идеја за европската интеграција која била поддржувана од поголема група на луѓе.

Во периодот на мир, меѓу двете светски војни биле издадени голем број книги, научни трудови, весници и разни публикации со теми за Европската унија, кои што придонеле за натамошната изградба на европскиот концепт.

Во првата половина на дваесеттиот век, биле презентирани и неколку планови за европскиот концепт.

Еден од најпознатите интелектуалци на XX век, кој дал свој придонес во развитокот на европскиот концепт бил Рихард Куденхов Калерги (Richard Coudenhove Kalergi).¹¹

Во 1923 година во Виена тој ја објавил книгата “Пан Европа”.¹² Во неа тој се залагал за создавање на една политичка унија т.н. Пан Европа како единствена гаранција за мирот.¹³

Врз основа на овој труд, во 1923 година било организирано т.н. “Паневропско движење”, како концепт за економска интеграција.¹⁴

¹¹ Рихард Куденхов Калерги (1894-1972), од јапонско - австриско потекло. Тој се смета за пионер и основоположник за обединување на Европа по Првата светска војна.

¹² Trevor Salmon and Sir William Nicoll, *Building European Union: A documentary history and analysis*, Manchester, 1997, 7-9. (Прилог бр. 1).

¹³ Џ. М. Кормик, *Op. cit.*, 39.

Калерги сметал дека мирот во светот може да се постигне со создавање на пет глобални полиња на моќ и тоа:

- Америка (без Канада), СССР, Источна Азија (Кина и Јапонија), Паневропа и Велика Британија.

Во Паневропа освен западноевропските држави требало да бидат и европските колонии во Африка и Југоисточна Азија, додека пак Велика Британија и нејзината колонијална империја (Канада, Австралија, Јужна Африка, Средниот Исток и Индија) се издвојувала како посебно “глобално поле на моќ”.

Калерги предлагал четири степени на власт за зачувување на Европското единство:

- Конгрес на претставници од 26 европски земји;
- Согласност за договор за надминување на европските спорови;
- Создавање на царинско единство;
- Нацрт - проект за федерален Европски устав.¹⁵

Неговите идеи иако не добиле масовен одзив, биле прифатени од бројни истакнати јавни личности како што се, уметникот Ричард Штраус, и неколку тогашни или идни политички лидери: Томас Масерик,¹⁶ Конрад Аденауер,¹⁷ Винстон Черчил,¹⁸ француските премиери Едуард Хериот и Аристит Бријан (1862-1932).

Аристит Бријан како член на Друштвото на народите во мај 1930 година поднел меморандум до владите кои се вклопувале во неговите идеи за европска соработка. Во него тој се служел со терминот како “заеднички пазар” и “Европска унија”, а предвидувал подоцнежна

¹⁴ Христо Каргалов, Европската интеграција низ економска перспектива, Скопје, 2005, 17.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Томас Масерик (1850-1937), чехословачки политичар и филозоф, основач на Народната партија на Чехословачка која се борела за автономија на Чехословачка. Имал големо влијание во добивањето на независноста и бил избран за прв претседател на Чехословачка (1918-1935). Тој бил приврзаник на концептот за Европско единство.

¹⁷ Конрад Аденауер (1876-1967), западно германски политичар, канцелар на Сојузна Република Германија (1946-1963), еден од приврзаниците на концептот за обединета Европа.

¹⁸ Винстон Черчил (30.11.1874-24.1.1965), британски државник премиер на Обединетото Кралство во текот на Втората светска војна. Тој бил еден од првите застапници на пан-европејството кое со тек на време доведе до формирање на Европскиот единствен пазар и подоцна ЕУ. Тој предлагал развивање на Соединети Европски Држави, меѓутоа сметал дека овој нов ентитет треба да биде втемелен околу Франција и Германија без вклучување на Британија. Неговиот став бил “со Европа, но не Европа”.

регионална и социјална политика на Европската унија. Според тоа тој се сметал за еден од основачите на европската интеграција, а во Франција често бил опишуван како татко на Унијата, се до моментот на избувнувањето на Втората светска војна кога неговиот меморандум бил наполно исфрлен.¹⁹

Како резултат на неговите политички определби, европскиот концепт бил повторно отфрлен.

Европа овој пат била зафатена со големо националистичко зло на нацистичка Германија на чело со Адолф Хитлер. Хитлер повикувал на создавање на “Европска куќа”, но само како начин за остварување на германската хегемонија на континентот.

Втората светска војна уште повеќе ги поделила европските народи. По војната покрај економска, социјална и верска поделба, како резултат на идеолошките разлики, Европа била зафатена и од идеолошката поделба.

Меѓутоа кај западноевропските држави дошло до голема политичка трансформација.

По завршувањето на Студената војна, а особено во текот на 1990 - 1991 година кога бил ставен крај на поделбите, се пристапило кон поврзување на Европа во целина, а тоа водело кон поцелосно интегрирање и остварување на идејата за обединета Европа на поголемиот дел од Европа.

¹⁹ Ц. М. Кормик, Op.cit., 39.

ГЛАВА II

ФОРМИРАЊЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

1. Дефиниција и теориите на европската интеграција 1945 – 1995

За прашањето по што се разликува интегрираната организација од другите меѓународни организации професорот Алан Милворд и Вајбик Соренсен направија јасна разлика помеѓу интегрираните и независните организации.²⁰ Во продолжение ќе ги разгледаме нивните ставови.

Меѓународните организации како што се: Организацијата за соработка и развој (OECD), Генералниот договор за тарифи и трговија (ГААТ) и Северноатланскиот сојуз (НАТО), работат на принцип на “независност” т.е. група национални влади соработуваат меѓусебно во економски и политички сфери, а договорите се направени врз основа на заедничка соработка. Таквите организации не влијаат врз создавањето на политиката на нејзините земји – членки, нивните одлуки не ги надјачуваат националните политики и имаат мала, или никаква моќ или санкција за да се наметнат политики на земјите – членки. Ова е најчест тип на меѓународна организација или основа на договор. Што се однесува до интегрираната организација таа бара креирање на “над - национална организација” како што се Европската заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЧ) 1951 година, и Европската економска заедница (ЕЕЗ) 1957 година.

²⁰ Martin J. Dedman, *The Origins and Development of the European Union 1945 – 95*, London, 1996, 7.

Овде земјите – членки пренесуваат некои политички одлуки на тело од сите земји членки, одлуки, такви кои се обврзувачки за сите членки и мора да се почитуваат.

Така земјите членки кои се вклучени во наднационалните организации пренесуваат дел од моќта (суверенитетот) на таквите организации. Меѓудругото, наднационалната организација има моќ да наметне санкции на владите членки, во случај на несовпаѓање со политичките одлуки или кршење на договорите. На пример, во Европската економска заедница, една од функциите на Европската комисија е да се делува како “полицаец” за да се обезбеди совпаѓање, а друг орган на ЕЕЗ, Европскиот суд за правдата ги донесува правните пресуди (со што се дава предимство пред националното право на земјите – членки) во случај на спор.

Анализирајќи ги придобивките на интегрираните наднационални организации во споредба со меѓународните независни тела Милворд и Соренсен ги идентификуваа трите клучни предности на европската економска интеграција.²¹

На прво место, договорите беа нереверзибилни (или барем потешко реверзибилни).

Римскиот договор (1957), кој ја создаде ЕЕЗ не постави временски ограничувања, т.е. намерата беше тој да биде со неопределено времетраење. Ова е невообичаено затоа што договорите обично се на определен рок, кој може да се продолжи (НАТО договорот од 1949 година првично беше на 20 години), или пак мора повторно да се испреговара (на пример оригиналниот Договор за незголемување на бројот во 1963 година, каде земјите се согласија да не набавуваат нуклеарно оружје, престана да важи 1995 година).

Римскиот договор исто така не предвидува процедури за напуштање на земјите членки од ЕЕЗ. Значењето на овие прашања е тоа што интеграцијата обезбедува многу поголема гаранција дека договорите и политиките, еднаш договорени, ќе се почитуваат во континуитет.

²¹ Ibidem, 8.

Затоа таквите ангажмани се сигурни поради тоа што има повеќе сигурност договорите постигнати помеѓу националните држави да продолжат и да не бидат прекршени.

Втората предност на наднационалните организации е нивната ексклузивност како интегрирано тело. Шестте членки на ЕЕЗ од 1957 година па натаму можеа да исклучат други потенцијални членки се додека новите членки ги прифатат нивните услови, концептот “*acquis communautaire*” т.е. новите членки мораат да се согласат да ги прифатат сите правила на клубот. Ова ја прави интегрираната организација силна кохерентна сила, ја подобрува нејзината преговарачка позиција со надворешни страни и обезбедува потенцијал за да дискриминира. Британија во 1955 година најпрво се приклучи, но потоа се повлече од разговорите со кои се создаде ЕЕЗ во 1957 година, потоа во 1961 година, кога Британија одлучи да се приклучи, тоа не и беше дозволено од Де Гол (Британија се приклучи по 12 години во нејзиниот трет обид) и беше дискриминирана од Заедничката надворешна тарифа – заштитниот тарифен ѕид на ЕЕЗ.

Трета предност на интегрирана организација според Милворд е тоа што тие се повеќе правно придружени. Договорот од Париз 1951 година и Договорот од Рим 1957 година создадоа нов правен систем и рамка за да ги регулираат институционалните и моќта на членките, правата и обврските.

Постојат три школи кои нудат објаснувања за европската интеграција.²²

1) Ортодоксното објаснување за европската интеграција не е историско воопшто, но е изведено од политичката наука. Аргументот е дека со зголемувањето на комплексноста на меѓународниот поредок по 1945 година, како и рангот и функциите на модерната национална држава значи дека земјите незапирливо се испреpletени во мрежа на функционални меѓународни тела (како што се НАТО, ООН, или ГАТТ). Просторот за независна акција од индивидуална држава е намален со донесувањето на колективни одлуки. Понатаму се спори дека кога веќе еднаш интегрираните организации ќе се создадат, постои неизбежна

²² Ibid., 9.

тенденција за понатамошно интегрирање. Така ЕЗЈЧ создадена во 1951 година, водеше кон создавање на ЕЕЗ во 1957 година или пак Единствениот европски акт (ЕЕА) од 1986 година водеше кон целите на Економската и монетарната унија (ЕМУ) во Договорот на ЕУ во 1992 година. Така, откако европската интеграција започна, таа стана само одржувачки процес, воден од еврократите од Брисел, што резултира со дел по дел растечка интеграција на Европа. Овој процес се очекува да доведе до Федеративни Соединети Држави на Европа. Неизбежниот резултат на зголемувањето на просторот на интегрирана наднационална организација е евентуалното изумирање на националната држава чии функции, одговорности и суверенитет се пренесени на наднационалната држава.

Факт е дека интеграцијата беше ексклузивно економска и донесувањето на одлуките (како и политичката моќ) се уште се наоѓа во националните влади кои што делуваат заеднички во Европската унија. Европската комисија донесува предлози, а не носи одлуки. Европскиот парламент не донесува легислатива. Отсекогаш имал право да биде консултиран, и сега има некои “кодекс” права, но тој никогаш не донел закон за 40 години.

Политичката моќ на Европската заедница лежи во земјите членки, одлуките се носат колективно во рамките на Советот на министри. Изгледа доста невозможно дека процесот на интеграција неизбежно ќе води кон исчезнување на националната држава и формирање на Федеративна Европа. Во 1960-тите години ова несомнено вроди со резултат и се веруваше во ова ортодоксно објаснување. Неговата валидност како теорија сега изгледа неубедлива во светло на неодамнешните историски анализи на владините архивски предмети од 1950-тите години.

2) Втората школа на мислења и дава атрибути на европската интеграција со идеи, пораст и влијание на Европското федералистичко движење, особено од Втората светска војна (1939 – 45), па се до денес. Професорот Валтер Липгенс, главниот промотер на овој поглед, прави детални студии на бројни движења и организации застапувајќи го Европскиот федерализам, одгледувањето и развојот на идеите во разни

некомунистички движења на отпорот за време на војната во окупирана Европа, како и интригата и идеолошките спорови помеѓу разни повоени групи за притисок. Липгенс го признава еурофедерализмот како неизбежна и логичка повоена политика која е базирана на идеите и предлозите на движењата на отпорот и “Федералната Унија” во Обединетото Кралство 1939-41 година. Уште повеќе, тој тврди дека лобирањето и публицитетот од Европското федералистичко движење по 1945 година резултираше со потези кон имплементирање на Евро - федералните идеи, со што се дојде до првиот наднационален авторитет во 1950 година.

Тезите на Липгенс²³ се базирани на неразделивата логика на федералната солуција за Европа (како лек од деструктивните сили на тоталната војна, геноцидот на Холокаустот, тоталитаризмот, екстремниот национализам и злоупотребата на човековите права во периодот 1933 – 45 година), јавната поддршка и промоција на федерализмот од политичари и интелигенција, и зголемената масовна јавна поддршка за идејата не успеа да постигне комплетна реализација само поради две пречки. Она што Липгенс го означува како “прва пречка” беше декларираната антипатија на големите светски сили, САД и СССР помеѓу 1943 – 47 година кон идејата на федерална Европа. Со почетокот на Советско – Американскиот ривалитет како супер сили во студената војна од 1947 – 48 година, САД интересно се преобразија, за да потоа ентузијастички ги застапуваат Евро – федералните решенија. Дотогаш “втора спротивставена сила” беа владите на Западна Европа (кои би требало да ја одобрат и имплементираат било која федерација). За Липгенс, Британската, Скандинавската и Француската влада беа “бастиони на тврдоглавите националистички традиции” и затоа федералната идеја никогаш не постигна вистински продор.

Сепак, Липгенс тврди дека помеѓу 1945 – 55 година кога политиките на Европската унија се формираа, групите за политички притисок кои ја застапуваа Унијата или федерацијата, беа посебно важни. Никој не може да ја разбере или опише предисторијата на Европското движење или нејзините почетоци без да ја проучи

²³ Иб., 10.

активноста на овие групи. Европската унија на федералисти (УЕФ) се појави од состанокот во Хертенштајн во декември 1946 година (нејзиното членство се дуплира на 200.000 помеѓу 1947 – 50 година). Според Липгенс, УЕФ со зголемено успешно лобирање направи голем придонес на интегративните напори помеѓу 1950 – 54 година. Единствената инстанца на успешно лобирање од УЕФ, цитирано од Липгенс, беше член 38 од Договорот за европска одбранбена заедница со која на нејзиниот иден парламент му е доделена задача за поставување на рамка на Европскиот Устав. Обидот на ЕДЦ / ЕПЦ за интеграција пропадна – беше одбиен од Француското народно собрание во август 1954 година.

Единствениот пример кој што Липгенс го посочува за успешно влијание и лобирање од европските федералистички движења беше изјаловена шема. Липгенс тврди дека Европските федералистички движења влијаеа врз поранешниот ЕЗЈЧ (1951), но не е обезбеден доказ кој тоа го поддржува. Сепак, тој признава дека по отфрлањето на ЕДЦ шемата, Европските федералистички движења имаа мало или никакво влијание врз подоцнежниот Римски договор од 1957 година, кој остана главна инстанца на европската економска интеграција, создавајќи заеднички пазар во Европската економска заедница и заедничка програма за развој на атомската енергија во “Евроатом”. Исто така, како што покажува професорот Алан Милворд, Жан Моне, таткото на европската интеграција, изгледа целосно незаинтересиран и невмешан во Европските федералистички движења помеѓу 1945-48 година и никогаш не е споменат од Липгенс во неговите студии. Уште повеќе, конверзијата на Моне кон идејата за европска интеграција беше поради влијанието на американските, а не на европските Федералисти. Жан Моне е оној кој беше одговорен за почетокот на шемата на ЕЗЈЧ.

Тезите на Липгенс дека европската интеграција на 1950-тите години беше некако неизбежен резултат на притисокот и влијанието на Европските федералистички движења е тешко да се поддржат, земајќи го во предвид недостатокот на вистинска врска помеѓу транснационалните политички групи за притисок кои работеа за

Европска федерација и актуелните интегрирани организации оформени од владите во 1950-тите години.

Фокусот на Липгенс за историјата на Европските федералистички движења како објаснување за она што следуваше, изгледа површно атрактивен и веројатен, но неизбежно ги занемарува сите докази од архивите на националните влади, кои пак откриваат интерни дебати во одделите за политичките опции и објективи кои се инволвирани и основата на носењето одлуки. Таков доказен документ, открива дека мотивите и интенциите на шестте земји кои го потпишаа Договорот од Париз 1951 година и Договорот од Рим 1957 година (настрана од реториката) не вклучуваше “федерација”.

3) Третиот тип на објаснување за европската интеграција е целосно историска, и е базирана на работата на политичките, дипломатските и економските историчари. “30-годишното правило” значи дека од раните 1980-тите години документите на Британската влада кои го покриваат формирањето ЕЗЈЧ и ЕЕЗ треба да поминат три децении пред да станат достапни. Низ користењето на документите од Форин Офис, Одборот за трговија и Кабинетот, во Јавната канцеларија за евиденција, безмалку тажниот податок за носењето на одлука на Британската влада за Европа беше напишан од историчари како што се Џон Јанг, Саки Докрил и други, додека пак економските историчари како што се Алан Милворд и Франсис Линч се внесени во владините и економски податоци во Обединетото Кралство и други европски држави како инволвирани во интегративните процеси.

Алан Милворд продуцира теза цврсто заснована и изведена од емпириската евиденција (архивиран во различни национални архиви) за да го објасни потеклото и мотивациите за европска интеграција. Во основа “Милвордовите тези” тврдат дека европската интеграција единствено се случува и единствено функционира тогаш кога всушност им е потребна на националните држави, а нема фундаментален антагонизам помеѓу европската интеграција (како што се гледа во ЕЗЈЧ и ЕЕЗ) и националната држава. Ова важи за маркиран контраст кон другите два типа објаснување, кои пак во основа се на идејата дека европската интеграција целосно резултира до изумирање на

националната држава и креирање на нова наднационална држава на Федерални Соединети Држави на Европа. Милворд кажува дека наднационалните организации беа формирани од националните држави за да служат на нивните специфични цели, а не како чекор кон потчинување и затемнување на националните држави во рамките на Федерална Европа. Фундаменталното прашање е: каде лежи моќта? Дали во ЕЕЗ, 1960-тите години или ЕУ, 1990-тите години, моќта останува во националните држави: сите одлуки се донесени од владите на земјите членки колективно во Советот на министри (или со анонимно или пак со гласање со квалификувано мнозинство, во зависност од прашањето). Актуелното проширување на одрекувањата, или спогодувањето за национална контрола кон наднационалните организации во Брисел, децении подоцна и понатаму се скромни и рестриктивни кон некои, но не сите форми на економска активност.

И покрај тоа што наднационалните организации го сменија нивното име од ЕЕЗ (1958-86) во Европска заедница (1986-91) и во Европска унија од Маастрихт, и понатаму остана заедничкиот или единствен пазар, кој примарно се грижи за заедничките комерцијални прашања и нивните соодветни политики. На пример, и понатаму не постои единствена надворешна политика за сите членки на ЕУ, иако е направен обид, координирани одговори да се донесуваат за специфични прашања. Единствените политички елементи коишто членките ги спроведоа се однесуваат на економски или комерцијални прашања.

Милворд тврди дека европската интеграција, далеку од напредување на причината за федерација, всушност “ја спаси националната држава” - наднационалните организации ЕЗЈЧ и ЕЕЗ беа креирани од шест држави (Франција, Бенелукс, Италија и Западна Германија) поради економска неопходност и политичка сигурност. Идеите на Еуро-федералистите и движењата, според тезите на Милворд, немаа ништо со европската интеграција. Тој расправа дека потребите за економска реконструкција и национално повторно градење на Западна Европа по Втората светска војна од 1945 година па понатаму, често бараше меѓународни решенија. Така беше затоа што националните влади не беа во можност успешно да ги спроведат нивните планови за

економска реконструкција изолирано од нивните соседи, затоа што им требаше пристап кон пазарите на нивните соседи од Западна Европа, како и суровини (на пр. коксот од Германија). Во исто време, во доцните 1940-ти години и раните 1950-ти години не постоеше слободна трговија во Западна Европа. Рестрикциите на тарифите и квотите за да се заштитат националните пазари беше образец.

Западноевропските држави беа меѓусебно економски зависни, но сепак нивните пазари беа ригидни за националниот престиж. Исто така, националните планови за реконструкција беа многу слични во нивната цел. Зголемувањето на производството на челик фигурираше доминантно во Француската и програмите на други национални економски обнови од 1946 година. Договорот од Париз 1951 година ја формира ЕЗЈЧ, заеднички пазар за јаглен и челик, којшто ги решава овие проблеми и ги одржува постигнувањата на националните економски цели во меѓународен контекст.

Милворд расправа дека кога националните планови за реконструкција почнаа да зависат од економските врски со Западна Германија, тогаш се случи интеграцијата. Интегрирана, повеќе од отколку независна организација беше креирана поради внатрешните предности. Милворд покажува дека препородот на економијата на Западна Германија беше круцијален во Европскиот економски систем - тоа беше главен извор на машини и машински алати за нејзините континентални соседи и големи потрошувачи на храна и челик. Холандија, Франција, Белгија и други држави, сите имаа потреба да ги обноват безбедносните трговски врски со Западна Германија. Нивното економско заздравување и национална реконструкција стана стожер на големото проширување на Германското економско заздравување.

Политичката иднина на Западна Германија во Европа беше исто така од централно значење. Според Милворд, европската економска интеграција се случи кога економиите во изградба на националните држави по 1945 година зависеа од економските врски и договор со Германија и така беа заинтересирани за “големото прашање”, т.е. како да се поправи Германија безбедно и сигурно во Западна Европа. Тогаш и

само тогаш европската интеграција се случи затоа што беше многу посигурен, перманентен, правно постојан ангажман.

Парадоксално, според тезите на Милворд, далеку од тоа европската интеграција да биде потег кон создавање на федерална унија во Западна Европа, беше механизам со кој Сојузна Република Германија (Западна Германија) можеше повторно да се појави како друга национална држава. Процесот на европска интеграција не беше прв чекор кон вклучување на Германија или другите држави во федерација туку всушност ги обезбеди средствата со кои новата Германска држава можеше повторно да се етаблира и коегзистира, во отсуство на договор или формален мировен договор со оние западни соседи кои извршија инвазија, ја поразија и окупираа пред 10-15 години. Западна Германија беше единствено ослободена од надворешна поствоена контрола врз производството на челик и јаглен (завршувајќи ги рестрикциите на меѓународните Рурски власти над извозот на јаглен од Западна Германија) во рамките на ограничувањата на ЕЗЈЧ од 1951 година. Слично, во рамките на контекстот на планот на Европската одбранбена заедница од 1950-54 година, (пропаднатата интегрирана програма за да се реши чувствителното прашање за Германското разоружување) според Бонските договори целосниот суверенитет беше обновен во надворешните работи и националната одбрана од 1955 година за Западно Германската држава.

Липгенс²⁴ и го припишува на европската интеграција влијанието и лобирањето на Европските федералистички движења пред 1955 година и за некои политички научници, интеграцијата еднаш отпочната се гледа како неповратен и неизбежен процес на пренос на моќта и суверенитетот од национална држава во наднационална држава. Тезите на Милворд ја поздравуваат европската интеграција како креација на националната држава за нејзини сопствени национални цели. Најсигурен начин да се постигнат националните економски и политички цели беше со интеграција. За Милворд, обете, Договорот од Париз 1951 година (формирање на ЕЗЈЧ) и договорот од Рим 1957 година (креирање на ЕЕЗ

²⁴ *Ib.*, 12.

и Евроатом) беа примарно комерцијални договори - наднационалните компоненти таму беа главно поради германското прашање.

2. Општествено - политичката ситуација по Втората светска војна

Европската унија изникнала од руините на Втората светска војна. Војната им задала силен удар на европската моќ и влијание.

Тоа резултирало со појава и издигнување на нови супер сили во светот, САД, и СССР.

Со тоа дошло до создавање на нова рамнотежа во распределбата на политичката моќ во светот, во корист на САД и СССР.²⁵

Наспроти тоа, кај државите на Западна Европа преовладувало мислењето да се надминат пречките и да се воспостави соработка со сите земји во светот како предуслов за мир во светот.

По Втората светска војна, западноевропските земји настојувале да ја вратат својата меѓународна положба и углед по војната. Оттука се појавиле и мотивите за европската интеграција кои можат да се прикажат во пет точки:

- Желба за ново сознание т.е. Европа да овозможи стекнување на ново чувство, чувство за заеднички живот. Демократски уредена Европа како алтернатива на националистичкото владеење од периодот на војните;
- Желба за сигурност и мир: обединета Европа требало да стане заедница на мирот;
- Желба за слобода и слободно движење: како резултат на страдањето на луѓето со години поради војната предизвикана од националната огорченост, како и ограничувањето на луѓето во нивното движење, идеи, информации и стоки;

²⁵ Ц. М. Кормик, Op.cit., 59-60.

- Надеж за стопанска благосостојба: обединета Европа требало да ги воведо луѓето во период на економска стабилност и просперитет;
- Заедничка моќ: надежта на западноевропските држави преку политичко обединување да вратат голем дел од меѓународната моќ што поединечно ја загубиле во текот на војната.²⁶

Во почетокот таквото мислење не било подеднакво прифатено од западноевропските земји, поради тоа што тие првенствено тргнувале од своите внатрешни интереси. Меѓутоа, поради промените што се случувале, тие барале ново размислување т.е. тие морале да ги усогласат своите ставови.

Први обиди за соработка и надминување на меѓусебните разлики и спротивности биле направени на економски план. Па така, уште во текот на војната во јули 1944 година, во Бретон Вуд во Њу Хемпшир била одржана конференција на која присуствувале делегации на сите Сојузни Европски Држави во војната вклучително и САД и СССР.²⁷

На конференцијата за прв пат бил постигнат договор за поблиска економска соработка, преку унапредување на слободната трговија, како и обнова и стабилизација на европските економии.

Меѓутоа, по војната поради идеолошките разлики и различните политички системи што биле воспоставени во европските држави, економската соработка била прифатена и разработена само од западноевропските држави.

Со тоа европската обнова започнала од земјите со капиталистички систем и пазарна економија.

Поради Наполеоновото разорување на нивните стопанства, тие не биле во можност да ја извршат обновата на сопствените индустрии и земјоделството по војната. Особено била тешка положбата во 1947 година, кога дошло до пораст на цените на прехранбените артикли и криза во снабдувањето со гориво како резултат на слабата жетва и острата зима од претходната година.

Земјите од Западна Европа и понатаму произведувале само за сопствени потреби, поради што не располагале со доволно парични

²⁶ Вернер Вајденфелд и Волфганг Веселс, Европа од А до Ш, Скопје 2003, 13.

²⁷ Ц. М. Кормик, *Op.cit.*, 62.

средства за увоз на странска, пред се американска стока.²⁸ По војната, западноевропските земји биле зафатени со висока инфлација, нестабилност на цените, распаѓање на нивните колонијални империи поради принудната деколонијална политика што ја воделе.

Таквата ситуација придонела за директно вклучување на САД во економската обнова на Европа.²⁹ САД, кои од војната излегле економски мошне силни, биле единствените кои можеле да и помогнат на Европа да ги среди економските и политичките услови а истовремено и да ги заштитат сопствените економски и безбедносни интереси што ги имале тука. Креаторите на таквата политика на САД исто така на тоа, гледале како можност за спречување на советското влијание и доминацијата на комунистичките партии во светот.³⁰

Првиот предлог за помош на Европа од страна на САД бил даден во јуни 1947 година од страна на тогашниот државен секретар на САД, Џорџ Маршал, кој докажал дека САД треба да ја снабдат Европа со помош за борба со “гладта, сиромаштијата, очајот и хаосот.”³¹

Првиот официјален предлог за помош на Европа бил даден во јуни 1947 година кога Џорџ Маршал³² на едно од своите предавања на универзитетот во Харвард³³ ја спомнал можноста за помош што САД можела да и ја даде на Европа, под услов владите на европските земји да се подготвени и самите да си помагаат т.е. да се согласат на меѓусебна економска соработка.³⁴

Оттука произлегол т.н. Маршалов план за “обнова и долгорочен развој на Европа”, кој требало да го прифатат сите европски земји. Маршаловиот план претставува прв официјален потег за реализирање на идејата за европска интеграција кој ги поттикнал Европјаните да работат заедно, и го означил почетокот на нивната економска интеграција.

²⁸ X. Карталов, Op. cit., 20.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Henri Bemford Parks, Istorija Sjedinjenih Americhkih drzava, Beograd 1986, 693-695.

³¹ Цитирано според Џ. М. Кормик, Op.cit., 63.

³² Џорџ Маршал (Georg Cattet Marshall – 1880-1959) американски генерал и политичар, бил шеф на американскиот Генералштаб во текот на Втората светска војна. Во 1953 година добил Нобелова награда за мир. Се залагал за програмата за европска обнова.

³³ T. Salmon and Sir W. Nicoll, Op. cit., 29-30. (Прилог бр. 2).

³⁴ X. Карталов, Op.cit., 20.

Џорџ Маршал ја означил Западна Европа како регион каде ќе се одвива економската интеграција.³⁵

Маршаловиот план за европска обнова се одвивал во периодот од 1949-1952 година. Со него требало да се зголеми обемот на производството, да се поттикне стабилизацијата на стопанството и нивните девизни курсеви, да се намалат ограничувањата во економската соработка меѓу земјите и да се развијат трговските односи со САД. На тој начин требало да се промовира европската трговија, економската стабилност и развојот на европските земји.

Програмата била прифатена само од западноевропските земји кои за таа цел ја формирале Организацијата за Европска Економска Соработка – ОЕЕС – Organization for European Economic Cooperation,³⁶ во 1948 година со седиште во Париз. ОЕЕС била задолжена да го администрира Маршаловиот план т.е. да ја координира истата на предвидените парични средства.³⁷

Ваквата економска поддршка влијаела да дојде до промени во односите меѓу земјите од Западна Европа.

Таквите економски и надворешно политички околности го означиле почетокот на европското обединување и воспоставување на процесот на европската интеграција.

3. Договорот од Париз

Британскиот државник Винстон Черчил уште во текот на 1942 – 1943 година предлагал развивање на “Соединети Европски Држави” кои требало да дејствуваат како “Совет на Европа” со редуцирани трговски бариери, слободно движење на луѓе, заедничка армија и Висок суд за решавање на спорите.³⁸

³⁵ Ц. М. Кормик, *Op.cit.*, 63.

³⁶ ОЕЕС била управувана од Советот на министри составен од по еден претставник од секоја држава – членка. Таа покрај другото требало да се грижи за надминување на царинските и другите бариери на трговијата, како и можност за слободна трговска зона или царинска унија.

³⁷ Х. Карталов, *Op.cit.*, 21.

³⁸ Ц. М. Кормик, *Op. cit.*, 65.

Черчил овој свој предлог го образложил и по завршувањето на Втората светска војна во својот говор одржан на Циришкиот универзитет³⁹ на 19 септември 1946 година. Тој зборувал за Унија на сите европски држави што сакаат да се приклучат под водство на Франција и Германија, двата најголеми непријатели и држави ривалки дотогаш.

Черчил сметал дека Велика Британија немала потреба да се вклучи во тој нов ентитет. Неговиот став бил јасно зацртан, “со Европа но не Европа.” По неговиот говор било организирано Европско движење за обединување во 1948 година.

Формирањето на Европското движење било условено од се поостриот конфликт меѓу Истокот и Западот, а особено јакнењето на Источниот блок и загрозеноста од ширењето на комунизмот. На проектот за обединување му била дадена силна поддршка, преку која САД се надевале на отворање на нови пазари. Европското движење одржало повеќе конгреси на кои се барало формирање на Унија.

На Европскиот конгрес во Хаг, мај 1948 година, се барало формирање на “Совет на Европа” како основа за процесот на интеграција. Овој конгрес на кој присуствувале различни национални европски здруженија и истакнати западноевропски политичари меѓу кои, Роберт Шуман, Амид Де Гаспери, Пол Анри Спак, Конрад Аденауер, се смета за Основачки конгрес на Европското движење. На конгресот била донесена Хашка резолуција како основа за формирање на Советот на Европа.

Советот на Европа бил формиран на 5 мај 1949 година со потпишување на Статутот во Лондон од страна на десет европски држави.⁴⁰

Советот, бил формиран како највисоко тело кое требало да го спроведува процесот на европска интеграција, врз основа на одлуките на Хашкиот конгрес.

Меѓу нив биле донесени:

³⁹ T. Salmon and Sir W. Nicoll, *Op. cit.*, 26-27. (Прилог бр. 3).

⁴⁰ Десетте западноевропски земји што го создале Советот на Европа биле: Белгија, Данска, Франција, Ирска, Италија, Луксембург, Холандија, Норвешка, Шведска и Обединетото кралство. Бил со седиште во Салцбург (Франција), имал Комитет на министри како управничко тело и консултативно собрание со претставници предложени од законодавните тела на земјите – членки.

- Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи;
- Формиран Европски суд за човекови права;
- Европско парламентарно собрание на Советот на Европа.⁴¹

Европскиот совет го означил почетокот на европската интеграција. Меѓутоа тој не успеал да прерасне во Унија замислена од европските федералисти способна да ја спроведува регионалната соработка.

Напротив, останал само како една слаба владина организација, која немала значително големо влијание во унапредувањето на регионалната интеграција.⁴²

Како резултат на ова се појавила опозиција од т.н. антифедералисти во Британија, Скандинавија и други европски земји. Тие сметале дека оваа организација не може да придонесе во ширењето на регионалната интеграција. Меѓу антифедералистите позначајни биле: Жан Моне и тогашниот француски министер за надворешни работи Роберт Шуман. Според нив, најпрво требало да се започне со решавање на повеќегодишниот спор на француско - германските односи, кој би претставувал појдовна точка во формирањето на западниот сојуз. За таа цел, францускиот економски експерт за планирање, Жан Моне, разработил детален план за создавање на наднационална организација за економска соработка. Неговите идеи се познати и како “Монтанунија”.

Имено, Моне тргнал од една не многу амбициозна но мошне функционална област, индустриите за јаглен и челик. Јагленот и челикот биле основата на индустријата и имале силен потенцијал за заедничка европска организација која ќе се темели на економска соработка.⁴³ Фактот дека јагленот и челикот беа првите економски сектори кои што се инкорпорирани во интегрирана организација е признание на нивната централна важност за економиите на националните држави и воената моќ.

⁴¹ В. Вајденфелд и В. Веселс, *Op. cit.*, 14.

⁴² *Ibidem.*

⁴³ Ц. М. Кормик, *Op. cit.*, 66.

Целта на Монеовата идеја било да се обезбеди заеднички пазар за јагленот и челикот, а со тоа и заедничка контрола, планирање и користење на овие суровини.

Поттикнат од идеите на Моне, тогашниот министер за надворешни работи на Франција, Роберт Шуман изготвил план за поблиска економска соработка. Врз основа на тој план на 9 мај 1950 година на една прес - конференција ја објавил познатата Декларација⁴⁴ на Шуман (Шумановиот план)⁴⁵ со која и предложил на Сојузна Република Германија да се приклучи кон новото тело што требало да се формира за заедничко управување со јагленот и челикот.⁴⁶ Германскиот сојузен канцелар, Конрад Аденауер, го прифатил предлогот на Франција и со тоа бил означен почетокот на европското обединување.

По долгите преговори, врз основа на Шумановиот план, на 18 април 1951 година во Париз бил потпишан Основачкиот договор познат како Договор на шестмината, за создавање на Европска заедница за јаглен и челик (European Coal and Steel Community – ECSC).⁴⁷ Договорот во Париз бил потпишан од Франција, Белгија, Сојузна Република Германија, Луксембург, Италија и Холандија, кои станале земји основачки на Европската заедница.

Договорот стапил во сила на 23 јуни 1952 година.

Со тоа се пристапило кон целосна економска интеграција⁴⁸ на земјите потписнички како основа за подоцнежното политичко обединување на западноевропските држави.⁴⁹

Парискиот договор го означил почетокот на Европската унија и европската интеграција.

На 10.08.1952 година, под претседателство на Жан Моне со работа започнала Високата власт која всушност претставувала извршен орган на Европската заедница за јаглен и челик - ЕЗЈЧ. Жан Моне одиграл пресудна улога во Шумановиот план и го изумил концептот на наднационалното тело Висока власт, за да се води ЕЗЈЧ.

⁴⁴ T. Salmon and Sir W. Nicoll, Op. cit., 44-46 (Прилог бр.4).

⁴⁵ В. Вајденфелд и В.Веселс, Op. cit. 15.

⁴⁶ Ц. М. Кормик, Op. cit., 66.

⁴⁷ Ibidem, 67.

⁴⁸ Pascal Fontaine, A new idea for Europe: The Schuman declaration 1950-2000, European Commission, 2000.

⁴⁹ Ibidem.

Што е тоа што ЕЗЈЧ всушност го направи?

Шумановото првично соопштение на 9 мај 1950 година предложи целокупното француско и германско производство на јагленот и челикот да биде ставено под заедничка Висока власт, која требаше да ја обезбеди набавката со јаглен со еднакви услови во рамките на заедничкиот пазар.

Договорот од Париз беше комерцијален комплексен договор, кој што ја основа ЕЗЈЧ како регулаторен ангажман за поделба на пазарот под наднационална контрола. Беше дизајниран да ги балансира поединечните стекнати интереси за јагленот и челикот на шестте држави и да ги потпомага достигнувањата на националните цели во овие два сектора.

Како ЕЗЈЧ функционираше?

Парламентите на шестте држави го предадоа суверенитетот за јагленот и челикот на наднационалната Висока власт која претпоставувала целосна извршна власт врз овие сектори. Високата власт била составена од девет членови во канцеларија за 6 години: осум биле заеднички, именувани од владите на “шестмината”. додека деветтиот бил избран од претходните осум. Членовите на Високата власт, претседателот и инспекторот за сметки, биле назначени заеднички од владите учеснички, никој од нив не бил едноставно номиниран од индивидуална земја. Високата власт можела да издава одлуки кои биле обврзувачки препораки, кои биле објективно обврзувачки, но не со значење да се извршат и мислења кои немале обврзувачка сила. Високата власт била потпомогната од речиси неефективниот консултативен комитет, составен од помеѓу 30 и 51 произведувачи, работници, корисници и препродавачи. На некои специфични прашања Високата власт била задолжена да го консултира овој комитет. Високата власт одговарала пред парламентарното собрание, кое што пак за време на својата кратка годишна сесија свикана за да се разгледува извештајот на власта, можела да предизвика истата да поднесе групна оставка, со поднесување на глас за цензура од двотретинско мнозинство. Високата власт во 1967 година е преименувана во “Комисија”, а во 1992 година со Договорот од Мастрихт во “Европска комисија”.

Како што Шуман вели:

На 25 мај 1952 година, Владите на Белгија, Сојуза Република Германија, Франција, Луксембург, Холандија и Италија, го потпишаа Договорот за создавање на ЕОЗ.

Француското национално собрание на 30 август 1954 година, го симна од дневен ред Договорот за Европската одбранбена заедница, па така нејзиното формирање пропадна.⁵²

Во исто време министрите за надворешни работи на шестте земји - членки во својство на членови на Советот на ЕЗЈЧ направиле обид за донесување на нацрт - устав за основање на Европска политичка заедница - ЕПЗ. Со основањето на ЕПЗ требало да се изврши и политичко обединување односно било предвидено во рок од две години, ЕЗЈЧ и ЕОЗ да се интегрираат во ЕПЗ.⁵³

Заедничкото собрание на ЕЗЈЧ изработило нацрт - проект за создавање на ЕПЗ, кој бил едногласно одобрен од Собранието на ЕЗЈЧ во март 1953 година.

Меѓутоа, поради судирите во ЕЗЈЧ за организациската структура на Заедницата овој нацрт – проект за создавање на ЕПЗ не бил прифатен. Главно биле присутни два организациони принципи: конфедерација и федерализација на државите при што преовладувал конфедералниот принцип. Со тоа јасно се покажала неподготвеноста на земјите – членки на ЕЗЈЧ за соодветно откажување од сопствениот суверенитет како предуслов за политичко обединување.

Исто така нешто многу не бил прифатен ниту Договорот на ЕОЗ, со што процесот на интеграција кој подразбирал и политичко обединување се уште не бил остварен.

Во текот на конференцијата што се одржал на 1 и 2 јуни 1955 година во Месина и на кој учествувале шест министри за надворешни работи на ЕЗЈЧ донесена е одлука да се започнат преговори и за интеграција во други сектори.

Европската интеграција понатаму продолжила во две нови области: економија и атомска енергија.

⁵² В. Вајденфелд и В. Веселс, *Op. cit.*, 448.

⁵³ *Ibidem*.

“за прв пат, меѓународното собрание би било повеќе од консултативен орган; самиот парламент, кој што предаде фракција од својот суверенитет, би го повратил свој суверенитет, преку нивната заедничка активност”.

Политичкото влијание на ЕЗЈЧ било исто така значајно. Европјаните, од држави кои поминале години во војна еден со друг докажале способност да работат и соработуваат заедно, потчинувајќи им се на заедничките правила.

Група од влијателни министри, државни службеници, новинари, синдикалисти и индустријалци од шестте држави работеле заедно секојдневно. Моне како прв претседател на ЕЗЈЧ, формирал цврсто кохезивни кадри на “Еврократи” во седиштето во Луксембург. Парламентарното собрание служело скоро како дипломирана школа за европска интеграција за многу од водечките политичари на “шестмината”. Таквиот развој имало за цел да се постигне ефект на идните иницијативи на “малата Европа” по 1954 година.⁵⁰

4. Од Европска заедница до Европска унија

По потпишувањето на Договорот во Париз, шестте земји потписнички пристапиле и кон обиди за воено и политичко обединување.

Па така, на 25 мај 1952 година тие го потпишале Договорот за формирање на Европска одбранбена заедница - ЕОЗ.

Концептот за Европска одбранбена заедница бил заснован врз Плевеновиот⁵¹ план за создавање на европска армија, кој во 1950 година е предаден на Националниот парламент на Франција. Со ЕОЗ било предвидено создавање на единствена европска армија.

⁵⁰ M. J. Dedman, Op. cit., 9.

⁵¹ Рене Плевен, француски премиер кој се залагал за формирање на заедничка европска војска со еден министер за одбрана.

На 29 мај 1956 година, шестте европски земји го прифатиле извештајот поднесен од Пол Анри Спак,⁵⁴ кој се однесувал за прашањата околу општата економска Заедница и за заедниците на полето на употребата на нуклеарна енергија за мирновременски цели.⁵⁵

Врз основа на овој извештај шестте земји покрај Заедницата за јаглен и челик формирана 1951 година со Парискиот договор, на 25 март година со Договорот од Рим создале уште две нови заедници: Европска заедница за атомска енергија - ЕВРОАТОМ и Европската економска заедница - ЕЕЗ (ЕЕС – European Economic Community)⁵⁶ која подоцна била преименувана во Европска заедница – ЕЗ (ЕС – European Community).

Договорот за создавање на ЕВРОАТОМ потпишан во Капитол Хил во Рим на 25-ти март 1957 година и Договорот за создавање на ЕЕЗ, исто така потпишан на 25-ти март 1957 година, стапија во сила на 1-ви јануари 1958 година.

Целта на формирањето на Европската економска заедница била потпишување на заеднички пазар, надминување на трговските бариери, укинување на царините на производите и воспоставување заедничка надворешна царина.

ЕВРОАТОМ бил формиран со цел да се унапреди развојот на нуклеарната индустрија на шестте земји – членки за употреба на атомска енергија во мирновременски цели. Тоа можело да се оствари само преку воспоставување на заеднички пазар.

Заедничкиот пазар требало да се постигне врз основа на четирите слободи на либералната економија и демократија: слободно движење на стоки, слободно движење на луѓе, слободно движење на услугите и на капиталот.⁵⁷

ЕЕЗ требало да дејствува глобално, и преку економската интеграција и создавањето на заедничкиот пазар требало да изврши координација со другите економски политики. Со ЕЕЗ било предвидено:

- Создавање зона за слободна трговија;
- Создавање царинска унија;

⁵⁴ Пол Анри Спак (1899 – 1972), министер за надворешни работи на Белгија и еден од основоположниците на ЕЗ.

⁵⁵ X. Карталов, *Op. cit.*, 27.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Fritz W. Scharpf, *Governing in Europe: Effective and democratic?* Oxford, 17 – 18.

- Монетарна унија;
- Заеднички пазар;
- Целосна економска интеграција.⁵⁸

Иако Договорот за ЕЕЗ и ЕЗАЕ понекогаш се нарекуваат “Договорите од Рим” очигледно е дека Договорот од Рим е всушност Договорот за основање на ЕЕЗ. Основната задача која Договорот од Рим им ја зададе на институциите на Заедницата беше формирање на заедничкиот пазар помеѓу државите членки.

Во таа насока со Римскиот договор⁵⁹ се предвидувало да се усогласуваат и заедничката аграрна, сообраќајна, развојна, монетарна и други политики, заради поцелосно економско интегрирање како основа за идното воено и политичко обединување на земјите – членки на заедницата.⁶⁰

На 8 април 1965 година во Брисел бил потпишан Договор за обединување, со кој трите заедници (ЕЗЈЧ, ЕЕЗ и ЕВРОАТОМ) се обединиле во една Европска заедница, во која биле интегрирани органите на трите заедници во едно заедничко управно тело – Европска комисија на чело со Жан Реј како прв нејзин претседател. Договорот стапил во сила на 1 јули 1967 година.

Во процесот на интеграција земјите – членки се соочиле со бројни проблеми во надминувањето на различните национални политички концепти, и нивно усогласување со политичкиот концепт на Заедницата.

Низ најсериозна криза заедниците поминувале во средината на шессеттите години. Бидејќи во Римските договори не било посветено внимание на некои елементи на економската политика се појавиле барања за создавање на монетарна и економска унија. На тој начин се избегнале натамошните кризи предизвикани од национално ориентираната политика.⁶¹

⁵⁸ Х. Карталов, *Op. cit.*, 28.

⁵⁹ Со донесувањето на Единствениот европски акт (ратификуван 1987), односно со потпишувањето на Договорот од Мастрихт, Договорот од Амстердам и Договорот од Ница, ЕЕЗ договорот претрпува четири поголеми реформи. Со влегување во сила на Договорот од Мастрихт, ЕЕЗ договорот покрај тоа е преименуван во Договор за основање на ЕЗ.

⁶⁰ Х. Карталов, *Op. cit.*, 28.

⁶¹ В. Вајденфелд и В. Веселс, *Op. cit.*, 20.

Еден од мошне значајните моменти во процесот на европската интеграција е поврзан со “Луксембуршкиот компромис”.

Имено во транзициониот период предвиден со Договорот од 1 јануари 1966 година, во Советот на министри за некои значајни прашања можело да се овозможи одлучување со мнозинство на гласови. Франција се спротивставила на ова решение со својата т.н. “политика на празна столица”, така што таа од 1 јули 1965 година повеќе не учествувала на седниците на ЕЕЗ. Затоа со “Луксембуршкиот компромис” потпишан на 27 јануари 1966 година било договорено за решавање на спорните прашања да се обезбеди консензус. Франција на ова го наметнала својот став дека доколку не се обезбеди консензус, одделните членови да имаат право на вето, доколку нивните витални интереси се загрозени.⁶² Па така во историјата на толкувањето на “Луксембуршкиот компромис” на Франција и пошло од рака да го наметне својот став така што секоја земја – членка на ЕЕЗ добила можност за ставање на вето.⁶³

Со потпишувањето на Луксембуршкиот компромис е завршена кризата на ЕЕЗ. Со оваа спогодба практично е укинат премиот кон одлучување со мнозинство гласови во министерскиот совет, кое било предвидено со претходното потпишување на договорот.

Како дополнување на заедничкиот пазар претставувало и создавањето на заедничка економска монетарна политика.

Одлуката за формирање на Економската и монетарна унија – ЕМУ била донесена на конференцијата во Хаг во текот на 1971.– 1972 година со која нејзиното формирање требало да се заврши до 1980 година.

Со ЕМУ требало да се воспостави цврста структура на девизниот курс со неограничена монетарна конвертибилност.

Кон крајот на седумдесеттите години, како резултат на борбата против инфлацијата во земјите – членки била воспоставена заедничка економско монетарна политика. Тоа било направено по иницијатива на францускиот претседател Валери Жискар Д’Естен и германскиот премиер Хелмут Шмит кои во 1979 година формирале Европски

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibid.

монетарен систем – ЕМС, со што завршила една успешна етапа од конечното формирање на Европската монетарна унија.

Во првата половина на 1985 година била објавена “Белата книга” или “Европа без граници” на Жак Делор – тогашниот претседател на Европската комисија во која го изнел предлогот за создавање на внатрешен пазар. Книгата била еден вид на економска програма која содржела околу 300 директиви, кои требало да се воведат во земјите – членки најдоцна до 31 декември 1992 година со цел да се отстранат сите пречки на патот за градењето на заедничкиот пазар како основа за негово прераснување во единствен внатрешен пазар.

Врз основа на овој проект бил постигнат договор со кој конечно се комплетира “единствениот пазар” и е познат како Единствен европски акт – ЕЕА. Единствениот европски акт бил склучен на 17 февруари 1986 година на Самитот во Луксембург.

Стапил во сила во јули 1987 година, откако бил ратификуван од страна на земјите – членки.⁶⁴

Со него бил направен мошне успешен чекор во процесот на евроинтеграцијата. Тој донел низа промени во Заедницата: повеќе слобода, поголеми можности за вработување и поголема подвижност на работната сила.

Преку овој акт дошло до спојување на Европската политичка соработка со Европската заедница.

Последиците од Единствениот европски акт биле мошне важни за натамошниот развој на Заедницата и нејзиното ширење на Унијата.

Единствениот европски акт го измени Договорот за ЕЕЗ и го отвори патот за заокружување на единствениот пазар.

Со ЕЕА, Римските договори се дополнети и изменети. ЕЕА, во поголем број на области ги прошири надлежностите на Заедницата, а исто така ја подобри и постапката за донесување одлуки. Воведувањето на можноста во рамките на процесот на соработка да се донесуваат одлуки со квалификувано мнозинство гласови, претставувало и еден од елементарните предуслови за заокружување на внатрешниот пазар.

⁶⁴ X. Каргалов, *Op. cit.*, 34.

Целта на ЕЕА била создавање на внатрешен пазар. Покрај тоа Единствениот европски акт создаде и договорни основи за Европска политичка соработка.

Процесот кој е продлабочен со донесувањето на ЕЕА продолжува со Договорот од Мастрихт, потоа со Договорот од Амстердам и Договорот од Ница.

5. Договорот од Мастрихт или Договорот за Европската унија – 1992 година

Обиди за трансформирање на Заедницата во Унија а со тоа и за поцврста европска интеграција се појавиле уште во осумдесеттите години.

Иницијативата за употреба на поимот Унија ја презел германскиот министер за надворешни работи Коломбо Геншер кој, предложил да се донесе договор “Европски акт”.

Германската и италијанската влада поднеле заеднички нацрт – план за таквиот договор во 1981 година.

Нацрт – договорот бил усвоен на Самитот на Европскиот совет на високите државни претставници одржан во Штутгарт на 19 јуни 1983 година, како “Свечена Декларација за Европската Унија” или “Солеман декларација”.⁶⁵

Така оваа Декларација и Спинеловиот драфт договор за Европската унија⁶⁶ послужиле како основа за склучување на Договорот во Мастрихт за создавање на Европската унија.

Европската унија требало да претставува обединувачки покрив за ЕЗ, ЕМС, и ЕПС а не нивна замена.

Формирањето на Европската унија било направено по иницијатива на Европарламентот, кој донел одлука за изработка на нацрт – устав во кој се спомнува и “Договор за основање на Европската унија”.

⁶⁵ Ibidem, 37.

⁶⁶ Наречен според италијанскиот политичар Алтиеро Спинели кој ја изработил првата драфт верзија на ЕУ.

Нацрт - договорот за основање на Европската унија бил усвоен од Европарламентот на 14 февруари 1984 година, според кој бил потпишан Договорот за основање на Европската унија, односно Договорот од Мастрихт на 7 февруари 1992 година а стапил во сила по неговата ратификација на 1 ноември 1993 година. По усвојувањето на ЕЕА донесувањето на Договорот претставувала втора голема реформа на Договорите од Рим.

Со тоа бил заокружен процесот на европската интеграција во градењето на единствен пазар, елиминирајќи ги при тоа сите пречки и отворајќи го патот за ширење на евроинтеграциските процеси и во другите региони на Европа.

Со Договорот од Мастрихт била поставена структурата на евроинтеграцијата определена со три столба и тоа:

1) Првиот столб е Европската заедница – ЕЗ која ги опфатила трите сега споени заедници (ЕЗЈЧ, ЕЗ и ЕВРОАТОМ) и оперативните заеднички политики што ги востановува (политиката на единствен пазар, конкуренцијата, ЗАП, структурната и кохезиона политика, политиката на регионален развој, политиката на вработување и социјалната политика, политиката на индустрискиот развој итн.). Треба да се спомне и дека од името на Заедницата исчезна зборот “економска”.⁶⁷

Овој столб требало да презема мерки кои ги определувале главните цели на ЕУ како единствениот пазар и четирите темелни слободи и обврските од економската и монетарната унија.

2) Вториот столб е Европската политичка соработка – ЕПС, а се однесува на заедничката надворешна и безбедносна политика;

3) Третиот столб е соработка во областа на правото и внатрешните работи (азил, емиграција, контрола на границите, борба против дрогата, меѓународниот криминал – Европол).

⁶⁷ X. Карталов Op. cit., 38.

Договорот за ЕУ: конструкција на храмот Европска унија

Мастрихтшкиот договор донел многу нови идеи и решенија во развојот на Европската унија и јакнење на нејзината структура.

Со овој Договор, било направено унапредување на политичката интеграција, создавање на заедничка надворешна и безбедносна политика, аранжмани во областа на правдата и внатрешните работи.

Со него се предвидувало создавање на монетарна унија до 1999 година, европско државјанство за земјите членки и некои други видови политики.

По овој Договор европската интеграција се проширила во голем број политички области од интерес за луѓето како и за ширењето на Унијата и нејзиното влијание во Европа.

6. Договорот од Амстердам

На 17 јуни 1997 година, Претседателите на државите и владите на петнаесетте земји – членки на Европската унија го ревидираа Договорот за Европската унија и постигнаа согласност за нов договор – познат како Договорот од Амстердам.

Договорот од Амстердам е потпишан на 2 октомври 1997 година а стапи во сила на 1 мај 1999 година. Договорот од Амстердам претставува трета голема реформа на Договорите од Рим.

Со овој Договор дојде до продлабочување на европската интеграција преку поставувањето на столбот на правдата и внатрешните работи, преку зајакнување на заедничката надворешна безбедносна политика и преку иницирање на нови заеднички политики, особено во однос на проблемот на невработеноста како и социјалната заштита.

Со Договорот од Амстердам, во центарот на вниманието беа поставени основните човекови права, односно основните права на граѓаните на ЕУ. Со овој Договор земјите членки се обврзуваат на почитување на овие права, борба против секаков вид на дискриминација, право на вработување, социјални права итн.

Овој Договор обезбедил и слободно движење на лица по пат на зајакнување на безбедноста и преку соработка на државите – членки во доменот на правдата и внатрешните работи.

Овој Договор ја направил и поефикасна институционалната структура на Унијата со проширување на процедурата на одлучување (Парламент / Совет) како и преку воведување на гласање во Советот со квалификувано мнозинство. Со Договорот од Амстердам беа извршени значајни измени и дополнувања на основачките договори на трите заедници и за ЕУ.

7. Договорот од Ница

Договорот од Ница е резултат од петте меѓувладини конференции за изменување на Договорот за ЕЗ / ЕУ, кое започна на 14 февруари 2000 година а заврши на заседанието на Европскиот совет во Ница, одржан на 14 декември 2000 година.⁶⁸

Договорот е потпишан на 26 февруари 2001 година во Ница, и е поднесен на националните парламенти на земјите - членки на ЕУ за негова ратификација.

Договорот од Ница стапил во сила на 1 февруари 2003 година.

Овој Договор го ревидираше и го замени Договорот од Амстердам во врска со четирите институционални прашања: големината и составот на Комисијата, вреднувањето на гласовите во Советот, замена на консензус со квалификувано мнозинство, процесот на донесување на одлуки, и во однос на зајакнатата соработка.

⁶⁸ В. Вајденфелд и В. Веселс, *Op. cit.*, 89.

ГЛАВА III

ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Својата соработка и интеграција меѓу земјите – членки, Европската унија ја извршува преку цел систем на меѓунационални институции.

Институционалната структура на Европската унија започнала да се воспоставува уште со формирањето на ЕЗЈЧ. Таа била една од клучните задачи поставени во Римските договори.

Институционалната структура на Европската унија е мошне сложен систем што го сочинуваат пет главни институции кои имаат одлучувачка моќ:⁶⁹

- Советот на Европската унија – кој ги претставува земјите – членки;
- Европскиот парламент – кој ги претставува граѓаните на ЕУ и е директно избран од истите;
- Европската комисија – политички независно тело кое ги поддржува колективните европски интереси;
- Судот на правдата – кој има улога да го поддржува спроведувањето на Европското право;
- Судот на ревизорите – кој има задача да го проверува финансирањето на активностите на Унијата.

Трите најзначајни институции се Европскиот парламент, Европската комисија и Советот на Европската унија. Овие три институции заеднички ја креираат законодавната власт.

⁶⁹ Х. Каргалов, *Op. cit.*, 51.

Европската комисија е институција што предлага нови закони за ЕУ а во надлежност на Европскиот парламент и Советот на Европската унија е истите да ги усвојуваат.

Институционалниот систем на Европската унија го дополнуваат уште пет други тела кои исто така имаат одговорност и улога во институционалната структура на ЕУ. Тоа се:

- Европскиот економски и социјален комитет – кој го претставува граѓанското општество и двете страни на индустријата;
- Комитетот на регионите – кој ги претставува регионалните и локалните власти;
- Европската централна банка е одговорна за европската монетарна политика;
- Европската инвестициона банка која ги финансира инвестиционите проекти на ЕУ;
- Европскиот народен правобранител (Европскиот омбудсман) – кој ги заштитува европските граѓани и организации од неправилното раководење на институциите и другите органи на ЕУ.

Покрај овие со развојот на Европската унија формирани се и бројни помошни институции како специјализирани агенди и сервиси на ЕУ за решавање на определени технички, научни или раководни задачи.

1. Советот на Европската унија

Советот на Европската унија е главно политичко тело кое што донесува одлуки во Европската унија.

Советот бил формиран со основачките договори во 1950-тите години како “Совет на министри” до 1992 година, а денес се нарекува едноставно “Советот”.

Седиштето на Советот на ЕУ е во Брисел, но некои од седниците се одржуваат и во Луксембург. Советот ги претставува земјите - членки на Унијата и ги изразува нивните интереси.

Советот на ЕУ по својот карактер е меѓувладино високо тело на ЕУ кое функционира со висок степен на заемна соработка, солидарност

и доверба во односите меѓу европските држави што ја сочинуваат Унијата.⁷⁰

Во работата на Советот на ЕУ се вклучени претставници на владите на секоја земја – членка.

Претседавањето со Советот наизменично го преземаат земјите на Европската унија на секои шест месеци.⁷¹

Функцијата на претседателството е да ја координира работата и да придонесува за ефикасноста во одлучувањето и изнаоѓањето на заемно прифатливи решенија.⁷²

Постојат девет различни структури на Советот и тоа:

- Општи работи и надворешни односи;
- Економски и финансиски работи (ЕКОФИН);
- Правда и внатрешни работи;
- Вработување, социјална политика, здравство и потрошувачи;
- Конкурентност (внатрешен пазар, индустрија и истражување);
- Транспорт, телекомуникации и енергија;
- Земјоделство и рибарство;
- Животна средина;
- Образование, младина и култура.⁷³

Работата на Советот на ЕУ во целост е планирана и координирана од Советот за општи работи и надворешни односи.

Седниците на Советот ги подготвува Комисијата на “постојани претставници” на државите – членки на Европската унија (КОРЕПЕР).⁷⁴

КОРЕПЕР го сочинуваат амбасадорите на земјите – членки, во што им помагаат и службеници од министерствата на одделни земји. Секој министер во Советот е одговорен за своите постапки пред својата влада и пред граѓаните кои ги застапува во Парламентот. Тој има

⁷⁰ Л. Лазаров, *Op. cit.*, 126.

⁷¹ Паскал Фонтејн, *Европа во 12 лекции*, Скопје, 2004, 16.

⁷² Х. Карталов, *Op. cit.*, 53-54.

⁷³ Како работи Европската унија, *Европски заедници*, Скопје, 2003, 14.

⁷⁴ Акронимот доаѓа од француското име на Комитетот за постојани претставници (амбасадори).

овластување да презема обврски во име на својата влада а неговиот потпис претставува потпис на целата влада.

Работата на Советот ја помага и Генералниот секретаријат на чие чело се наоѓа генерален секретар кој истовремено е и висок претставник на ЕУ за надворешната и безбедносна политика. Генералниот секретаријат ја врши административната работа на Советот и е со седиште во Брисел. Оваа функција била воведена како дополнителна со Договорот од Амстердам потпишан на 2 октомври 1997 година, а стапил во сила на 1 мај 1999 година. За прв генерален секретар бил назначен Хавиер Солана во 1999 година.⁷⁵

Советот на министрите ги донесува одлуките на три начини и тоа:

Едногласно, со просто мнозинство и со квалитативно мнозинство гласови односно со двотретинско гласање.

Во повеќето случаи, одлуките се донесуваат со квалитативно мнозинство според кое секоја земја има повеќе од еден глас, соодветно според бројноста на населението.

Советот на Европската унија ги има следните компетенции:

- По предлог на Комисијата ги донесува правните акти на Заедницата (регулативи, директиви и одлуки) како главен законодавен орган, кој истовремено ја дели оваа функција со Европскиот парламент;
- Заедно со Европскиот парламент го носи Годишниот буџет на Заедницата при што го има завршниот збор за т.н. задолжителни трошоци во буџетот (како што е заедничката аграрна политика);
- Ги склучува меѓународните договори на Заедницата, за кои претходно преговара Комисијата;
- Ги координира општите економски политики на земјите – членки;
- Ја развива заедничката надворешна и безбедносна политика.

⁷⁵ Хавиер Солана се јавува како шеф на надворешната политика на ЕУ, дејствува во името на ЕУ на меѓународен план, а исто така се вклучува и во политички дијалог со земјите кои не се членки на ЕУ.

Советот на Европската унија е највисокото претставничко и законодавно орудие на Европската унија. Оваа значајна институција е движечката сила во процесот на донесувањето на највисоките одлуки кои се во интерес на Европската унија.

2. Европскиот парламент

Европскиот парламент е претставничка институција која ги застапува интересите на граѓаните на Европската унија.

Европскиот парламент е директно избрано тело и е законодавно орудие на ЕУ.

Парламентот својата генеза ја има уште во основачките договори на Заедницата конституиран како “заедничко собрание”,⁷⁶ за чиј прв претседател бил избран Роберт Шуман во 1958 година.⁷⁷

Основачката седница била одржана во Стразбур на 19 март 1958 година. Два дена подоцна Собранието самоиницијативно се нарекло “Европско парламентарно собрание”.

На 3 март 1962 година, членовите на Собранието одлучиле тоа да се нарече “Европски парламент”, име одобрено во 1987 година, со Единствениот европски акт.⁷⁸

Европскиот парламент во почетокот немал големо влијание во Заедницата и функционирал како еден вид дебатен форум на Заедницата.⁷⁹

Неговото влијание се зголемило во средината на 1970-тите години со спроведувањето на буџетските реформи, кога Парламентот добил споделена улога во донесувањето на буџетот заедно со Советот. Поради се поголемиот застој во процесот на интеграцијата се почесто било поставувано прашањето за начинот на кој се вршел изборот на пратеници во Собранието.

⁷⁶ В. Вајденфелд и В. Веселс, *Op. cit.*, 23.

⁷⁷ Роберт Шуман, *За Европа*, Скопје, 2004, 105.

⁷⁸ Никола Мосијас, *Пристап до Европската унија: Право, Економија, Политики*, Скопје, 2005, 70.

⁷⁹ В. Вајденфелд и В. Веселс, *Op. cit.*, 23.

При тоа била потенцирана потребата од спроведување на општи и непосредни избори за нивен избор.

Првите директни избори биле спроведени во 1973 година, со што Парламентот добил патоказ за работа и дејствување, и видно зголемување на неговата улога.

Европската интеграција на тој начин добила една нова димензија, а граѓаните на Европската заедница за прв пат можеле непосредно да влијаат во обликувањето на Европската политика.⁸⁰

Европскиот парламент со тоа прераснал во единствена меѓународна институција во светот која се избира на директни општи избори.

На таков начин Европскиот парламент прераснал во тело кое врши демократска контрола врз Унијата, гарантирајќи и го притоа демократскиот легитимитет на европската интеграција.

Членовите на Европскиот парламент се избираат од граѓаните на Европската унија кои имаат општо право на глас, во период од пет години.⁸¹

Изборите за Европскиот парламент се слични со оние за националните Парламенти, но разликата е во тоа што евро парламентарците припаѓаат на мултинационални политички групи направени според нивната политичка ориентација а на според националната припадност. Сето тоа е во насока на создавање на национални политички партии т.н. Европски партии.⁸²

Европскиот парламент има развиена институционална структура која ја сочинува: претседател со 14 заменици – претседатели, Биро на претседателот, 18 парламентарни комисии, работни групи и тела.

Неговото постојано седиште е во Стразбур а дополнителни седници се одржуваат во Брисел. Седиштето на администрацијата

⁸⁰ X. Карталов, *Op. cit.*, 57.

⁸¹ Како работи Европската унија, *Op. cit.*, 10.

⁸² Европски партии со најголем број мандати се:

- Европската народна партија (христијански демократи);
- Европските демократи;
- Партијата на европските либерали: демократи и реформисти;
- Другите партии: Европско обединета левица; Зелените (Европска слободна алијанса); Унија за Европа на нации; Европа на Демократи и различности.

односно Генералниот секретаријат на Европскиот парламент е во Луксембург.⁸³

Работата на Европскиот парламент се одвива во две фази и тоа:

- Подготовката за пленарни седници ја прават членовите на Европскиот парламент, распоредени во различни парламентарни комитети, специјализирани за посебни области од активностите на Европската унија;
- Одржување на пленарни сесии, на кои присуствуваат сите членови на ЕП, и обично траат една недела месечно.⁸⁴

Европскиот парламент своето влијание го остварува преку.⁸⁵

- Споделена законодавна надлежност во донесувањето правни акти заедно со Советот на ЕУ;
- Споделено овластување врз буџетот на ЕУ со Советот т.е. има клучна улога во донесувањето на буџетот и следење на неговото извршување преку својот комитет за буџетска контрола;
- Улогата на демократската супервизија т.е. врши надзор врз сите институции на ЕУ, а особено на Комисијата на која може да и изгласа недоверба и да ја централизира во целост.

Европскиот парламент е најважната демократска институција на Европската унија. Во Парламентот се водат расправи, тоа е место каде што се мешаат различните политички и национални гледишта на земјите – членки на ЕУ.

Европскиот парламент претставува движечка сила во креирањето на политиката на Европа.

Правата на Парламентот биле зголемени со Договорот од Мастрихт кој го обврзал Претседателството на Европскиот совет да се консултира со Европскиот парламент при креирањето на заедничката надворешна и безбедносна политика.

⁸³ П. Фонтејн, *Op. cit.*, 19.

⁸⁴ Х. Карталов, *Op. cit.*, 58.

⁸⁵ Како работи Европската унија, *Op. cit.*, 13.

Парламентот имал клучна улога во подготвувањето на Повелбата за основните права на ЕУ која била прогласена во декември 2000 година, како и во подготвувањето на Европската Конвенција во 2001 година.

3. Европска комисија

Европската комисија е политички независна институција. Таа ги застапува интересите на Европската унија.

Нејзиното формирање, исто како и Парламентот и Советот било со основачките договори во 1950-тите години.

Европската комисија е водечка сила во институционалниот систем на ЕУ.

Неа ја раководи “Колегиум на комесари”, на чело со претседател и двајца потпретседатели⁸⁶ комесари.

Колегиумот го сочинуваат 20 членови по двајца од големите земји - членки⁸⁷ и по еден комесар од сите други земји – членки на ЕУ.

Членовите на Европската комисија се предлагаат од владата на секоја од државите – членки и се со 5 годишен мандат. Тие се избираат со заедничка согласност на сите влади.

Според принципот на општа согласност, шефовите на државите и владите, го назначуваат Претседателот на Комисијата.

Неговиот избор треба да биде одобрен од Европскиот парламент. Потоа се врши избор на комесарите. Тие сите имале политичка функција, многу од нив биле министри во владите, но како членови на Комисијата тие се обврзуваат да не се водат од националните интереси на земјите од каде што доаѓаат. Членовите на Комисијата се целосно независни во извршувањето на своите задачи.

Имено, процедурата на изборот на Европската комисија е следнава:

⁸⁶ X. Карталов, *Op. cit.*, 60-61.

⁸⁷ Тоа биле: Обединетото кралство, Франција, Германија, Италија, Шпанија.

- Владите на земјите – членки, заедно се договараат кого да назначат за нов претседател на Комисијата;
- Назначениот претседател на Комисијата, во дискусији со владите на земјите – членки, ги избира другите 19 членови на Комисијата;
- Новиот претседател потоа ги интервјуира сите членови и го изнесува своето мислење пред целиот “колегиум”.⁸⁸

Крајниот избор го потврдува Парламентот кој може да не одобри некоја индивидуална комисија.⁸⁹

Еден од поуспешните претседатели на Европската комисија бил францускиот министер за економија, Жак Делор.

Тој функцијата претседател на Европската комисија ја извршувал во периодот од 1985 – 1994 година. Администрацијата на Делор ги спроведувала неговите идеи за силна, федерална Европа подготвена да се афирмира на меѓународен план, користејќи ја притоа таа визија да ја подигне Европската унија во нови насоки. Тој е значаен особено со прокламирањето на програмите за единствен пазар и единствена валута.

Мошне значаен претседател на Европската комисија бил италијанскиот премиер Романо Проди. Оваа функција тој ја извршувал од 1999 – 2004 година. Имено, Проди пристапил со реформи на Комисијата, премин кон новата европска валута – еврото, и подготвувањето на ЕУ за експанзија во Источна Европа.

Претседатели на Европската комисија:

1958 – Walter - Hallstein (Западна Германија)

1967 – 1970, 1972 – Sicco Mansholt (Холандија) во меѓувреме

1973 – 1976 – Francois Xavier Ortoli (Франција)

1977 – 1980 – Roy Jenkins (Британија)

1981 – 1984 – Gaston Thorn (Луксембург)

1985 – 1995 - Jacques Delors (Франција)

1995 - 15.03.1999 – 1999 – Jacques Santer (Луксембург)

⁸⁸ Како работи Европската унија, Op. cit., 20.

⁸⁹ Договорите од Мастрихт (1992) и Амстердам (1997), значително ја зајакнале улогата на Европскиот парламент во односот на Комисијата при нејзиниот избор. Со договорот од Ница (2000) во целост биле утврдени процедурите за назначување на Комисијата.

Март 1999 – Септември 1999 - Manuel Marini (Шпанија) во меѓувреме

Септември 1999 – 18 Ноември 2004 – Romano Prodi (Италија)

22 Ноември 2004 – Jose Manuel Durao Barroso (Португалија).

Баросо сеуште е актуелен претседател на Европската комисија. Неговиот претседателски мандат ќе заврши во 2009 година.

Европската комисија има мошне комплексна административна структура. Секојдневната работа на Комисијата ја вршат административните службеници, експерти, предавачи и секторски персонал. Има околу 24 000 вакви државни службеници.⁹⁰

Европската комисија е составена од генерални директорати и дополнителни специјализирани служби кои што се одговорни за посебна политичка област и пред соодветен комесар.

Комисијата ги има следниве 23 генерални директорати: земјоделство, конкуренција, економски и финансиски работи, образование и култура, вработување и социјални работи, енергија и транспорт, претпријатија, животна средина, рибарство, здравство и здравствена заштита, информациско општество, внатрешен пазар, правда и внатрешни работи, регионална политика, истражување, даночна и царинска унија, развој, проширување, надворешни односи, трговија, буџет, финансиска контрола, персонал и администрација.⁹¹

Седиштето на Европската комисија е во Брисел (Белгија), но таа има канцеларии и во Луксембург, претставништва во сите земји на Европската унија и делегации во многу земји во светот. Нејзините главни задачи се:

- Да предлага законска регулатива до Парламентот и Советот;
- Да раководи и да ги спроведува политиките на ЕУ и буџетот;
- Да го спроведува законот на ЕУ (заедно со Судот на правдата);
- Да ја претставува ЕУ на меѓународната сцена, на пример, преку преговарање на договори меѓу ЕУ и други земји.⁹²

Европската комисија е двигател на процесот на европската интеграција, чиј персонал активно е вклучен во неговото реализирање, единствен предлог на европските закони и главно извршно тело.

⁹⁰ Како работи Европската унија, Op. cit., 21.

⁹¹ X. Карталов, Op. cit., 62.

⁹² Како работи Европската унија, Op. cit., 21.

Европската комисија е најголемата политички независна институција на ЕУ. Таа е и “чувар на договорите” на ЕУ и како таква треба да ја осигури примената на правните акти што ги донесуваат Советот и Парламентот.

4. Европскиот суд на правдата

Европскиот суд на правдата е највисока правна институција во Европската унија.

Тој бил основан во 1952 година со Договорот за Европска заедница за јаглен и челик.

Судот на правдата е единствен форум кој има овластување да го интерпретира правниот систем на Заедницата и да ја верификува легитимноста на донесените правни акти од институциите на Европската унија.

Судот на правдата е со седиште во Луксембург. Во своето работење го применува Европското право а исто така обезбедува и негова примена во сите земји - членки на Европската унија. Впрочем, неговата главна задача е да констатира на кој начин земјите членки го почитуваат Европското право.

Судот на правдата има мошне важна улога во развојот на европската интеграција. Неговото основање е поврзано со изградувањето на правниот систем на Заедницата.

Судот на правдата е составен од по еден судија од секоја земја - членка со што се застапени сите држави и правни системи на ЕУ. На судот му помагаат 8 генерални адвокати, чија улога е да презентираат разумни мислења за случаи донесени пред судот.⁹³

Судиите и генералните адвокати се назначуваат со заеднички договори на владите на земјите - членки на Европската унија и се со шест годишен мандат. По истекот на шестгодишниот мандат, тие може повторно да се назначат за еден или два периоди од по три години.

⁹³ Ibidem, 25.

Улогата на Судот на правдата е да дава правни пресуди за случаи донесени пред него. Најчесто тоа се:

- Барања за прелиминарни одлуки;
- Постапки за неизвршување на некоја обврска;
- Постапки за укинување / анулирање;
- Постапки за недејствување.⁹⁴

Во 1989 година бил основан “Првостепениот суд”. Овој суд бил основан со цел да му се помогне на судот во решавањето на многубројните случаи а на граѓаните да им се даде подобра правна поддршка.

Двата суда имаат свои претседатели, што ги избираат судии, тие се избираат за мандат од 3 години.

Двата суда, Европскиот суд на правдата и Првостепениот суд го сочинуваат судскиот систем на Европската унија.⁹⁵

5. Судот на ревизорите

Судот на ревизорите или финансискиот суд е формиран во 1975 година. Со својата работа овој суд започнал во 1977 година.

Судот на ревизорите е составен од по еден член од секоја земја - членка со мандат од шест години со можност за обновување. Членовите на овој финансиски суд од своите редови избираат претседател со мандат од 3 години.

Седиштето на Судот на ревизори е во Луксембург. Овој суд во својата работа е одговорен да проверува дали фондовите на Европската унија соодветно се користат. Негова основна цел е да врши ревизија и контрола на сите приходи и расходи на Европската унија.⁹⁶

Со Договорот од Мастрихт, ревизорскиот суд се здобил со статус на петта по важност институција на Европската унија.

⁹⁴ Ibid., 26.

⁹⁵ Л. Лазаров Op. cit., 131.

⁹⁶ Ibidem, 133.

Судот на ревизори не врши само контрола на буџетските средства во Унијата, туку врши и контрола на сите средства на Унијата за заштита на финансиските интереси на заедницата.⁹⁷

Овој суд својата работа ја спроведува врз основа на поднесените завршни сметки секоја година. Тој може да врши и тековни контроли. По извршените контроли на Судот на ревизори се изготвуваат годишни извештаи кои што се доставуваат до Заедницата, како за буџетските така и за вкупните расходи на ЕУ.⁹⁸

Судот на ревизори во својата работа е независен од другите институции.

6. Специјализирани институции на ЕУ

Во специјализирани институции на ЕУ спаѓаат:

-Европскиот економски и социјален комитет

Формиран во 1957 година со Договорот во Рим. Неговото седиште е во Брисел. Овој комитет е задолжен за економските и социјалните прашања.

Европскиот економски и социјален комитет е советодавно тело кое ги застапува интересите на работодавците, трговските синдикати, фармерите, потрошувачите и други групи кои колективно го сочинуваат “организираното граѓанско општество”.⁹⁹ Овој комитет ги презентира нивните ставови и ги брани нивните интереси во политичките дискусии во Советот, Комисијата и Европскиот парламент.¹⁰⁰

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ib.

⁹⁹ Како работи Европската унија, Op. cit., 32.

¹⁰⁰ Ibidem.

-Комитет на регионите

Неговото седиште е во Брисел. Комитетот бил формиран во 1994 година како советодавно тело основано врз основа на Договорот од Мастрихт. Неговата цел е да посредува во решавањето на локални и регионални прашања на земјите – членки. Членовите на овој комитет се избираат од страна на владите на ЕУ. Советот на Европа ги назначува на 5 години. Тие имаат можност за повторен избор. Во својата работа тие се целосно политички независни.

Членовите на комитетот на регионите од своите редови избираат претседател за период од две години. Меѓу другото овој комитет има за цел, и да ја ублажи регионалната нееднаквост како во рамките на секоја земја – членка така и во рамките на Европската заедница.

-Европска централна банка

Европската централна банка е формирана во 1998 година со Договорот за ЕУ за да ја воведи и да раководи со новата валута – еврото, да врши операции од областа на девизното работење и да обезбеди непречено функционирање на платежните системи.

Нејзината задача всушност е да раководи со еврото и со монетарната политика на ЕУ со цел да обезбеди монетарна стабилност.¹⁰¹

Најзначајна нејзина функција е да ја контролира инфлацијата.

Нејзината работа се состои во одговорноста да ја креира и спроведува економската и монетарната политика на ЕУ.

-Европската инвестициона банка

Нејзиното седиште е во Луксембург. Била формирана во 1958 година со Договорот во Рим. Нејзината улога е во финансирањето на проекти на ЕУ.

¹⁰¹ Ibid., 30.

Нејзините проекти се направени за помош на посиромашните региони, поддршка на модернизацијата и унапредување на индустријата и слично.

Избраните проекти се проекти што ја поттикнуваат евроинтеграцијата, балансираниот развој, економско – социјалната кохезија и иновативната економија заснована врз знаење.¹⁰²

-Суд на даночни контроли

Со седиште во Луксембург. Бил формиран во 1977 година. Овој суд ги спроведува годишните даночни контроли на сметките на институциите на ЕУ.

-Европска агенција за развој на медицински производи – ЕМЕА

Со седиште во Лондон, креирана во 1995 година. Оваа агенција ја хармонизира работата на националните контролни тела за лекарства, помага и да се редуцираат трошоците кои компаниите за лекови ги прават поради тоа што мораат да добијат одделни одобренија од секоја држава членка. Оваа агенција помага и во надминувањето на протекционистичките тенденции на државите кои нерадо одобруваат нови лекарства кои можат да им конкурираат на оние веќе произведени од страна на домашните компании за лекови.¹⁰³

-Европска агенција за животна средина

Со седиште во Копенхаген. Креирана е во 1993 година. Оваа агенција има задача да собира информации од државите членки и соседните држави не – членки на ЕУ, кои се користат за да го поттикнат развојот на политики за заштита на животната средина, и за мерење на резултатите.¹⁰⁴

¹⁰² *Ib.*, 36.

¹⁰³ Ц. М. Кормик, *Op. cit.*, 99.

¹⁰⁴ *Ibidem*, 100.

-Европско полициско биро – ЕВРОПОЛ

Неговото седиште е во Хаг, Холандија. Формирана е во 1992 година со цел да се справи со криминалните појави во земјите – членки на ЕУ.

Нејзината задача е да им помага на земјите – членки во нивното соработување и во спречувањето и борбата против организираниот меѓународен криминал: тероризам, трговија со дрога, трговија со луѓе и детска порнографија, емиграциски мрежи, фалсификување на пари, трговија со радиоактивни и нуклеарни материи, односно со сите форми на меѓународен криминал.

7. Европскиот совет

Европскиот совет претставува највисоко тело за донесување на одлуки во ЕУ.

Поради тоа неговите состаноци се нарекуваат “Самити.”

Во Европскиот совет влегуваат претседатели на државите – членки и владите од сите земји на ЕУ, како и претседателот на Европската комисија.

Европскиот совет се состанува четири пати годишно. Неговата работа е да се постигне договор за глобалната политика на ЕУ и разгледување на остварениот напредок.

8. Советот на Европа

Советот на Европа е меѓународна организација, чија цел е заштита на човековите права, промоција на европската културна разновидност и борба против социјалните проблеми, какви што се расните предрасуди и не толеранцијата. Советот на Европа е формиран

во 1949 година. Еден од најголемите негови успеси било создавањето на Европска конвенција за човекови права. Седиштето на Советот на Европа се наоѓа во Европската Палата во Стразбур (Франција).

9. Европскиот народен правобранител (Европски омбудсман)

Оваа позиција е создадена со Договорот од Мастрихт, 1992 година.

Европскиот омбудсман посредува помеѓу граѓаните на властите на ЕУ. Неговата задача е да го открива лошото и неправилно раководење во европските институции и во други тела на ЕУ како на пример во случаи на неправедност, дискриминација, злоупотреба на овластување, неправилни постапки и друго.

Европскиот омбудсман го избира Европскиот парламент. Неговиот мандат трае пет години со можност да се обнови. Во својата работа тој е целосно независен. Првиот омбудсман е назначен во 1995 година. Седиштето на Европскиот омбудсман е во Стразбур.

Европскиот омбудсман е ополномоштен да ги прима жалбите и поплаките на европските граѓани, или на социјална организација или регистрирана канцеларија на земјите – членки кои трпат штета од институциите на ЕУ.

Омбудсманот, доколку е надлежен решава за некоја жалба, во спротивно случајот го предава на друга институција која е надлежна за тоа, при тоа за својата работа и за случаите редовно го известува Европскиот парламент.

Покрај овие институции со развојот на ЕУ, таа изградила разгранета мрежа на бројни помошни институции и специјализирани агенции и сервиси на ЕУ кои што решаваат определени технички, научни или раководни задачи а воедно ја сочинуваат социјалната карта на Заедницата.

ГЛАВА IV

ЗАЕДНИЧКА НАДВОРЕШНА И БЕЗБЕДНОСНА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Заедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП), го сочинува еден од трите столба на Европската унија.¹⁰⁵

Воспоставувањето на заедничката надворешна политика се јавила како резултат на ширењето на Унијата кон Источна Европа и со тоа разгранување на надворешните односи. Напоредно со тоа се наметнала и потребата за заедничка безбедносна политика. Опасноста од меѓународен тероризам, националните притисоци во Русија, ширењето на нуклеарното оружје и особено процесот на глобализацијата предводен од Светската трговска организација (СТО) влијаело да се пристапи кон регионалната безбедносна политика.

Како основни цели на ЗНБП ќе ги посочиме зачувувањето на основите на надворешно-политичките интереси, посебно независноста, безбедноста и неповредливоста на Унијата, обезбедување на мир, јакнење на демократијата, правната држава и човековите права.

1. Европска надворешна политика

Развојот на заедничката надворешна политика започнал со формирањето на Европската политичка соработка (ЕПС) во 1970 година,¹⁰⁶ со која министрите за надворешни работи на тогаш шестте земји членки на ЕЗ, решиле да ја координираат својата национална политика во заедничка.

¹⁰⁵ Ц. М. Кормик, *Op. cit.*, 200 – 201.

¹⁰⁶ *Ibidem.*

Меѓутоа ЕПС¹⁰⁷ не била инкорпорирана во основачките договори на ЕЗ, со што земјите членки и понатаму продолжиле самостојно да дејствуваат во надворешната политика.

Градењето на Европската надворешна политика било помогнато со формирањето на Конференција за безбедност и соработка во Европа (КЕБС) во 1975 година, со членови од Западна и Источна Европа, во кое европските држави се консултирале за надворешната политика.

Во 1994 година КЕБС¹⁰⁸ се преименувал во Организација за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ), која од тогаш започнала да се грижи за надворешната и безбедносната политика.

Од 1995 година оваа организација е преименувана во ОБСЕ која во соработка со Советот за безбедност на ОН учествува во мировни операции во кризни краишта во светот.

До пресвртница во развојот на Европската надворешна политика дошло со Заливската војна¹⁰⁹ во текот на 1990-1991 година, како резултат на вмешувањето на САД во војната, на што се спротивставила ЕЗ, со што се наметнала потребата за ревизија на ЕПС.

Со договорот од Мастрихт (1992), ЕПС била заменета со заедничка надворешна безбедносна политика, како дел од институционалната структура на ЕУ. Европската унија постигнала значајни политички успеси на меѓународен план со што успеала да го наметне своето влијание во светот и да стане еден од најразвиените региони во светот.¹¹⁰

Европската унија имала цврсти надворешни односи со САД, а особено по Втората светска војна кога САД имал мошне големо влијание во економската обнова на западноевропските земји.

Поддршката од страна на САД била во насока на јакнење на европската безбедност против опасноста од СССР и блоковската

¹⁰⁷ Европската политичка соработка (ЕПС), која со Договорот од Мастрихт (1992), го промени името во заедничка надворешна и безбедносна политика (ЗНБП), позната уште како втор столб на Европската унија, ја опишува средишната рамка на дејствување на надворешната и безбедносната политика на ЕУ.

¹⁰⁸ КЕБС е основана во 1975 година со Договорот од Хелсинки, потпишан од 53 држави од Европа, Азија, САД и Канада, меѓу кои и Југославија со нејзиното постоење во 1991 година. Во 1992 година таа е суспендирана.

¹⁰⁹ Маргарита Пешевска, Светот во транзиција, Скопје, 2002, 117 -119.

¹¹⁰ ЕУ станала дел од Г-7 (G-7), група на најразвиените индустриски земји во светот и Русија, и отворање на дипломатски претставништва во Брисел на скоро секоја земја во светот.

поделеност. Во центарот на односите меѓу САД и ЕЗ била трговијата, се до распаѓањето на СССР и советската хегемонија кога се создале услови за поблиска политичка соработка.

Во 1995 година била потпишана Транс-атлантската агенда со која двете страни се обврзале на заедничка акција за одржување на мирот и демократијата во светот, како и за проширувањето на светската трговија.

До воспоставување на поблиски односи со земјите од Источна Европа дошло во 1989 година, со одобрената помош од ЕУ преку т.н. ФАРЕ – Програма за економска обнова на Полска и Унгарија, а оттаму се проширила и во другите источноевропски и балтички земји.

ЕУ воспоставила и договори за трговија и соработка со речиси сите источноевропски земји.

2. Одбранбена политика

Во тесна врска со надворешната политика на ЕУ, било воспоставувањето на заедничка одбранбена политика која своите политички активности требало да ги поткрепи со поседување на воени сили.

Европската одбранбена политика ја претставува ЗЕУ со Еврокорпусот под негова команда.

Основни задачи на ЗЕУ (Западноевропската унија) биле обврските за давање на сеопфатна поддршка во случај на напад на Европа, но и сочувување на мирот и безбедноста во Европа. ЗЕУ била формирана во 1948 година за колективна одбрана, но поради формирањето на НАТО пактот неговите одбранбени функции биле пренесени таму.

По завршувањето на Студената војна, НАТО пактот и САД се свртеле со нова идеја за “делење на товарот” и барање од ЕУ да преземе поголема одговорност во решавањето на безбедносните проблеми.

Тоа било причина ЗЕУ да пристапи кон формирање на европски воени сили, кои биле употребени за решавање на меѓународни проблеми.

Тоа биле силите на Еврокорпусот, формирани во мај 1992 година од Германија и Франција.¹¹¹

Односно, на 14 октомври 1991 година, германскиот канцелар Хелмут Кол и францускиот претседател, Франсоа Митеран, го информирале претседателот на Европскиот совет дека Франција и Германија се заинтересирани за интензивна воена соработка. Со тоа биле поставени основите на Еврокорпусот.

Официјално, Еврокорпусот бил формиран на 1 октомври 1993 година. Неговата промоција била во Стразбур, на 5 ноември 1993 година пред претставници на министерствата за одбрана на Франција, Германија и Белгија.¹¹²

Целта на Еврокорпусот била одржување на мирот во регионот и преземање на хуманитарни акции на меѓународен план.

Еврокорпусот се сметал за почеток на формирање на Европската армија за заедничка надворешна и безбедносна политика и независна безбедносна способност на Европската унија.

¹¹¹ М. Пешевска, *Op. cit.*, 109.

¹¹² *Ibidem*, 110.

ГЛАВА V

ПРОШИРУВАЊЕТО НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Проширувањето на Европската унија, и приемот на нови земји – членки е еден од најголемите и најважните предизвици на кои Унијата треба да одговори.

Тргувајќи од нејзиното основање во 1951 година, кога во Париз беше потпишан Договорот од шестте земји – основачки (Белгија, Франција, Германија, Италија, Холандија, Луксембург), па се до денес, нејзината политика се одвива врз принципите на мирољубиво и доброволно поврзување на државите во Европа.¹¹³

Проширувањето се наметнало како единствено решение за воспоставување на траен мир и стабилност на европските народи преку разбирање и соработка.

Меѓутоа, процесот на проширување на Европската унија се одвивал и се одвива многу бавно. Главната причина за бавноста на проширувањето на Унијата лежи во строго утврдените критериуми и услови што треба да ги исполнат земјите – кандидатки за прием.

Проширувањето е отежнато и поради сложената постапка – апсолутно мнозинство гласови на членовите на Европската унија, едногласност на Советот на Европската унија, согласност на Европскиот парламент, Европската комисија и слично.

Токму поради тоа, во сложеноста на постапките од поднесувањето барање за прием, па се до самото прифаќање и станување полноправен член на Европската унија, се наоѓаат причините за долготрајниот процес во исполнувањето на предуслови проследени низ етапни пристапни

¹¹³ Ирена Рајчиновска Пандевска, „Што поцврста Унија на народите на Европа“, Евродијалог – списание за европски прашања, бр.6, Скопје, 2003, 68-69.

партнерства (за стабилизација и асоцијација), процеси, ставови, извештаи за напредок и слично.¹¹⁴

Првата етапа од проширувањето на Унијата требало да се изврши под раководство на Франција. Тогашниот француски претседател генерал Шарл Де Гол добил овластување да го реши прашањето за вклучување на Велика Британија во Заедницата.

Меѓутоа, Велика Британија во тоа време се уште се сметала за светска сила па затоа во почетокот со недоверба се однесувала кон Европската економска заедница.

Затоа таа се обидела да создаде таков вид на европска соработка која би била надвор од некаква економска и политичка интеграција.

Така била формирана “Европската асоцијација за слободна трговија” - ЕФТА¹¹⁵ со цел да се воспостави слободна трговија.

ЕФТА претставувала еден вид на трговски блок на Велика Британија.

Оваа европска асоцијација постигнала извесни успеси во доменот на намалувањето на царините, но не успеала да го наметне своето влијание како ЕЕЗ. Согледувајќи го тоа, Велика Британија плашејќи се од целосна политичка изолација ја сменила својата надворешна политика.

Во август 1961 година, Велика Британија за прв пат ја поднела својата апликација за членство, заедно со Данска и Ирска кои биле водени од економските мотиви за приклучувањето.¹¹⁶

На почетокот британската политика наишла на отпор во преговорите од страна на францускиот претседател Шарл Де Гол.

Имено Де Гол стравувал од британска доминација во управувањето со Заедницата.

Тој на британското вклучување гледал и како на можност САД да има поголемо влијание во Европа.

¹¹⁴ Л. Лазаров, *Op. cit.*, 104.

¹¹⁵ ЕФТА била формирана во јануари 1960 година со потпишувањето на Стокхолмската Конвенција од страна на Австрија, Британија, Данска, Норвешка, Португалија, Шведска и Швајцарија.

¹¹⁶ Велика Британија покрај политички имала и економски мотиви за членство. Тоа значело пристап за британската индустрија до богатиот пазар на ЕЕЗ.

Францускиот експерт Жан Моне исто така се спротивставил на тоа.¹¹⁷ Тој го поддржувал Де Гол во воспоставувањето на француско – германската оска на управување на Заедницата. Дури по смртта на генералот Шарл Де Гол во 1969 година, за време на неговиот наследник Жорж Помпиду, кога француската политика станала пофлексибилна била прифатена британската апликација,¹¹⁸ и Велика Британија заедно со Данска и Ирска била примена во ЕЕЗ на 1 јануари 1973 година.

Проширувањето продолжило во 1980-тите години кога границите на ЕЗ биле проширени на југ кон Медитеранот обезбедувајќи си притоа излез на Средоземното море.

На Балканот единствена земја која во тоа време била заинтересирана за вклучување во ЕЗ била Грција. Грција своја апликација за членство во Унијата поднела уште во 1950 –тите години.

Но поради нејзината неразвиена економија, и последиците од граѓанската војна на нејзина територија (1947-1949) нејзиното прифаќање во ЕЗ било одложено .

По воспоставувањето на воената хунта во 1967 година и рушењето на демократскиот поредок во земјата, пристапувањето во Унијата за Грција се чинело уште подалечно. Дури по враќањето на цивилната влада во 1974 година кога биле создадени услови за нејзино вклучување во ЕЕЗ, таа ги отпочнала преговорите за пристапување.

Конечно, на 1 јануари 1981 година, Грција влегла во Унијата и станала 10-та земја – членка на ЕЕЗ.

По вклучувањето на Грција, ЕЗ пристапила кон приемот на Португалија, и двете медитерански земји со недемократски диктаторски поредок. ЕЗ сметала дека членството на Португалија и Шпанија¹¹⁹ би им овозможило поблиску да се поврзат со НАТО пактот и Западна Европа и со тоа да го поттикнат развојот на демократскиот поредок во своите земји.

¹¹⁷ Моне се обидел да го убеди германскиот канцелар Аденауер да го поддржи неговиот став.

¹¹⁸ В. Вајденфелд и В. Веселс, *Op. cit.*, 20.

¹¹⁹ Во Португалија владеел режимот на Каetano кој бил отфрлен од 1973 година, а во Шпанија, режимот на Франко, отфрлен по неговата смрт во 1975 година.

Португалија и Шпанија биле примени во ЕЕЗ на 1 јануари 1986 година. На 1 јануари 1995 година, било извршено ново проширување на ЕЕЗ, вклучувајќи ги во Унијата, Австрија, Финска и Шведска.

По зацврстувањето на влијанието на Унијата на Медитеранот и во Западна Европа, Заедницата била пред нов предизвик – проширување кон Средна и Источна Европа. За таа цел земјите – членки на Унијата во текот на 1997 година воделе преговори, кои завршиле со потпишување на Договорот во Амстердам на 2 октомври 1997 година,¹²⁰ со кои биле разработени нови стратегии за проширување на Унијата.

Во Договорот од Амстердам уште еднаш биле гарантирани основните човекови права и тоа: борба против секаков вид на дискриминација, право на вработување, социјални права и слично.¹²¹

Објективни услови за проширувањето на Унијата кон Исток се создадоа по паѓањето на Берлинскиот ѕид во 1989 година.

Оттаму нужно се наметнала потребата од институционално и финансиско јакнење на Унијата за претстојното проширување.

Па така, Европската комисија, најпрво изготвила финансиска рамка во извештајот “Агенда 2000 посилна и поширока Унија”¹²² во 1997 година, со цел да се отстранат сите финансиски пречки за ширење на Европската унија кон Исток.

Врз основа на овој извештај високите државни претставници на Европската унија свикале вонреден Самит во Берлин на 24-25 март 1999 година на кој бил донесен “Берлинскиот пакт” на реформи,¹²³ со кој се предвидувало финансиско јакнење на Заедницата.

Била свикана и конференција во Ница во декември 2000 година со цел да се дополнат одредбите на договорот од Амстердам за институционално јакнење, како предуслов за проширувањето.

Преговори за проширување биле водени со десетте најнапредни земји од Источна и Централна Европа и тоа со: Полска, Унгарија,

¹²⁰ X. Карталов, *Op. cit.*, 43.

¹²¹ Договорот барал од земјите – членки да ги координираат своите национални политики во заедничка цел на политиката на вработување.

¹²² Agenda 2000, com (97) 2000 final, European Commission, 15 July 1997.

¹²³ На Берлинскиот Самит биле предвидени околу 22 милијарди евра за процесот на приближување на ЕУ и 58 милијарди евра за финансирање на администрацијата и заедничките политики на ЕУ.

Чешка, Естонија, Литванија, Латвија, Словачка, Словенија, Кипар и Малта.

Земјите од Источна Европа минале низ длабоки економски и политички реформи, преминувајќи од еден систем во друг.

Тие биле и на далеку понизок степен на економски и политички развој.

По падот на комунизмот голем број од нив немале развиено дипломатски односи со Европската унија, па поради тоа морале да поминат долг пат на т.н. предасоцијативно пристапување односно низ економска и политичка транзиција.

При тоа Европскиот совет во Копенхаген во 1994 година поставил три основни критериуми т.н. Копенхашки критериуми¹²⁴ што земјите кандидатки морале да ги исполнат пред да се придружат на Унијата.

Преговорите во овие земји биле оценети како можност за надминување на ”поделбата од Јалта”, и права за членство на оние земји кои со децении биле отсечени со “железната завеса” од Европската унија.

Преговорите со 10-те земји кандидатки завршиле со потпишување на Договорот за пристапување во Унијата на 13 декември 2002 година и нивниот прием во Унијата на 1 мај 2004 година.

Со тоа било направено најголемото проширување на Унијата а нејзините граници започнале трајно да се шират кон Исток.

На 1 јануари 2007 година Унијата се прошири со уште две нови членки, Бугарија и Романија станаа земји – членки на ЕУ.

На прагот за членство е и Турција.

Јасни аспирации за членство покажуваат земјите од Балканот (Македонија и Хрватска со потпишани ССА – Спогодба за стабилизација и асоцијација и поднесени барања за членство а потоа и Албанија, Србија, Црна Гора и Босна и Херцеговина).

Така, некогашната Заедница на само шест држави – членки, денес е Унија на 27 европски демократски земји.

¹²⁴ Копенхашките критериуми станале предуслов за сите понатамошни проширувања при што тие содржеле: политички, економски и критериуми за прифаќање на сите обврски што ги носи членството, зацртани во правата на ЕУ.

Ширењето на Европската унија кон Исток и понатаму ќе продолжи. Во текот на деценискиот процес на проширување кон Исток биле насобрани големи искуства и знаења, што можат да послужат за една поцелосна и ефикасна политика на пристапување кон Унијата, се разбира во согласност со конкретните услови и околности.¹²⁵

Крајната цел на Европската унија е обединување на цела Европа, односно Унија на сите европски демократски земји меѓу кои припаѓа и Република Македонија.

¹²⁵ Малинка Ристовска Јорданова, Процесот на проширувањето на ЕУ, Евродијалог, Скопје, 2003, 25-26.

ГЛАВА VI

СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА ДРЖАВА

1. Развојот на современата македонска држава

Со векови наназад македонскиот народ тежнеше кон остварувањето на својот идеал – создавање на македонска држава.

Македонскиот народ поминал низ еден долг процес на долговековни борби, притисоци и влијанија кои беа причина овој народ најдоцна на Балканскиот простор да го оствари своето право на државност.

Во историјата на современата македонска држава можат да се воочат и да се одделат неколку историски периоди:

- првиот, т.н. – Асномски период (1944/1945);
- вториот, период на опстојување на Републиката во рамките на втората, авнојска (социјалистичка) Југославија (1945 – 1991);
- третиот, период по 1991 година односно период на развојот на суверена и независна Република Македонија.¹²⁶

Темелите на современата македонска држава беа поставени на Првото заседание на АСНОМ одржано на 2 август 1944 година во манастирот св. Прохор Пчински, близу до Куманово, со учество на избрани делегати, односно претставници на целиот македонски народ.

¹²⁶ Виолета Ачкоска, Општествено – економскиот развој на современата македонска држава (1944 – 2004), Годишен зборник на Филозофски факултет, кн. 57, Скопје, 2004, 245.

На Првото заседание на АСНОМ за кое биле избрани 116 делегати, а се одржало од 2-ри до 5-ти август 1944 година биле донесени 9 акти од кои 7 решенија, 1 деларација и 1 правилник за работата на АСНОМ.

Од сите нив државно, правно и уставно значење имале 4 акти на АСНОМ.

Тоа се:

1. Решението со кое АСНОМ се конституира во врховно, законодавно и извршно тело на Македонија како рамноправна федерална единица на Демократска Федеративна Југославија.
2. Решението со кое се потврдуваат и одобруваат сите акции, задолженија и решенија на ГШ на Македонија и на Иницијативниот одбор¹²⁷ во периодот до Првото заседание на АСНОМ.
3. Декларацијата на АСНОМ за основните права на граѓаните во демократска Македонија.¹²⁸
4. Решението за заведување на македонскиот јазик како службен јазик во македонската држава.

Првото заседание на АСНОМ избрало Президиум - Претседателство од 22 члена.

За негов прв претседател бил избран Методија Андонов - Ченто а за потпретседатели: Панко Брашнарлов – прв потпретседател и Емануел Чучков – втор потпретседател, и 18 членови од кои двајца секретари: Љупчо Арсов и Владо Полежина.

Создавањето на современата македонска држава како држава во состав на федералната држава Југославија во 1944 година, нејзиниот полувековен развој со јасните белези и атрибути на **ДРЖАВА**, е најзначајната алка во историскиот развој на борбата за македонската современа државност.

¹²⁷ Иницијативниот одбор ги интензивирал подготовките за свикување на Првото заседание на АСНОМ. Својата дејност Иницијативниот одбор веднаш ја насочил кон дооформување и изградба на народната власт во Македонија, како еден од условите за свикување на Првото заседание на АСНОМ.

¹²⁸ Оваа декларација има уставотворен карактер бидејќи ги нормира основните лични и политички права на граѓаните.

Во тој таканаречен Асномски прв период (1944 – 1945)¹²⁹ од постоењето на македонската држава биле поставени највисоките органи на власт, додека на Третото заседание на АСНОМ (14 – 16 април 1945), АСНОМ се конституирало во Народно Собрание на Македонија, а Президиумот на АСНОМ во Президиум на Народното Собрание на Македонија. На ова заседание била избрана Владата на Народна Република Македонија – НРМ,¹³⁰ со што бил завршен процесот на оформување на центрите на власта на новата македонска држава.

Македонската држава во периодот од 1945 – 1991 година, егзистирала во рамките на втора, авнојска (социјалистичка) Југославија,¹³¹ како една од шестте федерални единици што биле во нејзин состав.

Во овој период македонската држава според своето уредување припаѓала на земјите со социјалистичко општествено уредување и еднопартиски политички систем.

На економски план било присутно планско стопанство со воведување на петгодишни планови наречени петолетки кои што југословенската федерација ги спроведувала по примерот на СССР.

Со првиот Устав на ФНРЈ донесен на 31 јануари 1946 година а со тоа и во НРМ (во декември 1946) било предвидено да се воведат првиот Петтогодишен план за развој на планското стопанство.¹³²

Со овој Устав бил воспоставен и централизиран федерализам по примерот на СССР со што се пристапило кон процес на засилена централизација на сојузната држава.¹³³

Поради тоа многу од истакнатите дејци на АСНОМ пружиле отпор на обидите на федералните органи на власта за поголема

¹²⁹ Виолета Ачкоска, *Op. cit.*, 245.

¹³⁰ По спроведувањето на првите сеопшти избори во ноември 1945 година на 29 ноември 1945 година, Демократска Федеративна Југославија –ДФЈ, односно Демократска Федерална Македонија –ДФМ, е прогласена за Република и се преименува во Федеративна Народна Република Југославија –ФНРЈ, односно Народна Република Македонија –НРМ.

¹³¹ Со Уставот од 1963 година, ФНРЈ се преименувала во Социјалистичка Федеративна Република Југославија –СФРЈ, односно НРМ во Социјалистичка Република Македонија –СРМ. Со распаѓањето на СФРЈ, дел од териториите (Србија и Црна Гора) се нарекоа Сојузна Република Југославија –СРЈ, а СРМ го доби името Република Македонија –РМ.

¹³² В. Ачкоска, *Општествено - економскиот развој...*, 248.

¹³³ Со овој Устав требало од своите суверени права во обем утврдени со него да опстанат на сојузната држава, која според тоа дејствувала како суверена држава со широки овластувања.

централизација на Федерацијата при тоа и поголема самостојност на Републиката во однос на Федерацијата.¹³⁴

Со Уставот од 1963 година биле направени помали промени со цел да се зајакнат позициите на републиките и нивните права во однос на централната власт, меѓутоа без некој позначителен успех.

Кон крајот на шеесеттите години дошле до израз и првите меѓунационални судири што понатаму ќе бидат карактеристични за повеќето од републиките.

Дури со Уставот од 1974 година, дошло до извесна либерализација на односите меѓу Федерацијата и федералните единици.

Републиките добиле статус на национални држави, со поголеми права во одлучувањето кое требало да го остваруваат преку договор на републиките и покраините.¹³⁵

Развојот на македонското општество до 1991 година се одликувал со многу свои специфичности, но и заеднички црти со општо југословенските процеси кои поради неможноста да опстанат воделе кон распаѓање на југословенската федерација а со тоа и распаѓање на социјалистичкиот поредок.

Распаѓањето на југословенската федерација се случило главно поради два фактора: економскиот фактор и нетрпеливоста во меѓунационалните и меѓуетничките односи.

Во епохата на глобализацијата југословенските народи се поделиле минувајќи низ тешки меѓунационални и меѓуетнички судири кои завршиле со воен конфликт.

Во процесот на распаѓањето на СФРЈ, македонскиот народ се определил да ја оствари својата државност надвор од Федерацијата, што значи дека сите активности и на внатрешен и на надворешен план во македонската држава биле водени кон тој правец.

¹³⁴ Меѓу нив биле: Панко Брашнаров, Методија Андонов Ченто и други кои поради таквиот свој став постепено биле отстранети од раководството на АСНОМ.

¹³⁵ В. Ачкоска, Општествено - економскиот развој..., 257.

2. Политичките промени во Македонија и нејзиното осамостојување

Во април 1989 година, со донесените уставни амандмани со кои е дадена поголема самостојност на републиките, според LVI амандман, Македонија, е дефинирана како “Национална држава на македонскиот народ” и како “заедница на работните луѓе и граѓаните, на македонскиот народ и на рамноправните со него припадници на другите народи и народности кои живеат во неа”.

Во текот на 1990 година за прв пат републичкиот устав бил донесен пред сојузниот, со кој биле утврдени начинот и постапката на одлучување на правото на самоопределување и правото на отцепување од Федерацијата.¹³⁶

Во процесот на распаѓањето на СФРЈ, македонскиот народ се определил да ја оствари својата државност надвор од Федерацијата прогласувајќи ја за прв пат во својата историја Република Македонија како суверена и независна држава.¹³⁷

Почнувајќи од 90-тите години во Македонија биле направени крупни општествено економски и политички промени. Се пристапило кон воведување на пазарна економија, надминување на државно – сопственичкиот монопол, како и укинување на партискиот монопол и воведување на политичкиот плурализам¹³⁸ по примерот на современите европски демократии.

За прв пат била гарантирана слободата на политичкото организирање и дејствување, воспоставен бил непосреден избор на членови за собранијата на општините и на Републиката, кои можеле да бидат предлагани од граѓани, политички организации и слично.

Во текот на 1990-тата година на македонската политичка сцена започна формирањето на повеќепартискиот систем.

Само во текот на 1990 година биле формирани: Народна демократска партија на Албанците со претседател Илијаз Халими;

¹³⁶ Ibidem, 258.

¹³⁷ Ibid., 259.

¹³⁸ Ib.

Движењето за семакедонска акција – МААК на чело со Гане Тодоровски; Лигата за демократија со Ѓорѓи Марјановиќ; Социјалдемократската партија на Македонија со Славко Милосавлевски; Народната партија на Македонија; Партијата за демократски просперитет – ПДП со Невзат Халили; Движењето на екологистите на Македонија – ДЕМ со д-р Михаил Токарев; Странката на Југословените со Милан Ѓурчинов; Демохристијанската партија со Васил Ристески; ВМРО – ДПМНЕ се формира на 17 јуни а за нејзин претседател бил избран Љубчо Георгиевски; Здружението на граѓани “Египјани” со Намзи Арифџи; Работничка партија со Крсте Јанковски; Форум за човекови права на Македонија со Томислав Чокревски; Сојуз на комунисти на Македонија; Партија за демократска преобразба со Петар Гошев, Социјалистичка партија на Македонија – СПМ со Киро Поповски; Партија за целосна еманципација на Ромите од Македонија со Фаик Абди; Демократски сојуз на Турците; Реформски сили – Либерална партија со Стојан Андов и други.¹³⁹

Во текот на 1991 година се формирале ВМРО – Демократска партија со Владимир Голубовски; Либерална партија на Македонија со Фатмир Мустафовски; Народната партија на Македонија го промени името во Македонска народна партија, итн.¹⁴⁰

Летото 1990 година, тогашниот извршен совет подготвил амандмани на Уставот на СРМ во кои меѓудругото беше заведено дека тогашното Собрание се заменува со еднодомен парламент.

Истовремено беа подготвени и Законот за изборите и Законот за политичките партии. На 29 август 1990 година во Собранието на СРМ се одржа средба со претставници на сите дотогаш формирани партии за уставните амандмани и за гореспоменатите закони. По одржаната средба, Собранието ги усвоило амандманите на Уставот и Законот за избори како и Законот за политичките партии. Со амандманите беше предвидено новото плуралистичко Собрание да брои 120 пратеници.

¹³⁹ Виолета Ачкоска, Македонија во југословенската федерација 1943 – 1991, ИНИ, Скопје, 2001, 179 – 192.

¹⁴⁰ Ibidem.

Во септември 1990 година, претседателот на Собранието на СРМ, Вулнет Старова, на седницата на Републичкото собрание донесе решение за распишување избори за пратеници на Собранието на СРМ.

Во очекувањето на повеќепартиските избори во 1990 година во Македонија дејствуваа 26 политички партии и општествено политички организации.

Врз основа на донесеното решение од страна на Републичкото собрание во текот на ноември 1990 година се спроведени парламентарни повеќепартиски избори во Македонија.

Првиот круг на повеќепартиските парламентарни избори беше одржан на 11 ноември, а вториот круг на 25 ноември 1990 година. На овие избори ниту една политичка партија не добила апсолутно мнозинство.

Најмногу пратенички места во Собранието на Македонија 37, добила ВМРО – ДПМНЕ, потоа СКМ – ПДП, 31 пратенички места, ПДП добила 23 пратенички места, Сојузот на реформските сили, 17 пратенички места.¹⁴¹

По повеќепартиските парламентарни избори, на 8 јануари 1991 година било конституирано еднодомно Собрание на Македонија¹⁴² составено од избрани пратеници кои припаѓале на различни политички партии и други организации.

За претседател на Собранието на СРМ со мнозинство гласови бил избран Стојан Андов¹⁴³ од Сојузот на реформските сили. За потпретседател на Собранието биле избрани Драги Арсов, Целадин Мурати, Тито Петковски и Киро Поповски.

Првото македонско повеќепартиско Собрание донесе низа значајни одлуки за натамошниот тек и развој на македонската државност.

На 25 јануари 1991 година, Собранието донесе “Декларација¹⁴⁴ за сувереност на Социјалистичка Република Македонија” со која практично

¹⁴¹ Славко Милосавлевски, Македонски контроверзи 1990 – 2003, Скопје, 2004, 28.

¹⁴² В. Ачкоска, Општествено – економскиот развој..., 260.

¹⁴³ Документи за Државноста на Република Македонија, Агенција за информации на Република Македонија, Скопје, 2002, 28. (Прилог бр.5).

¹⁴⁴ Ibidem, 30. (Прилог бр.6).

и правно е отворен процесот на осамостојувањето на Република Македонија како независна и самостојна држава.¹⁴⁵

Усвоена е и Платформата на СРМ за преговори за иднината на Југославија, која тргнува од определбата за суверена македонска држава.¹⁴⁶

Македонското Собрание на седницата одржана на 27 јануари 1991 година за прв претседател¹⁴⁷ на Републиката со мнозинство гласови го избра Киро Глигоров.¹⁴⁸ За потпретседател на претседателот на СРМ на седницата одржана на 1 февруари 1991 година бил избран Љупчо Георгиевски од ВМРО – ДПМНЕ.

Претседателот Киро Глигоров, мандатот за формирање на првата македонска Влада му го доверил на д-р Никола Кљусев.¹⁴⁹

Владата на Никола Кљусев била избрана на 20 март 1991 година од страна на првото плуралистичко Собрание, составена од стручњаци од повеќе области и политички различни ориентации, и е позната како експертска Влада.¹⁵⁰ За потпретседатели на Владата на СРМ биле избрани д-р Блаже Ристовски, Јован Андонов и д-р Беќир Жута.

Во мај 1991 година политичката партија СКМ – ПДП на својот XI конгрес го смени името во СДСМ – Социјал Демократски Сојуз на Македонија а за претседател бил избран Бранко Црвенковски.

На 7 јуни 1991 година според Амандманот 82 на Уставот, усвоен од Собранието на 16 април 1991 година,¹⁵¹ од името на државата е изоставена насоката “социјалистичка” и се утврди уставното име Република Македонија.

¹⁴⁵ Ахил Тунтев, Република Македонија – Прва Декада 1990 – 1999, Скопје, 2005, 11.

¹⁴⁶ Ibidem.

¹⁴⁷ Документи за Државноста на Република Македонија..., 32. (Прилог бр. 7).

¹⁴⁸ Киро Глигоров, адвокат по професија, учесник во НОВ, член на КПМ од 1944 година. Бил секретар на Иницијативниот одбор за свикување на АСНОМ. По ослободувањето бил на неколку одговорни функции: министер за финансии во Президиумот на АСНОМ, претседател на југословенскиот парламент и друго.

¹⁴⁹ Документи за Државноста на Република Македонија..., 34. (Прилог бр.8).

¹⁵⁰ Експертската влада (20 март 1991 – 5 септември 1992), донела неколку значајни документи во насока на дооформување на независната македонска држава. Меѓу нив биле: Декларација за меѓународно признавање на Република Македонија како суверена и независна држава (19 декември 1991); бил постигнат договор со Генералштабот на југословенската армија за напуштање на територијата на Република Македонија (февруари 1992), со што единиците на ЈА, до 27.03.1992 година сосема мирно ја напуштија територијата на Република Македонија; донесена е македонската валута – денар, (25.04.1992) донесена била одлука за стапување на Република Македонија во членство на ООН (29 јули 1992) и други.

¹⁵¹ А. Тунтев, Op. cit., 16.

Собранието на Република Македонија на седницата одржана на 6 август 1991 година донела одлука за распишување на Референдум во Република Македонија, за идниот статус на Македонија во екот на распаѓањето на Југославија.

Ова, несомнено претставува посебен историски момент за Република Македонија за кој заслуга имаат тогашните највисоки државни органи на Републиката и населението.

На Референдумот граѓаните на Република Македонија требало да се изјаснат за прашањето: “Дали сте за суверена и самостојна држава Македонија со право да стапи во иден сојуз на суверените држави на Југославија”?

Па така врз основа на оваа одлука на македонското Собрание на 8 септември 1991 година бил спроведен општонароден Референдум за суверенитетот и самостојноста на Република Македонија.

Огромното мнозинство од граѓаните на Република Македонија плебисцитарно се определи за самостојна и суверена држава.¹⁵² Републичката комисија која била одговорна за спроведување на Референдумот одржала седница на 18 септември 1991 година на која го утврдила добиениот резултат од одржаниот Референдум.

Право на глас на Референдумот имале 1.495.807 граѓани на РМ. На Референдумот со непосредно и тајно гласање се изјасниле 1.132.981 граѓани или 75,75% од вкупниот број на граѓани со право на глас.

За прашањето за кое се одлучувало на Референдумот со “за” се изјасниле 1.079.308 граѓани или 72,16% со “против” се изјасниле 39.639 граѓани или 2,65% а 13.648 или 0,91%, гласачки ливчиња биле неважечки.¹⁵³

Конечно на 17 ноември 1991 година бил донесен највисокиот правен акт на државата – Уставот на Република Македонија.

Уставот на Република Македонија за прв пат ја дефинира Македонија како суверена, самостојна, демократска и социјална држава, со тоа што нејзиниот суверенитет е неделив, неотуѓив и непренослив. Така е заокружен еден долг историски процес за целосно реализирање на македонската современа државност.

¹⁵² Ibidem, 18.

¹⁵³ Документи за Државноста на Република Македонија..., 50.

Првиот Устав на Република Македонија свечено е прогласен на 20 ноември 1991 година.

Во сферата на надворешната политика, македонската државна власт пред себе ја постави целта – меѓународно признавање на Република Македонија, со што и сите нејзини активности беа насочени во тој правец.

3. Меѓународно признавање на Република Македонија

Република Македонија, веднаш по своето осамостојување и донесувањето на правните акти кои воедно се и стожер на македонската државност (Декларацијата за сувереност, Референдумот и Уставот) се најде пред неопходноста од меѓународно признавање.

На патот на своето меѓународно признавање Република Македонија се сретна со многу специфичности и тешкотии.

Покрај повеќето активности превземени на овој план, посебно значаен момент за меѓународното признавање на Република Македонија претставува писмото¹⁵⁴ што на 2 декември 1991 година претседателот на Република Македонија, Киро Глигоров го упатил до сите Шефови на држави и влади во светот, во кое бара признавање на независноста на Република Македонија.

Вакво писмо истовремено испратил и министерот за односи со странство Денко Малески, до претседателот на МС на Европската заедница, Ван Ден Брук со истото барање, признавање на независноста на Република Македонија од страна на Европската заедница.

На 16 декември 1991 година, Европскиот совет на Европската заедница донесе Декларација¹⁵⁵ за дисолуција на Југославија. Во Декларацијата бил упатен повик до републиките кои што ја сочинуваа Југославија, со

¹⁵⁴ Ibidem, 136- 138. (Прилог бр. 9).

¹⁵⁵ Ibid., 141 – 142. (Прилог бр. 10).

цел да се изјаснат дали сакаат да станат независни држави и дали бараат да бидат меѓународно признати.

На овој повик на Европската заедница позитивно одговориле Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Македонија, додека Србија и Црна Гора се изјасниле дека остануваат во Југославија.¹⁵⁶

На 19 декември 1991 година Собранието на Република Македонија донесе Декларација¹⁵⁷ за меѓународно признавање во која се изјасни дека ја прифаќа Декларацијата на Европската заедница и дека бара Република Македонија да биде меѓународно призната.

Меѓудругото, беа преземени и активности за членство на Република Македонија во Организацијата на Обединетите Нации – ООН.

Овој момент бил мошне важен за Република Македонија затоа што ООН е организација во која што членуваат повеќе од 90 % од државите во светот, при што самото членство во оваа светска организација претставувало најшироко и најголемо меѓународно признавање за секоја земја.

Оттаму, согласно со одлуката на Собранието на Република Македонија донесена на 29 јули 1992 година, претседателот на Република Македонија, Киро Глигоров на 30 јули 1992 година упати писмо до генералниот секретар на ОН, Бутрос Гали, во кое побара прием на Република Македонија во Организацијата на Обединетите Нации.

Така Европската заедница формирала посебна комисија, Арбитражна комисија¹⁵⁸ на чело со тогашниот претседател на Уставниот суд на Франција, Роберт Бадинтер, кој што требаше да оцени која од републиките од поранешна Југославија ги исполнуваат условите за меѓународно признавање.

Арбитражната комисија имајќи ги предвид приговорите на Грција која е членка на Европската заедница побара од Собранието на Република Македонија да донесе два амандмана со кои ќе ги промени двата члена на Уставот, оние што се однесуваа на границите и на

¹⁵⁶ Стојан Андов, На мој начин, Матица македонска, Скопје, 2003, 346.

¹⁵⁷ Документи за Државноста на Република Македонија..., 143 – 144. (Прилог бр.11).

¹⁵⁸ Арбитражната комисија била составена од петмина претседатели на уставни судови на земјите – членки во ЕЗ.

деловите од македонскиот народ кои живеат како национално малцинство во соседните земји.

Собранието на Република Македонија ги прифати тие услови и на шести јануари 1992 година беа донесени два амандмана со кои се измени Уставот на Македонија.

Бадинтеровата комисија оцени дека од четирите бивши републики на Југославија (Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија) што побараа меѓународно признавање само Словенија и Македонија ги исполнуваат потребните услови за признавање, на правото за независност.

Својот извештај¹⁵⁹ Арбитражната комисија го достави до Европскиот совет на ЕЗ. Во извештајот на оваа комисија беше одговорено и во врска со деноминацијата на нашата земја односно дека името на државата Република Македонија не имплицира никакви територијални претензии и дека не е пречка за прием во Меѓународната заедница.

Меѓутоа, Европската заедница се оглуши на овој извештај и во средината на јануари 1992 година реши да ги признае Словенија и Хрватска како независни држави а Република Македонија и Босна и Херцеговина да ги остави да чекаат некои подобри времиња.

Ова беше резултат на ставот наметнат од страна на Грција која во името на Република Македонија виде закана за своите највисоки национални интереси и се побуни против присвојувањето на историјата од македонската страна.

Грчкото лоби и глас беа големи и многу влијателни во Европската заедница.

Поради тоа македонското прашање за меѓународно признавање остана и понатаму нерешено.

Поради таквиот став на Европската заедница која застапа на страната на Грција, земјите - членки на ЕЗ почнаа, на билатерална основа да ги признаваат Словенија и Хрватска а се воздржуваа тоа да го сторат и со Македонија и со Босна и Херцеговина.

¹⁵⁹ Документи за Државноста на Република Македонија..., 152 – 157. (Прилог бр.12).

Додека траеше битката за меѓународно признавање на Република Македонија на 27 јуни 1992 година, Европската заедница во Лисабон донесе Декларација¹⁶⁰ за поранешна Југославија со која што се условуваше името на Република Македонија. Со Лисабонската Декларација, Европската заедница за прв пат официјално застапа зад ставот на Република Грција која што бараше Република Македонија да се откаже од уставното име на државата.

Како одговор на тоа, Собранието на Република Македонија на 3 јули 1992 година донесе Декларација¹⁶¹ во која го оцени за неприфатлив делот на Декларацијата за поранешна Југославија на Европскиот совет на Европската заедница и го отфрли делот од Лисабонската Декларација што се однесуваше на промена на името на македонската држава, со име кое нема да го вклучува терминот “Македонија”.

Меѓутоа напорите на Република Македонија и нејзината борба да биде меѓународно признат субјект на светската политичка сцена не беа залудни.

Меѓу првите земји кои што ја признаа Република Македонија под нејзиното уставно име е Република Бугарија која тоа го стори на 15 јануари 1992 година. На 20 декември 1993 година беа воспоставени и дипломатски односи меѓу Република Македонија и Република Бугарија.

Турција ја призна Република Македонија под нејзиното уставно име на 6 февруари 1992 година а дипломатски односи со оваа земја беа воспоставени во август 1992 година.

Словенија и Хрватска ја признаа Република Македонија под нејзино уставно име на 12 февруари 1992 година, а дипломатски односи со овие земји Република Македонија воспостави во март 1992 година.

Босна и Херцеговина ја призна Република Македонија под нејзиното уставно име на 20 април 1992 година.

Од голема важност за Република Македонија е нејзиното признавање под уставното име од страна на Руската Федерација на 5 август 1992 година како и признавањето на Република Македонија од страна на Народна Република Кина признавајќи ја под нејзиното уставно име на 12 октомври 1993 година.

¹⁶⁰ Ibidem, 158. (Прилог бр.13).

¹⁶¹ Ibid., 159 – 160. (Прилог бр.14).

Голем исчекор во борбата за меѓународно признавање на земјата се случи во април 1993 година, кога претседавачот на Европската заедница, данскиот министер за надворешни работи Нилс Хелвег Петерсен соопштил дека девет од дванаесетте членки на Европската заедница ја признале Република Македонија како независна држава и дека наскоро тоа ќе го сторат и другите членки на Европската заедница со исклучок на Република Грција.¹⁶²

До крајот на 1994 година, Република Македонија имала воспоставено дипломатски односи со 45 земји. Од нив 15 земји ја имаат признато Република Македонија под нејзиното уставно име.

За жал, патот до меѓународното признавање на Република Македонија беше и понатаму многу тежок.

За Македонија започна еден долг, макотрпен и неправеден процес на попречување и забавување на меѓународното признавање на македонската држава. Во тој процес Република Македонија се соочи со разни пречки, блокади, изолации и санкции засновани на историските предрасуди и аспирации на дел од нашите соседи.¹⁶³

Република Македонија без своја вина остана изолирана и препуштена сама на себе, трпејќи ги последиците од војната на просторот на поранешна Југославија и покрај тоа што таа остана надвор од неа. Во исто време Република Македонија трпеше огромни штети наметнати поради воведените санкции на ОН кон Србија и Црна Гора, поради големиот степен на поврзаност на македонското стопанство со стопанствата на овие земји.¹⁶⁴

Економската положба во Република Македонија беше мошне сериозна. Република Македонија во тој период беше оставена настрана од потребната економска, техничка, хуманитарна и финансиска помош која и беше доделувана на Република Македонија од одделни земји на Европската заедница.¹⁶⁵

¹⁶² До крајот на 1993 година, голем број странски држави дале свои официјални изјави дека ја признале или дека ќе ја признаат Република Македонија, некои со уставното име, а некои со референцата усвоена во ОН. Целосни дипломатски односи се воспоставени со 26 странски земји.

¹⁶³ Киро Глигоров, Борбата за меѓународното признавање на Република Македонија, Зборник „Македонија 1989 – 1999“, Скопје, 2001, 75.

¹⁶⁴ Ibidem.

¹⁶⁵ Ibid.

Во тие тешки моменти Република Македонија оставена сама на себе и без своја армија се соочуваше со секојдневните опасности од проширувањето на војната водена во поранешна Југославија, опасности кои што можеа да бидат фатални за Република Македонија предизвикувајќи и поголема дестабилизација на регионот. Поради тоа претседателот Киро Глигоров побара специфична меѓународна и превентивна заштита за безбедноста на Република Македонија и на нејзините граѓани од страна на ОН. Бараната помош беше добиена и во Република Македонија беа стационирани мировниците на ОН, УНПРОФОР а подоцна УНПРЕДЕП. Ова беа први сигнали за Република Македонија но и за соседството дека таа сепак претставува интерес за Меѓународната заедница.¹⁶⁶

Меѓутоа, Република Македонија и покрај тоа што се наоѓаше во многу тешка и сериозна положба, сепак решително ја продолжи и понатаму битката за нејзиното меѓународно признавање.

По неуспешниот Самит на Европската заедница во Единбург во декември 1992 година, на кој што требаше да се изнајде решение за македонското прашање, Европската заедница не и остави друг избор на Република Македонија освен таа повторно сега по втор пат, на 20 јануари 1993 година да побара прием во Обединетите Нации – ОН.

По предлог на британскиот шеф на мисијата во ОН, Советот за безбедност му препорача на Генералното собрание на ОН, земјата да биде примена за членка, при што другите земји – членки во ОН, да се обраќаат со референцата “Поранешна Југословенска Република Македонија” – ПЈРМ а двете страни, Македонија и Грција со посредство на ОН да разговараат по прашањето за разликите околу името на македонската држава во обид да се најде трајно решение.

Па така, јануари 1993 година, британскиот министер за надворешни работи Даглас Херд го информираше претседателот на Република Македонија, Киро Глигоров за предлогот Македонија да биде примена во ООН под привремено име “Поранешна Југословенска Република Македонија”.

¹⁶⁶ *Ib.*, 76.

Така и се случи. На 8 април 1993 година Република Македонија стана 181 членка на ООН со напомена дека ќе биде ословувана под името ПЈРМ, се додека не се надминат разликите со Грција околу името на државата. Приемот на Република Македонија во ООН под референцата ПЈРМ беше единствен модус со кој што во тоа време можеше да се амортизира негодувањето на Република Грција.

Оваа референца беше привремена и наменета исклучиво за потребата на дипломатската комуникација во рамките на ООН. Доказ за тоа е фактот што државите кои што ја признаа Република Македонија веднаш по нејзиниот прием во ООН, тоа го сторија под нејзиното уставно име.

Меѓутоа ООН направи преседан кога на денот на свечениот прием во светската организација не беше дозволено да биде истакнато македонското знаме на јарболот каде што се истакнати знамињата на сите земји - членки на ООН.¹⁶⁷

Додека голем број земји, меѓународни институции и организации ги отворија вратите за прием на Република Македонија на 16 февруари 1994 година, Грција го забрани прометот на стоки од и за солунското пристаниште и со тоа воведо целосно економско ембарго кон Република Македонија. Грција на македонската држава и објави вистинска економска војна, еднострана и целосна економска блокада на само во секторот на размената туку и во сите други точки. Истовремено бил затворен и грчкиот конзулат во Скопје.

На 12 април 1993 година во согласност со мандатот даден од Генералниот секретар на ОН, Сајрус Венс, поранешен државен секретар на САД и Лорд Овен кој едно време бил министер за надворешни работи на Велика Британија, во улога на посредници ги почнаа преговорите меѓу Република Македонија и Грција за надминување на несогласувањата околу името и за тоа кое знаме ќе може да се истакне на јарболот пред седиштето на ООН.

Нивната улога била да дадат добри услуги за да може да се постигне договор за прашањето околу името на Македонија.

¹⁶⁷ С. Андов, *Op. cit.*, 401.

Меѓутоа, не беше постигнат договор и покрај нивното посредништво и многуте состаноци на двете страни сепак се уште и до денес ова прашање остана нерешено.

За Република Македонија, употребата на името е неприкосновено право на македонскиот народ и никој не може да го оспори тоа право. Тоа име како држава го носиме половина век, а како народ со векови наназад.¹⁶⁸

Народот и граѓаните во Република Македонија одлучија за сопственото име и за името на државата на Референдумот од 8 септември 1991 година.

Република Грција се уште стои на ставот дека името Македонија им припаѓа само на нив и дека македонските кралеви се дел од грчката историја и ние немаме никакво право на нив.¹⁶⁹

Во целиот тој процес на посредништво на 13 септември 1995 година во Њујорк, министерот за надворешни работи на Република Македонија Стево Црвенковски и министерот за надворешни работи на Република Грција Каролос Папуљас потпишаа Привремена Спогодба за нормализација на односите меѓу двете земји кои во договорот беа именувани како Прва и Втора страна.

Македонскиот влог за нормализирање на односите со Грција беше сменувањето на знамето со шеснаесеткрако сонце и негова редукција на осум краци како признание дека сонцето од “Вергина” и припаѓа на грчката историја а не на “Скопје”. Како резултат на потпишаната Привремена Спогодба, Грција на 15 октомври 1995 година го укина трговското ембарго кон Република Македонија кое беше воведено на 16 февруари 1994 година. Македонија и Грција воспоставија дипломатски односи а воедно се унапредија и економските односи меѓу двете земји.

Во септември 1995 година беа воспоставени и целосни дипломатски односи меѓу Република Македонија и САД.

На 5 октомври 1995 година, Собранието на Република Македонија го донесе Законот за новото знаме со осум крака. Во февруари 1996 година на зградата на македонското Собрание се развее новото знаме со осумкрако сонце.

¹⁶⁸ К. Глигоров, *Op. cit.*, 79.

¹⁶⁹ *Ibidem.*

На 9 октомври 1995 година Привремената Спогодба меѓу Македонија и Грција била ратификувана, па така на свечен начин пред палатата на ООН на 22 октомври 1995 година во Њујорк е подигнато знамето на Република Македонија.

На 27 септември 1995 година Република Македонија беше примена како 38-ма членка во Советот на Европа, а на 12 октомври 1995 година Македонија стана 53-та членка на ОБСЕ, таа набргу стана и членка на ГААТ.

На 15 ноември 1995 година Република Македонија официјално стана 27-ма членка на мировната иницијатива на НАТО, “Партнерство за мир”, и на многу други организации, европски и светски асоцијации.

Денес Република Македонија е меѓународно призната, независна и самостојна држава, која што воспостави дипломатски односи на амбасадорско ниво со повеќе од стоеесет земји од сите континенти.

ГЛАВА VII

ВООРУЖЕНИОТ КОНФЛИКТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Надворешната политика на Република Македонија, односите со нејзините соседи и улогата на меѓународниот фактор

Република Македонија како релативно мала земја во развој е во постојана борба за својот идентитет и опстанок како самостојна и независна држава.

Својата надворешна политика Република Македонија ја гради како мирољубива земја која тежнее кон добрососедски односи во сите сфери на општественото живеење. Република Македонија е упатена на отвореност, соработка и поврзување со соседните земји, со земјите од поблискиот и поширокиот регион. За Република Македонија од суштествен интерес е да го јакне поврзувањето и партнерството, врз основа на заемни интереси.

Меѓутоа, од самиот почеток на нејзиното осамостојување во 1991 година, па дури и во денешно време таа е цел на големодржавничките апетити кои сакаат да го присвојат македонскиот народ, македонската историја, нејзината култура па и нејзината територија.

Република Македонија се уште има недоразбирања со некои од своите соседи, како и нерешени прашања кои се од клучно значење за македонската држава.

7.1.1. Односите на Република Македонија со нејзините соседи

Во процесот на распаѓање на Социјалистичка Федеративна Република Југославија, Република Македонија беше единствената од четирите бивши југословенски републики, која од Федерацијата излезе на мирен начин. Меѓутоа, долго време по осамостојувањето на Република Македонија, односите со СРЈ беа прилично затегнати. Тоа се должеше главно поради необележаната и меѓународно непризната граница на Република Македонија со СР Југославија.

На 15 февруари 2001 година е утврдена државната граница меѓу Република Македонија и СР Југославија, со што по долгогодишните преговори, со склучувањето на Договорот на 22 февруари 2001 година, Република Македонија го разреши овој тежок проблем.¹⁷⁰

Негативниот став на Српската православна црква, СПЦ кон Македонската православна црква, МПЦ, и денес е присутен. Српската православна црква не го признава постоењето на Македонската православна црква со што таа отворено не го признава постоењето на македонскиот народ. Според нејзе ако нема црква тогаш не може да има ниту македонски народ а тоа би значело според нејзината логика дека Македонците се Срби, бидејќи нашата црква канонски и припаѓа на нивната црква. Овој проблем меѓу СПЦ и МПЦ се уште не е решен. Меѓутоа, во сферата на надворешната политика, и на Република Македонија и на СР Југославија, во заеднички интерес е градењето на добрососедски односи па оттука и некои посебни проблеми со нашиот северен сосед кои би ја загрозиле безбедноста на Република Македонија како и нејзината надворешна политика непостојат.

Република Бугарија, нашиот источен сосед, отсекогаш го негирал постоењето на македонскиот народ и македонскиот јазик. Според

¹⁷⁰ На 22.02.2001 година е парафирана Спогодбата за утврдување на македонско - југословенската граница на Самитот на земјите на Југоисточна Европа одржан во Скопје. Спогодбата ја потпишаа претседателот на Република Македонија, Борис Трајковски и претседателот на СР Југославија, Воислав Коштуница.

повеќето Бугари, македонскиот јазик е само дијалект на бугарскиот јазик.

Република Бугарија е првата земја која ја признала Република Македонија под нејзиното уставно име на 15 јануари 1992 година. Таа го признала постоењето на територијатата на Република Македонија, меѓутоа не го признавала постоењето на македонскиот народ. На 21 февруари 1999 година, била потпишана Декларација за пријателство и соработка од страна на премиерот на Република Македонија, Љубчо Георгиевски и премиерот на Република Бугарија, Иван Костов. Со потпишувањето на оваа Декларација Република Бугарија признала дека постои независен македонски јазик, култура и нација. Република Македонија за возврат се одрекла од правата на Пиринска Македонија.¹⁷¹

Република Грција, нашиот јужен сосед, не го признава постоењето на македонскиот народ, македонската историја, култура, територија. Во територијата на Македонија таа гледа територија која и припаѓа на Грција, постојано истакнувајќи дека Македонците немаат свој јазик, култура, историја, ниту пак своја територија.

Грците сметаат дека постоењето на држава која се нарекува “Македонија” го загрозува интегритетот на Грција затоа што една од нејзините области го носи истото име.

Оттука произлегува и негативниот став на Грција, околу името на нашата држава, поради кој веќе тринаесет години се водат безуспешни разговори меѓу Република Македонија и Република Грција за разликите во ставовите околу името на Република Македонија. Република Грција го наметна спорот со непризнавањето на името на Република Македонија, поради што тоа се провлекува и понатаму, што е голем проблем за влезот на Република Македонија во европските организации.¹⁷²

¹⁷¹ На 10.02.1999 година во Софија бил постигнат договор за т.н. јазичен спор. Со овој договор меѓудругото, Република Македонија се откажа од грижата за македонското малцинство во Република Бугарија.

¹⁷² Република Грција - членка на ЕЗ го оспори името на Република Македонија настапувајќи со својот став дека таа има територија која го носи името Македонија, и дека името на новата балканска држава “Република Македонија”, имплицира загрозување на територијалниот интегритет на Република Грција. Поради овој свој став, Република Грција отвори голем фронт на противење со своето “вето” во сите меѓународни институции вклучувајќи ја и ЕЗ што значеше понатамошно одлагање на

По паѓањето на диктаторскиот режим на Енвер Хоџа во Република Албанија започна процесот на демократизација и плурализам. Со тоа Република Албанија ја промени својата надворешна политика а на нејзините челни позиции се најдоа главно луѓе задоени со националистички идеи. Врз таквата политика, извесно свое влијание остави и Албанската академија за науките и уметностите – ААНУ.

Оваа Академија во осамостојувањето на Република Македонија како и во немирите кои планирано и добро организирано се воделе на Косово, виде своја шанса за реализирање на идејата за создавање на Голема Албанија на сметка на сите нејзини соседи.¹⁷³

Членовите на Албанската академија јасно се држеле до ставовите и одлуките на Призренската лига. Во својот меморандум тие мошне децидно ги истакнувале своите залагања за Голема Албанија¹⁷⁴ како и за тоа од кои соседи ќе се бараат територии за остварување на нивната идеја – Голема Албанија.¹⁷⁵ Идејата за Голема Албанија се вкоренила во мислите на Албанците независно од тоа каде и да се наоѓаат. Во таа смисла се познати и потезите на Албанците кои ја поттикнуваат таа идеја со истакнувањето на граѓанските права на Албанците и решавањето на албанското прашање на Балканот и тоа во пакет. Пакетот за решавањето на албанското национално прашање има своја Платформа¹⁷⁶ во која е јасно презентирано дека сите други народи на Балканот се дојденци и дека окупирале територии на Албанците кои се староседелци.¹⁷⁷ Платформата предвидува создавање на Голема Албанија на штета на Црна Гора, Србија, Македонија и Грција.¹⁷⁸

признавањето на РМ не само од страна на најрелевантните меѓународни чинители, туку и од страна на многу држави, како на пример, членките на ЕЗ.

¹⁷³ Митре Арсовски, Стојан Кузев, Ристо Дамјановски, Војната во Македонија во 2001 година, Скопје, 2006, 28.

¹⁷⁴ Ibidem, 477.

¹⁷⁵ Карта на Голема Албанија, <http://www.kosovo.com/hist.html>. (Прилог бр.15).

¹⁷⁶ Во Платформата на ААНУ за решавање на албанското национално прашање на Балканот, издадена во октомври 1998 година, меѓудругото пишува: "Патот на решавање на албанското национално прашање на Балканот за сите Албанци, независно каде се населени, од оваа или од онаа страна на границата, внатре или надвор од етничките простори, посакуваат што побрзо обединување на нивните простори во единствена албанска држава".

¹⁷⁷ М. Арсовски, С. Кузев, Р. Дамјановски, *Op. cit.*, 28.

¹⁷⁸ Ibidem.

Република Албанија во непризнавањето на уставното име на Република Македонија виде шанса да го постави прашањето за пакетот за правата на Албанците на Балканот.

Таа почна да крои планови како да дејствува преку албанското национално малцинство во Македонија за остварување на своите националистички идеи.

На македонската граница, граѓаните на Република Албанија вршеа разновидни притисоци. Па така, веднаш по осамостојувањето и почетокот на создавањето на граничната служба, Република Македонија имала големи проблеми со одржувањето на граничниот режим кон нашиот западен сосед.

Државјаните на Албанија се почесто ја користеле македонската граница за сечење на шуми, крадење на стада овци, кози, говеда, пренесување на разна стока за трговија, оружје, муниција, дрога, бело робје како и за преминување на луѓе кои се занимаваат со политички и воен криминал. Преку границата масовно се пренесувало воени материјали од Албанија во Црна Гора, Србија, Македонија и Грција, особено оружје и муниција. Дел од тоа оружје и муниција биле пренесени во Црна Гора, Косово, Југоисточна Србија и Република Македонија.

И покрај предупредувањата дека состојбата на таа граница е алармантна и дека со тие нелегални активности нешто се подготвува, актуелната власт не превзеде никакви мерки за нивно спречување.

7.1.2. Улогата на меѓународниот фактор

Што се однесува до меѓународниот фактор, големите сили се уште немаат јасен став за положбата на Македонците и на Република Македонија.

Поради големото грчко влијание и лоби во светот и нејзиниот негативен став околу непризнавањето на уставното име на Република

Македонија, меѓународниот фактор направи преседан кон Република Македонија ставајќи се на страната на Република Грција.¹⁷⁹

Во својата надворешна политика Република Грција несака ни да слушне името “Македонија” да го носи некоја друга балканска држава, повикувајќи се на тоа дека ова име го носи една нејзина област. Оттука и произлегуваат долгите преговори околу разликите во ставовите за името меѓу Република Македонија и Република Грција. Водењето на ваквата надворешна политика на Република Грција не наведува да заклучиме дека таа тајно и трајно работи на остварување на своите интереси во однос на Република Македонија.

Бидејќи надворешната политика на Република Македонија не го убеди меѓународниот фактор за фактичкото постоење на македонскиот народ јазик, култура, историја и територија, замре и прашањето за правата на Македонците како малцинства во соседните држави.

Меѓународниот фактор ги поддржува барањата на албанското малцинство за проширување на нивните права во Црна Гора, Република Македонија, СР Југославија, но не и во Грција. Овој фактор или несака или недоволно врши притисок врз владите на Албанија, Србија, Грција и Бугарија за остварување на граѓанските права и слободи на македонското малцинство во овие држави кои што се пропишани според меѓународните стандарди. Поради ваквиот став на меѓународниот фактор кон македонската држава и кон македонскиот народ може да се заклучи дека овој фактор ги поддржува во пакет барањата на Албанците на Балканот. Интервенцијата на меѓународниот фактор во 1999 година за време на кризата во Југославија со употребата на силите на НАТО на Косово за македонската држава беше предупредување дека овој фактор всушност е за разрешување на албанскиот проблем на Балканот во пакет.

За време на интервенцијата на меѓународниот фактор врз Сојузна Република Југославија, во 1999 година на Република Македонија и беа направени големи штети во сите сфери на општествениот живот а особено на економски план уништувајќи дел од југословенската

¹⁷⁹ Преседанот што го направи меѓународниот фактор беше спротивен на Повелбата на ООН, за правата на државите која сосема јасно регулира дека новите држави имаат право да си изберат сопствено име како и право на самоопределување.

економска инфраструктура која за Република Македонија беше многу значајна затоа што СР Југославија беше најголемиот економски партнер на Република Македонија. Негативните последици за Република Македонија беа огромни: прилив над 360.000 бегалци од Косово, промена на демографската слика на Република Македонија, создавање на нови дополнителни социјални случаи, продлабочување на недоразбирањата и меѓусебната недоверба меѓу македонскиот народ и албанското национално малцинство.

Интервенцијата на Косово, влијаеше стимулативно врз екстремните Албанци од Република Македонија да се регрутираат во тамошната Ослободителна војска на Косово – ОВК, каде што се стекнувале со обука и воени знаења за потребите на идната Ослободителна Народна Армија – ОНА, чиј кадар тајно се создавал за да малку подоцна отворено се вклучи во вооружената агресија врз Република Македонија.¹⁸⁰

Интервенцијата што меѓународниот фактор ја изврши врз СР Југославија меѓудругото, делуваше дестабилизирачки врз безбедносната состојба на Република Македонија.

2. Внатрешната нестабилност на Република Македонија

Најголемата внатрешна нестабилност на Република Македонија е меѓуетничкиот јаз помеѓу Македонците и албанското национално малцинство.

Фактички, проблемите во меѓуетничките односи во Република Македонија започнале од самиот почеток на осамостојувањето на Република Македонија, преку бојкотот на пописот на населението во пролетта 1991 година,¹⁸¹ како и бојкотот на Референдумот од страна на

¹⁸⁰ Ibid., 34.

¹⁸¹ На 1-ви април 1991 година е спроведен попис на населението според кој СРМ има 2.033.964 жители. Резултатите од пописот биле оспорувани од некои политички партии на граѓаните од албанска етничка припадност, кои го бојкотираа пописот.

албанското национално малцинство.¹⁸² Ова беа првите знаци кои наговестуваа дека во меѓуетничките односи во Република Македонија нешто не е во ред.

Причината за негативниот однос на албанското национално малцинство може да биде и Уставот на Република Македонија донесен веднаш по осамостувањето на 17 ноември 1991 година. Албанското национално малцинство во Република Македонија било незадоволно од Уставните решенија. Тие постојано ги истакнувале своите барања за прогласување на Албанците за втор државотворен народ во Република Македонија, албанскиот јазик за паралелен јазик со македонскиот, за примена на принципот на процентуална застапеност во сите сфери на општествениот живот во согласност со нивната бројност со вкупното население во Република Македонија, школување на мајчин јазик, поголема локална самоуправа и друго.

Во контекст на гореспоменатото е и написот на претседателот на Демократска партија на Албанците, ДПА кој уште во 1998 година испратил писмо до уредникот и советникот за албански прашања на Албанско американската граѓанска лига. Во ова писмо чиј текст е насловен како “Предизвиците на демократијата во мултиетничките држави”, тој вели дека “Албанците и Македонците треба да дојдат до спогодба што го менува националниот во двонационален и мултикултурен систем. Тој ја застапува тезата за федерализација и според него во таа федерализација ќе постои една држава на македонскиот народ и една покраина – полудржава на албанскиот народ но со право на референдум и на сецесија”.

Во таа мултиетничка држава се признаваат два народа, два јазика, со дводомен парламент и консензус во решавањето на клучните проблеми и прашања, со право на слободно движење на албанскиот народ насекаде низ албанските територии итн.¹⁸³

¹⁸² Во општините со македонско население и во оние без значајно учество на албанската популација беше остварен висок степен на одзив, преку деведест проценти од запишаните избирачи. Но, албанското население главно го бојкотираше Референдумот. Во Тетово гласале само околу дваесет и пет проценти, а во Гостивар околу триесет и пет проценти од гласачите.

¹⁸³ *Ib.*, 37.

На митингот во Струга во 1993 година, претседателот на ПДП (Партија за Демократски Просперитет), на албанскиот политички блок, воедно и пратеник во Собранието на Република Македонија, неофицијално ќе ја прогласи т.н. “Илирида” – за држава на македонските Албанци.¹⁸⁴

На собирот, на јавно истакнатите транспаренти можело да се видат исцртаните граници на замислената држава “Илирида” која покривала скоро половина од македонската територија.

Овој непријателски и противдржавен акт од страна на албанското национално малцинство, долго време ќе ја загрижува македонската политичка сцена индиректно влијаејќи врз безбедноста на Република Македонија.

Во 1994 година се случил инцидент при незаконското отворање на т.н. албански универзитет во Тетово. Властите ја срушиле зградата во која требало да биде сместен универзитетот што не ја спречило работата на тој проект. Спорот околу вонинституционалниот Тетовски универзитет бил решен на почетокот на 1995 година кога министерот за образование се согласил да се формира трилингвален универзитет во Тетово (албански, македонски и англиски).¹⁸⁵

Од 21 јуни до 5 јули 1994 година во Република Македонија бил спроведен попис на населението, кој и овој пат како и пописот во 1991 година бил бојкотиран со одбивањето на албанското национално малцинство да учествува во него.¹⁸⁶

Инцидентите на незадоволното албанско национално малцинство во Република Македонија продолжуваа.

Во 1996 година во Гостивар се случи посериозен инцидент инициран од албанскиот блок. Имено, локалната управа на Гостивар користејќи ги своите привилегии на локална власт во Гостивар на висок јарбол го истакнала знамето на Република Албанија, што претставува против

¹⁸⁴ Љ.

¹⁸⁵ Иван Бабановски, ОНА – Терористичка паравојска во Македонија, Скопје, 2002, 316.

¹⁸⁶ Пописот на населението е спроведен според стандардите на Европскиот совет. Од Меѓународната група на ЕК за спроведување и надгледување на пописот било изјавено дека нема место за бојкотот на пописот од партиите на граѓаните од албанско етничко потекло. Според овој попис Република Македонија имаше 1.935.383 жители, од кои 66,63 отсто Македонци, 22,61 отсто Албанци, како и припадници на други народности.

уставен акт. По наредба на македонската државна власт со употреба на бројни полициски сили, албанското знаме било симнато.¹⁸⁷

Симнувањето на албанското знаме од јарболот предизвикало екстремното албанско население да започне нереди и со употреба на огнено оружје. Поради тоа полицијата морала да возврати со сите легални средства кои и биле достапни.

Таа успеала да го среди нередот во Гостивар. Во уличните престрелки имало загинати и ранети цивили и уапсени демонстранти, испокршени излози, прозорци, автомобили и друго.

Во 1997 година, се случил уште еден насилен акт инициран од екстремните Албанци, при што интервенирале МВР на Бит Пазар во Скопје. Имено, за време на контролата на нелегалната продажба на цигари од страна на полициската патрола на МВР, дошло до големи демонстрации на албанското малцинство како и физички пресметки на истите со полициската патрола а подоцна и со силите на МВР. Причина за овој инцидент била лажната вест дека е убиено дете од албанското национално малцинство.

Овој немил настан го продлабочил уште повеќе меѓуетничкиот јаз меѓу Македонците и Албанците во Република Македонија.

По овие настани кои ја потресуваа внатрешната безбедносна состојба на македонската држава, до отпочнувањето на вооружениот конфликт следеа и повеќе терористички напади како што беа:

На 11.01.2000 година во село Арачиново, Скопско, при редовна полициска контрола се убиени тројца полицајци. Преку соопштение, ОНА ја превзеде одговорноста за овој насилен акт.

Следеше нападот на полициската станица во с. Осломеј – Кичево на 19 јануари 2000 година, при што била причинета материјална штета, подметнување на мина на караулата во село Танушевци на 30.06.2000 година како и напади на караулата во село Лојане на 2/3.07.2000 година и во село Блаце.

На 22 јануари 2001 година се случил првиот посериозен вооружен напад во село Теарце, Тетовско при што терористичка група на т.н. ОНА ја нападна полициска станица во тоа место.

¹⁸⁷ М. Арсовски, С. Кузев, Р. Дамјановски, *Op. cit.*, 38.

При овој напад бил убиен еден полицаец а тројца биле ранети.¹⁸⁸

Терористичките напади, на ОНА продолжиле и на 26 јануари 2001 година при што беше извршен напад на патничкиот воз Скопје – Кичево. Овој терористички напад беше без човечки загуби а возот имал мала материјална штета но престанал да сообраќа на таа релација. Нападот бил извршен помеѓу станиците на село Зајас и село Строгомиште.

За сите овие терористички напади, преку соопштенија одговорноста ја презеде терористичката ОНА.¹⁸⁹

Поради овие терористички акции на ОНА на македонска територија, завладеа страв кај дел од македонското население во северозападниот дел на Република Македонија: Тетовско, Гостиварско, Кичевско, Скопско.

Разузнавачките служби и граничната служба на АРМ предупредуваа дека на територијата на Косово близу до нашата граница нешто се случува.

Кризата предизвикана од терористичките акции на припадниците на ОНА немаше да прерасне во вооружен конфликт ако навреме се презедоа адекватни мерки за потполна блокада на границата и контрола на северозападниот дел на Република Македонија, од страна на државните и меродавни македонски органи на власт.

3. Вооружената агресија во Република Македонија во 2001 година

Во 2001 година врз Република Македонија беше организирана вооружена инвазија, иницирана од Косово како чисто освојување на територии, за подоцна да биде поддржана од внатрешните албански сили

¹⁸⁸ Од експлозијата е убиен еден полицаец, а тројца други се ранети и итно превезени во Тетовската болница. Оваа терористичка акција траела 3 - 4 минути. На 25.01.2001 година ОНА ја превзеде одговорноста за нападот врз полициската станица во село Теарце.

¹⁸⁹ Според проценките и расположливите податоци, штабот на ОНА бил во село Танушевци.

и меѓународниот фактор и промовирана како “борба за човекови права” на Албанците во Република Македонија.¹⁹⁰

Зад оваа наводна борба за “човекови права”, таканаречената Ослободителна народна армија - ОНА изврши злоупотреба на правата на националностите, затскривајќи ги своите вистински цели: федерализација на Република Македонија, сецесија и соединување на делови од нејзината територија кон Косово или Албанија.¹⁹¹

Целта на вооружената агресија на почетокот било да се разбудат и да се иницираат внатрешните поддржувачи од екстремното албанско население во Република Македонија со што во подоцнежните фази ќе се обезбеди доволно вооружена сила за преземање на порадикални дејствија со цел отцепување на дел од територијата на Република Македонија.¹⁹²

Според некои македонски воени аналитичари вооружената агресија ја водеа екстремните групи на Албанци од Косово односно Косовскиот Заштитен Корпус – КЗК, од јужна Србија ОВМПБ – Ослободителната војска на Прешево, Медвеѓа и Бујановац, и од Република Македонија.¹⁹³

Вооружената агресија врз Република Македонија беше ненајавена, планска и добро организирана и максимално спроведена со логистичка поддршка на партиите и политичките структури на Косово, која свое тло најде во меѓуетничката нетрпеливост и недоверба меѓу Македонците и албанското малцинство во Република Македонија.

Вооружената агресија од Косово се одвиваше во два потега:

Првата, на потегот од Танушевци до тромеѓата Косово, Србија и Македонија и втората агресија преку премините и падините на Шар Планина и директно на Тетово.¹⁹⁴

Терористичките групи после завршената обука во воените кампови во Република Албанија и Косово беа уфрлувани во северозападниот дел на Република Македонија од гореспоменатите правци.

¹⁹⁰ В. Ачкоска, Општествено - економскиот развој..., 262 – 263.

¹⁹¹ И. Бабановски, *Op. cit.*, 189.

¹⁹² М. Арсовски, С. Кузев, Р. Дамјановски, *Op. cit.*, 134.

¹⁹³ *Ibidem.*

¹⁹⁴ И. Бабановски, *Op. cit.*, 191.

Како беше откриено присуството на туѓи вооружени сили на македонската територија и нивната подготовка за агресија врз Република Македонија?

На 16 февруари 2001 година кај селото Танушевци била откриена поголема група на вооружени лица во црни униформи.

Нивното присуство на македонска територија го обелодени екипата на А1ТВ. Екипата на оваа телевизија, според кажувањата на новинарката, била запрена од страна на вооружени лица во униформи. Откако им била одземена нивната телевизиска опрема екипата била пуштена да се врати назад.

Меѓутоа, екипата на А1ТВ, случајот не го пријавила на граничната единица на караулата Танушевци туку на полициската станица во село Мирковци.

Нешто подоцна била испратена патрола кон пограничното село Танушевци.

Граничната патрола прво открила четири униформирани лица кои од село Дебалде (Косово) одеа кон селото Танушевци а нешто подоцна откриле уште две униформирани лица близу до месноста Стара Продавница. По повикот на patrolата да застанат тие избегале. Врз patrolата била отворена стрелба од блиската шума. Patrolата морала да се повлече бидејќи забележала уште пет униформирани лица кои од работ на шумата отвориле оган.¹⁹⁵

Според информацијата на Генералштабот, на АРМ, настанот се одвивал на следениов начин:

“Во 15:45 на правецот Кодра Фура – Стара Продавница, на приодот кон село Танушевци, дојде до вооружен инцидент при што е отворен оган врз нашата патрола.

Реагирајќи по истрелите од огнено оружје во инцидентот кога од терористичка група, облечена во црни и маскирани униформи беше нападна екипата на А1 телевизија која на овој простор се нашла со намера да “направи репортажа” за животот и работата на жителите од село Танушевци, граничната патрола на АРМ ги алармирала припадниците на караулата “Танушевци” по што, постапувајќи според

¹⁹⁵ М. Арсовски, С. Кузев, Р. Дамјановски, *Op. cit.*, 172.

Правилото за гранично обезбедување, биле преземени мерки на целосна готовност, што подразбира и зајакнато патролирање и пребарување на теренот, како и зголемени мерки на обезбедување на караулата”.¹⁹⁶

На тој начин во јавноста било обелоденето присуството на туѓи униформирани лица на македонската територија кај селото Танушевци.

Во деновите по 16 февруари 2001 година, македонските гранични органи регистрирале бројни непријателски движења во задграничните реони и во граничната зона на Косово, на групи униформирани лица особено во селата Танушевци, Блаце и Радуша и месноста Кодра Фура кои наговестуваа дека нешто се подготвува. Следеа бројни терористички и вооружени акции на ОНА кои и наштетуваа на Република Македонија.

Беа отворени неколку фронта каде што се одвиваа вооружените дејствија: Тетовскиот, Шар-Планинскиот, Кумановско – Липковскиот како и Арачиновскиот фронт.

Република Македонија водеше седуммесечна вооружена борба за одбрана на својот територијален интегритет и независност. Одговорноста за бруталните и свирепи убиства и масакри извршени врз припадниците на безбедносните сили на Република Македонија, припадници на полиција и врз цивили, киднапирања и држење во заложништво на цивили и нивно мачење, како и терористички напади на објекти, уништување и ограбување на приватни имоти и објекти од културно и историско значење за Република Македонија, во целост преку свои соопштенија, “коминике” ја презеде терористичката ОНА.

Вооружениот конфликт во Република Македонија однесе и многу човечки жртви и предизвика многу страдања.

Особено беше мошне трагичен масакрот во Вејце во април 2001 година, кој уште повеќе ја продлабочи и ја прошири меѓуетничката нетрпеливост меѓу македонскиот народ и албанското национално малцинство.

Според информацијата на ГШ на АРМ овој масакар се случил вака:

“Во 17:45 часот на делот од патот село Селце кон село Вејце, во реонот на месноста Брезовица, врз комбинирана патрола на АРМ и МВР со две моторни возила “хамер” и две моторни возила “лада нива” од

¹⁹⁶ Дневен весник „Дневник“ од 17.02.2001 година, напис под наслов „Инцидент на границата, екипа на А1 киднапирана од народната одбрана на село Танушевци“.

заседа од страна на терористички групи беше отворен оган од рачни ракетни фрлачки бомби и автоматско оружје. Притоа на подмолен начин беа убиени четворица припадници на АРМ и четворица припадници на МВР.

Потешко или полесно се повредни и шест припадници на безбедносните сили. Потоа следи класичен масакар врз ранетите и загинатите”.

Притоа на ранетите и повредените како и на убиените им биле нанесувани убоди со нож. Врз нив терористите се изживувале што е секако нечовечно и несфатливо дека човек на човека може да му направи нешто толку злобно и подмолно и крајно бесчувствително. Лицата кои се изживуваа над телата на мртвите и ранетите кај Вејце се уште не се пронајдени а Хашкиот Трибунал и денес нема одговор на тоа и се уште молчи.

Ваквиот начин на водење на вооружените дејствија било само тактика на терористичката ОНА и имало за цел кревање на се поголема тензија а македонскиот политички блок и власт да се туркаат кон преговарачка маса.

Реакцијата на граѓаните на Република Македонија за овој грозоморен злостор во село Вејце беше многу бурна. Граѓаните на Република Македонија ја осудија оваа тешка трагедија. Имаше и одмазнички акции во одделни градови од страна на македонското население, особено во Битола каде во еден насилен поход беа демолирани и уништувани имотите на битолските Албанци и муслимани.

Контролираниот конфликт од страна на ОНА продолжил и во јуни.

За сето ова време терористичките и вооружени акции на ОНА продолжувале со се поголем интензитет.

При тоа македонското државно раководство соодветно не ги употреби сите свои расположливи сили и средства на државата за уништување на агресорот како и одбрана на територијалниот интегритет и заштита на суверенитетот на Република Македонија и заштита на граѓаните од северозападниот дел на Република Македонија. Со тоа и овозможи на терористичката албанска организација ОНА со логистичка поддршка и со активно учество на месното албанско население како и

некои од припадниците на албанскиот политички блок да воспостави своја власт на скоро една третина од територијата на Република Македонија.

На 8 јуни 2001 година во селото Арачиново, Скопско, била откриена вооружена и униформирана група на припадници на ОНА.

Со појавената активност на овие терористички сили, македонското население се вознемирило и веднаш започнало да го напушта селото. Притоа селото го напуштиле и над две илјади Албанци, најмногу деца и жени, додека мажите останале во селото и им се придружиле на оваа терористичка група. На тој начин се формирал и Арачиновскиот фронт со што воопшто не било јасно како припадниците на ОНА успеале да стигнат толку близу до Скопје. На 24 јуни 2001 година негде до пладнето, македонските безбедносни сили речиси влегле во центарот на село Арачиново. Меѓутоа, операцијата била прекината. Се вмешал меѓународниот фактор кој започнал однапред испланирана и организирана операција за извлекување на силите на ОНА, која беше планирано да ја изведат силите на КФОР.

Крајниот исход на битката во село Арачиново како и начинот на извлекување на припадниците на ОНА беше мистериозен.

Ваквото завршување на операцијата имаше огромно негативно влијание врз безбедносните сили на Република Македонија како и кај граѓаните од село Арачиново кои истиот ден пред Собранието започнаа со демонстрации, а ним подоцна им се придружија и други граѓани како и припадниците на безбедносните сили на Република Македонија.

Овие демонстрации траеле до полноќ, при што се барало од претставниците на власта да ја образложат одлуката за прекилот на операцијата во село Арачиново.

Непријателот успеа да ја инволвира и Меѓународната заедница во решавањето на спорот и исполнувањето на неговите барања. Улогата на меѓународниот фактор во операцијата кај село Арачиново беше на наша штета.

Како резултат на тоа беа засилени борбените дејствија со што ќе се изврши поголем притисок врз македонскиот политички блок за да седнат на преговарачка маса.

Вооружените дејствија привремено беа запрени со двостраниот договор за примирје. На 25.06.2001 година дојде до потпишување на Договорот за прекин на огнот што го составил амбасадорот на НАТО во Република Македонија а од македонска страна го потпишал началникот на ГШ на АРМ.

Започнаа и изнудени политички преговори под притисок на оружјето и меѓународниот фактор. По прв пат е презентираан “Нашиот план” за совладување на кризата, подготвен и диригиран од страна на меѓународниот фактор и поднесен од претседателот на Република Македонија, Борис Трајковски.

Претседателот на Република Македонија го презентираше планот во Собранието под мотото: “Политика а не насилство, е решение на кризата”.

Притисокот на меѓународниот фактор врз македонската политика беше се посилен кој што бараше и промена на Уставот како и откажување од дел од националните интереси на македонската нација.

Договорот за прекин на огнот не беше испочитуван од терористичката ОНА. Во јули борбените дејствија продолжиле на сите фронтови. Повторно се активираше и Тетовско Шарскиот фронт, беше загрошено и Тетово кон кого ОНА започна жестоки борбени активности.

Меѓународниот фактор се стави во улога на заштитник, на припадниците на ОНА, со што укажува и нивниот притисок врз македонската власт за отпочнување на преговори од кои само агресорот имаше корист.

Под притисок на меѓународниот фактор, претседателот на Република Македонија поднесе сопствен предлог за измена на Уставот на Република Македонија со бришење на преамбулата.

Во јули 2001 година започнаа и преговорите помеѓу четворицата претседатели на релевантните политички партии од македонскиот и од албанскиот блок.

Во јули 2001 година бил прифатен и предлогот на терористичката ОНА за амнестија на сите нејзини учесници во вооружените дејствија во Република Македонија, како услов за предавање на оружјето.

Меѓутоа, и покрај сето ова, терористичките напади на припадниците на ОНА продолжувале и понатаму.

На 28 јули 2001 година по прв пат кај месноста “Карпалак”, ОНА ќе нападне полициска колона од заседа, навестувајќи дека борбените дејствија се приближуваат кон Скопје. Нападот немал поголем успех за припадниците на ОНА и за среќа завршил без жртви.

Во август продолжиле преговорите во Охрид за промена на Уставот на Република Македонија. Во текот на овој месец, агресорот продолжил со вооружени активности а нивните напади биле се пожестоки. Бројката на насилно протераните Македонци од своите домови достигнала до 77.000 луѓе,¹⁹⁷ додека човечките жртви биле најмногу во август. Сето тоа претставувало голем проблем за македонската држава.

Мошне трагичен настан се случил кај селото Желино кога припадниците на ОНА киднапирале четворица цивили, работници на претпријатието “Маврово” од Куманово додека го обележувале автопатот Тетово – Групчин. Врз нив била извршено нечовечки злостор, тепајќи ги со лопати и физички малтретирајќи ги и испишувајќи ги на нивните плеќи своите имиња.

Меѓудругото, сверствата на ОНА продолжувале. Припадниците на ОНА ги затворија и вентилите за водовод за Куманово и Кумановско, при што во најжешкиот период во годината од вода беа лишени тамошните жители.

Во август 2001 година, припадниците на ОНА приредија повеќе заседи во кои загинале голем број на војници од АРМ.

На осми август 2001 година на магистралниот пат Скопје – Тетово кај месноста “Карпалак” – Марков Сид колона на возила на АРМ беше нападна од заседа при што беа убиени десет припадници на АРМ. При нападот уште двајца припадници на АРМ биле повредени.

На 10-ти август 2001 година силите на ОНА го повториле злосторот од Карпалак.

Имено, воено товарно моторно возило полно со војници од редовната смена на караулата “Танушевци” на патот село Љубанци – Љуботенски бачила на Скопска Црна Гора нагазило на две против

¹⁹⁷ М. Арсовски, А. Кузев, Р. Дамјановски, *Op. cit.*, 364.

тенковски мини. Од експлозијата загинале шест припадници на АРМ и уште еден припадник им подлегнал на раните на патот до Воената болница а во вечерните часови на раните им подлегнала и осмата жртва.

Покрај осумте загинати припадници на АРМ имало уште осум ранети војници. По експлозијата припадниците на АРМ биле подмолно нападнати од групата на ОНА која ги поставила мините. Со вооружен оган на македонските безбедносни сили нападот бил одбиен.¹⁹⁸

Тетово повторно бил нападен, пожестоко од претходните напади.

Припадниците на ОНА се обиделе да ја нападат и караулата и селото Радуша и да го загрозат изворот за вода “Рашче” од кој Скопје и неговите жители се снабдуваат со вода.

Нивната цел била заземање на Радуша, пресекување на сообраќајницата и пругата кои водат кон селото Јегуновце, спојување со групата на ОНА од реонот на планината Жеден и загрозување на изворот за вода Рашче.

Како последица на притисокот на меѓународниот фактор, претседателот на Република Македонија и лидерите на четирите политички партии: СДСМ, ВМРО – ДПМНЕ од македонскиот блок и ПДП и ДПА од албанскиот блок под покровителство и гаранција на САД и на ЕУ, на 13 август 2001 година го потпишаа Рамковниот договор претставен како договор за мир.¹⁹⁹

Под притисок на меѓународниот фактор со Рамковниот договор биле прифатени сите барања и услови диктирани од политичкото крило на албанскиот блок и политичкото раководство на ОНА. Со потпишувањето на Рамковниот договор навидум, биле прекинати седуммесечните вооружени дејствија кои се одвивале на територијата на Република Македонија.

Меѓутоа, неговото потпишување многу не им значело на припадниците на ОНА и тие веќе следниот ден, поточно на 14 август 2001 година, продолжиле со своите напади.

На Тетовско – Шарскиот фронт, ОНА продолжила да ги напаѓа и пали домовите на Македонците во село Лешок и село Теарце како и во други села на територијата на Македонија.

¹⁹⁸ М. Арсовски, С. Кузев, Р. Дамјановски, *Op. cit.*, 344.

¹⁹⁹ *Ibidem*, 348.

На Кумановско – Липковскиот фронт во текот на денот владеело лажно примирје додека во текот на ноќта и понатаму се воделе вооружени активности.

На 15 август 2001 година, претседателот на Република Македонија поднел иницијатива за промена на Уставот во Собранието на Република Македонија.

Во исто време, Владата на Република Македонија одобри и влегување на НАТО силите во Република Македонија со цел разоружување на силите на ОНА по нивно барање по што ОНА требало да се расформира.

Припадниците на ОНА немаа почит ни кон верските објекти, кон светоста и историјата на македонскиот народ.

На 21 август 2001 година се случи уште еден трагичен настан за македонската историја, духовност и култура.

Терористичката ОНА го минира и разурна манастирското светилиште, соборниот храм “Свети Атанасиј” во село Лешок. Беше кренат во воздух македонскиот историски, духовен и културен храм од XIV век.²⁰⁰

Три дена подоцна, припадниците на ОНА покрај разрушувањето на Лешочкиот манастир ги оштетија и манастирот “Свети Ѓорѓија” во Мала Речица, “Свети Никола” во Слатина а ги запалија и црквите “Света Богородица” над село Цепчиште, “Свети Димитрија” во село Теарце, “Свети Никола” во село Одри, “Свети Атанасиј” на Калето над Тетово и повеќето други селски цркви.²⁰¹

Покрај уништувањето на македонските верски објекти, продолжуваа и сверствата на ОНА извршени врз македонските цивили.

Ноќта со експлозив врзан за телата на чуварите на мотелот “Бриони” близу до село Челопек, припадниците на ОНА го кренаа мотелот заедно со недоволните и невини луѓе во воздух.

Пред тоа чуварите биле брутално измачувани.²⁰² Овој нечовечки злостор беше извршен на 26 август 2001 година.

²⁰⁰ Ibid., 355.

²⁰¹ Ib., 359.

²⁰² Ib., 360.

Главниот штаб на НАТО за Европа, на 22 август 2001 година издаде наредба за отпочнување на операцијата “Неопходна жетва”. Имено со Договорот било предвидено ОНА да се разоружа до 26.09.2001 година. Обврската за разоружувањето на ОНА ја презеде НАТО. Мисијата “Неопходна жетва” односно операцијата за разоружување на ОНА завршила на 26 септември 2001 година, со тоа практично биле прекинати и вооружените дејствија во Република Македонија.

Според Генералштабот на НАТО требало да се собере околу три илјади парчиња оружје. Според проценката на македонските одговорни органи, оваа бројка ни одблизу не се совпаѓа со проценката на НАТО. НАТО оваа бројка на оружје ја собирал подолго време, а на крајот било оценето дека задачата за разоружување на ОНА ја извршиле бргу и со успех.

Мисијата на НАТО “Неопходна жетва” била заменета со нова мисија “Килибарна лисица” со цел заштита на цивилните набљудувачи на ЕУ и ОБСЕ и покрај тоа што македонската Влада побарала од НАТО силите, по завршувањето на мисијата за разоружување на ОНА тие да заминат од територијата на Република Македонија.

По речиси седуммесечните борбени активности, вооружениот конфликт на македонската територија завршил.

Исто така како услов за започнувањето на разоружувањето на ОНА, од страна на албанскиот блок во Република Македонија беше барањето за донесување на Закон за помилување – Амнестија. Ова барање беше прифатено од претседателскиот врв на Република Македонија. Имено претседателот на Република Македонија на 8 октомври 2001 година ја објавил својата изјава за амнестија. Со Законот за амнестија требало да се помилуваат припадниците на ОНА кои до 26 септември 2001 година доброволно го предале оружјето. Според изјавата на претседателот, амнестијата не се однесувала на тие што извршиле воени злосторства и злосторства против човештвото или убиство на цивили, етничко чистење, уништување на религиозни објекти и други акти за кои е надлежен Хашкиот трибунал.

Изјавата на претседателот на Република Македонија, албанското национално малцинство ја прифатило со задоволство.

Со овој Закон албанските терористи, востаници, агресори, вооружени групи, добиле право на амнестија и покрај тоа што палеле и жареле во северозападниот дел на Македонија, убивајќи, уривајќи, прогонувајќи и етнички чистејќи ги тие територии од македонско население и од друго не албанско население.

Со овој Закон на припадниците на ОНА фактички им се даде и можност за влез во Собранието на Република Македонија.²⁰³

Законот за амнестија бил донесен и покрај отпорот на некои од македонските пратеници во Собранието.

Со донесувањето на овој Закон, му се одзеде правото на македонскиот народ да ги гони и казни истите и да ги стави пред лицето на правдата оние што вршеле злостор над македонскиот народ, палејќи ги и ограбувајќи ги нивните домови и македонските верски објекти.²⁰⁴

Воениот конфликт што ја зафати Република Македонија во 2001 година, остави тешки и болни последици врз неа. Беа вршени свирепи и бескрупулозни убиства и масакри врз припадниците на безбедносните сили на Република Македонија како и врз недолжните цивили. Уништуваа, ограбуваа, сето тоа беше чин на еден вандализам кој во денешно време, во XXI век е несфатлив и не смее да се заборави.

Крајниот епилог од вооружениот конфликт во Република Македонија во 2001 година за македонскиот народ е неповолен. Тој и покрај тоа што загуби дел од државните и националните интереси сепак се уште живее со чувство дека проблемите на меѓуетничка основа со албанското национално малцинство во македонската држава се уште не се разрешени.

Исходот од овој вооружен конфликт за екстремните албански сили е поволен, затоа што во услови на божем наводна “борба за човекови права” издејствуваа статус на паралелен народ со македонскиот народ во Република Македонија.

За резултатот и последиците од овој конфликт во прв ред се одговорни носителите на државната власт во Република Македонија. Тие не се спротивставија навреме и не одговорија одлучно на заканата врз македонската држава.

²⁰³ *Ib.*, 383.

²⁰⁴ *Ib.*

Вооружената криза полесно ќе се совладала ако се дејствувало во нејзината почетна фаза со што ќе можело да се избегне и нејзиното ескалирање во вооружен конфликт.

Нашата највисока државна власт во донесувањето на одлуките во сферата на одбраната и безбедноста беше зависна од влијанието на меѓународниот фактор. Меѓународниот фактор со своето инволвирање во барањето на излез од конфликтот во 2001 година преку своите институции и претставници “олеснувачи”, врз Република Македонија изврши невиден притисок со што се стави на страната на албанскиот фактор. ОНА преку своите претставници успеа да ги наметне своите барања пред меѓународниот фактор. Со својот огромен притисок врз македонската власт, меѓународниот фактор успеа да ги претвори македонските челници од власта и лидерите на политичките партии во лојални соработници. Меѓународниот фактор успеа и да ги убеди дека Рамковниот договор е единствено решение за прекинот на вооружениот конфликт и дека со него ќе се разрешат проблемите што ја притискаа Република Македонија.

ГЛАВА VIII

РАМКОВНИОТ ДОГОВОР

На 13 август 2001 година беше потпишан Рамковниот договор. Разговорите кои претходеа за неговото потпишување беа водени во Охрид во време траење од дваесетина дена. Во разговорите учествуваа: лидерите на двете најголеми политички партии на Македонците, ВМРО – ДПМНЕ и СДСМ и лидерите на двете најголеми политички партии од албанскиот блок, ДПА и ПДП. Покрај четирите “релевантни” партии во Република Македонија, во разговорите учествуваа и двајца “олеснувачи” односно, претставниците на САД и на ЕУ, Џејмс Пердју во името на САД и Франсоа Леотар во името на ЕУ.

Разговорите беа водени на партиско ниво и надвор од државните институции, под покровителство на претседателот на Република Македонија, Борис Трајковски.²⁰⁵

Резултатот од тие разговори беше Рамковниот договор, потпишан на 13 август 2001 година, во таканаречената Вила I на Водно, во Скопје.²⁰⁶

Потписниците на Рамковниот договор беа: претседателот на ВМРО ДПМНЕ – Љубчо Георгиевски; претседателот на СДСМ – Бранко Црвенковски, претседателот на ДПА – Арбен Џафери и претседателот на ПДП – Имер Имери. Во улога на “олеснувачи”, Рамковниот договор го потпишаа претставникот на САД, Џејмс Пердју и претставникот на ЕУ, Франсоа Леотар. Рамковниот договор го потпиша и претседателот на Република Македонија, Борис Трајковски, во улога на покровител на разговорите.

Основните принципи на Рамковниот договор се:

²⁰⁵ С. Андов, *Op. cit.*, 513.

²⁰⁶ *Ibidem*, 514.

- зачувување на суверенитетот, територијалниот интегритет и унитарниот карактер на државата како и зачувување на мултиетничкиот карактер на македонското општество;
- промовирање на мирен и хармоничен развој на граѓанското општество;
- почитување на етничкиот идентитет и интересите на граѓаните на Република Македонија;
- Обезбедување Уставот на Република Македонија во целост да ги задоволува потребите на сите граѓани и во континуитет да го рефлектира развојот и зрелоста на модерната демократска држава.²⁰⁷

Составен дел на Рамковниот договор се и Анексите:

- Анекс А – Уставни амандмани
- Анекс Б – Измени во законодавството
- Анекс Ц – Имплементација и мерки за градење доверба.

За усвојувањето на уставните амандмани согласно со одредбите на Рамковниот договор беа предвидени 45 дена, почнувајќи од денот на неговото потпишување на 13 август 2001 година. Собранието на Република Македонија на 16.11.2001 година, со двотретинско мнозинство ги усвои петнаесетте уставни амандмани. Меѓу овие уставни амандмани најважен беше амандманот со кој се избриша преамбулата и се прифати нова со која македонскиот народ загуби значајни придобивки како што се:

- историско, културно, духовно и државно наследство;
- потполна и единствена државност;
- државно – правните традиции на Крушевската Република и историските одлуки на АСНОМ;
- статусот на национална држава на македонскиот народ;
- унитарноста на државата;
- приматот на македонскиот јазик и кирилското писмо.²⁰⁸

Со новата преамбула, државата на македонскиот народ стана држава на етничките заедници, на македонската заедница како

²⁰⁷ Национална стратегија за интеграција на Република Македонија во Европската унија, Скопје, 2004, 44.

²⁰⁸ М. Арсовски, С. Кузев, Р. Дамјановски, *Op. cit.*, 281.

рамноправна со албанската, турската, ромската, српската, влашката и други.

Поради тоа Република Македонија ја загуби изворната сувереност и својата унитарност и стана мултиетничка држава.²⁰⁹

Со Рамковниот договор беа направени бројни измени на уставните амандмани, измени на законите и подзаконските акти во областите на функционирањето на органите на власта и јавните институции, пред се во:

- Развојот на децентрализираната власт: од една страна значително зголемување на надлежностите на локалната самоуправа кои ќе се однесуваат на областите на јавните услуги, урбаното и рурално планирање, заштитата на животната средина, локалниот економски развој, културата, образованието, локалните финансии и друго, со паралелна фискална децентрализација, а од друга страна ревизија на територијална организација на државноста;
- Целосно почитување на принципот на недискриминација и правична застапеност, особено во однос на вработувањата во јавната администрација и јавните претпријатија како и кај пристапот до јавното финансирање за деловните активности; законски и други мерки за обезбедување правична застапеност во јавната администрација на заедниците на централно и локално ниво, истовремено почитувајќи ги правилата за комплетност и интегритет според кој се раководи јавната администрација, како и што побрза реализација на овој принцип и во полициските служби; избор на една третина од судиите на Уставниот суд, избор на Народен правобранител и на тројца членови на Судскиот совет со мнозинство гласови и на пратениците од заедниците кои не се во мнозинство;²¹⁰
- Воведување на посебни собраниски процедури, кои за донесување на определени одлуки покрај потребното мнозинство вклучуваат и посебно мнозинство од пратениците кои припаѓаат на заедниците кои не се мнозинско население во

²⁰⁹ Ibidem.

²¹⁰ Национална стратегија за интеграција..., 45.

Македонија. Тоа се однесува на централно ниво на донесување на уставните амандмани и Законот за локална самоуправа како и за донесување на законите кои директно ги засегаат културата, употребата на јазикот, образованието, личните документи и употребата на симболите како и на законите за локално финансирање, локални избори, градот Скопје и за територијална организација;²¹¹

- Образование и употреба на јазиците. Во однос на основното и средното образование наставата ќе се одвива на мајчин јазик на учениците, финансирање од страна на државата на високо образование на јазиците на кои што зборуваат најмалку 20% од населението во Македонија и квоти за упис на припадници на заедниците се додека уписот на високото образование правично не го одрази составот на населението во Македонија;
- Во однос на употребата на јазиците покрај македонскиот како службен јазик во Република Македонија и во нејзините меѓународни односи се воведува и јазикот што го зборува 20% од населението како службен и негова употреба на седниците на Собранието на Република Македонија и неговите тела; објавување на закони, во комуникација на лицата кои живеат во локалната заедница со најмалку 20% население кое не е во мнозинство на нивниот мајчин јазик со соодветна концепција на централната влада; на локално ниво употреба на јазикот на заедницата која е над 20% население како службен, покрај македонскиот со можност органите на локална самоуправа да одлучат за употребата во јавните тела и на јазиците на заедниците кои се помалку од 20%, како и употребата на мајчин јазик на обвинети лица во кривични и граѓански постапки на кое било ниво, на државен трошок, како и издавање на лични документи на граѓани кои зборуваат службен јазик различен од македонскиот исто така ќе бидат издадени на тој јазик покрај македонскиот јазик во согласност со јазикот;

²¹¹ Ibidem.

- Во однос на изразување на идентитетот: Овозможување на локалните власти непосредно до симболот на Република Македонија на предната страна од локалните јавни објекти да постават симболи со кои се обележува идентитетот на заедницата која што е во мнозинство во општината, со почитување на меѓународните правила и примена.

Меѓудругото, и зајакнување на интеграциите на институцијата Народен правобранител, особено во поглед на почитување на начелата на недискриминација и правична застапеност, како и основање регионални канцеларии,²¹² основање на Комитет за односи меѓу заедниците.

Се воведува и републички Национален совет во кој се избираат паритетен број Македонци и Албанци и соодветен број од другите малцински заедници – Турци, Роми, Срби, Власи а Советот дава мислења за секое прашање кое ќе се најде во Собранието а ги засега прашањата од посебен интерес на малцинските заедници итн.²¹³

Во рамките на АНЕКС Ц: Имплементација и мерки за градење на довербата Рамковниот договор предвидува активности особено за обезбедување меѓународна поддршка вклучувајќи и донаторска конференција, реализација на попис на населението, враќање на внатрешно раселените лица, рехабилитација и реконструкција односно враќање на внатрешно раселените лица на подрачјата опфатени со конфликтот како и донесување Акционен план за рехабилитација и реконструкција во овие подрачја.

Во контекст на ова во точка 3.1. е регулирано:

“Сите страни ќе работат да обезбедат враќање на бегалците кои се граѓани на Република Македонија и кои имаат законски престој во Македонија и на раселените лица, во нивните домови во што е можно покус временски период, и ја повикуваат Меѓународната заедница а особено УНХЦР, да помогне во овие напори”.²¹⁴

Меѓудругото, предвидено со Рамковниот договор е и јакнење на локалната самоуправа, обука за полицијата, поддршка на проекти во

²¹² Ibid., 46.

²¹³ С.Милосавлевски, *Op. cit.*, 118.

²¹⁴ Перспективите на Рамковниот договор, Македонија, 2000, Анекс Ц, стр. 24.

областа на медиумите, вклучувајќи на албанскиот јазик и мултиетнички медиуми како и проекти за развој на меѓуетничките односи.²¹⁵

Во завршните одредби на Рамковниот договор се наведува дека овој Договор стапува во сила со неговото потпишување. Овој Договор се водел под покровителство на претседателот на Република Македонија, Борис Трајковски. Потпишан е во Скопје, Македонија на 13 август 2001 година на англиски јазик.

Рамковниот договор му стави крај на меѓуетничкиот судир во 2001 година.

Неоспорен факт е дека албанското национално малцинство во Република Македонија со Рамковниот договор, успеа да ги оствари своите барања секако под притисок на оружјето како и поддршката што ја имаа од меѓународниот фактор. Тие успеаја да бидат втор државотворен народ во Република Македонија, да станат народ со паралелен јазик, да направат чекор до автономија и федерализација, да ја направат македонската држава мултиетничка држава.²¹⁶

Со Законот за употребата на јазиците во Собранието на Република Македонија, албанското национално малцинство се стекна со право на широка употреба на албанскиот јазик. Како првично образовно решение ова малцинство го доби Штуловиот универзитет а потоа и Тетовскиот универзитет како државен универзитет.

Што се однесува до нивната правична застапеност во државните институции тие длабоко навлегоа и во судството, полицијата и во армијата, итн.

Содржината на Рамковниот договор е вградена во Уставот на Република Македонија.

Преамбулата од Уставот е видно изменета. Повеќето закони што произлегуваат од овој Договор се веќе донесени.

Во сите државни институции веќе строго се почитува правото на вработување според процентуалниот однос на етничките заедници и според политичката припадност.

Рамковниот договор кој беше претставен како договор за мир, остави негативни последици за македонската држава.

²¹⁵ Национална стратегија за интеграција..., 46.

²¹⁶ М. Арсовски, С. Кузев, Р. Дамјановски, *Op. cit.*, 390.

Под притисок на меѓународниот фактор со него се прифатија сите барања и услови диктирани од лидерите на политичките партии од албанскиот блок и политичкото раководство на ОНА.

Меѓународниот фактор со Рамковниот договор фактички ни наметнаа решенија со кои за сметка на граѓанските права се преферираат колективните права на малцинствата.

Со Рамковниот договор, Република Македонија изгуби дел од својот идентитет како и дел од своите национални интереси.

Со овој наметнат Договор, македонскиот народ загуби и дел од својот територијален интегритет и независност.

Подолго време северозападниот дел на Република Македонија од селата Лојане – Ваксинце – Слупчане – Матејче – Никуштак – Арачиново – Љуботен – Бродец на север и Тетово – Гостивар до границата со Косово, поточно околу 20% од територијата на нашата држава беше недостапен за македонските органи. На овие територии се реализираше идејата за Голема Албанија, се спроведуваа одлуките на Призренската лига итн.

И покрај спроведувањето на Рамковниот договор, овие територии се уште не се целосно достапни за македонската власт. Денес овде патролираат мешани полициски патроли со цел да го одржуваат редот и мирот на овие територии. Во овие територии граѓаните од албанското национално малцинство не плаќаат даноци за државата, струја, вода, телевизија и друго. Таму се уште се кријат и активно работат криминалци со дрога, оружје, бело робје и воена опрема. На таа територија поединци и не можат да се движат слободно туку само со придружба на претставници на органите на власт, а во некои случаи и само со придружба на меѓународниот фактор итн.

Рамковниот договор не ги разреши проблемите кои што го поттикнаа вооружениот конфликт во Република Македонија, тој уште повеќе го продлабочи и меѓуетничкиот јаз во Република Македонија, особено помеѓу македонскиот народ и албанското национално малцинство.

Рамковниот договор претставува и документ потпишан како последица на дефетизмот (заклучување на мир пред победа), стравот и

падот на моралот. Со својата содржина овој Договор го деградира македонскиот народ.

Рамковниот договор на некој начин претставува тест дали со неговото потпишување завршува списокот на мегаломанските барања на албанското национално малцинство.²¹⁷

Според некои наши аналитичари може да се предвиди дека со примената на Рамковниот договор ќе започне федерализација на Република Македонија за на крајот со референдумско изјаснување таа територија да се отцепи од матицата.²¹⁸

²¹⁷ Ibidem, 427.

²¹⁸ Ibid.

ГЛАВА IX

МАКЕДОНИЈА И ЕВРОПСКАТА УНИЈА

1. Развојот на односите меѓу Република Македонија и Европската унија

Република Македонија го оствари своето право на самоопределување по одржаниот Референдум на 8 септември 1991 година, со кој граѓаните на Република Македонија се изјаснија за самостојна, суверена и независна држава.

Република Македонија е единствена од поранешните републики на југословенската федерација која својата независност ја стекна по мирен пат во процесот на распаѓањето на СФРЈ.

Република Македонија е мирољубива држава која во континуитет одржува и развива добрососедски односи со сите држави од поранешна Југославија, успевајќи да ги разреши наметнатите спорови со некои свои соседи на мирен начин.

На надворешен план најзначаен стратешки интерес и приоритетна цел во политиката на Владата на Република Македонија е нејзиниот влез во семејството на демократските држави на Европската унија.

Во изминатите години од осамостојувањето и во најтешките моменти со кои се соочуваше младата македонска самостојна држава, овој стратешки интерес и оваа цел никогаш не беа доведени во прашање.

Република Македонија се соочи со низа тешки и макотрпни проблеми на патот на нејзиното меѓународно признавање кое беше условено со употребата на референцата, за името на државата. Слабата и истоштена економија на Република Македонија се соочуваше со мултилатерална и унилатерална блокада на нејзините граници.

Република Македонија се соочи и со бегалската криза предизвикана од војната во Босна и Херцеговина како и со енормниот товар од бегалскиот егзодус на Албанците од Косово, како и со ситуацијата на разрешување на внатрешните меѓунационални односи кои беа сериозна закана за нарушување на внатрешната стабилност на македонската држава кои во 2001 година ескалираа во вооружен конфликт наметнат од структури од Косово и непријателската ОНА, потпомогнати од дел на албанското национално малцинство во Република Македонија.

Со прогласувањето на независноста на Република Македонија, на надворешен план таа го постави членството во Европската унија како приоритетна цел, па сите нејзини активности се водеа кон тој правец.

Со цел да се заземе став кон новосоздадените држави произлезени од поранешна Југославија, Европската унија во почетокот на 1992 година формирала Арбитражна комисија, составена од претседатели на уставните судови на земјите – членки на ЕУ на чело со Роберт Бадинтер.²¹⁹

Арбитражната комисија имала задача да оцени кои од државите од поранешна СФРЈ, ги исполнуваат условите да бидат признати како самостојни држави. Оваа комисија оцени дека Република Македонија ги исполнува сите услови за меѓународно признавање. Меѓутоа, поради спротивставувањето на Грција и нејзиниот негативен став, Република Македонија да се признае под нејзиното уставно име, процесот на меѓународното признавање на Република Македонија а со тоа и воспоставувањето на дипломатски односи со Европската унија бил забавен.

Република Македонија, првиот свој претставник во Европската унија го назначи во октомври 1992 година, но поцелосни дипломатски односи биле воспоставени во декември 1995 година со отворање на свое дипломатско претставништво во Европската унија – Мисија на Република Македонија во Брисел.²²⁰

²¹⁹ Роберт Бадинтер, претседател на францускиот уставен суд.

²²⁰ И Сонцето е звезда: Македонија во ЕУ, Секретаријат за европски прашања, Скопје, 2004, 11.

Во април 1996 година Република Македонија станала една од земјите корисници на ФАРЕ – Програмата.²²¹

По потпишувањето на Привремената Спогодба меѓу Република Македонија и Република Грција на 13 септември 1995 година во Њујорк, се отвори патот за натамошниот развој на односите меѓу Република Македонија и Европската унија.

Во април 1997 година, Република Македонија ја потпишала првата Спогодба за соработка со Европската унија, како и Спогодбата во областа на транспортот а потоа и за текстилот. Спогодбата за соработка е првиот комплексен правен акт на Република Македонија кој е потпишан со Европската заедница, а влезе во сила на 1 јануари 1998 година.²²² Со Спогодбата за соработка беа регулирани политичките односи а во трговските односи се промовираше билатералната трговска размена, со поволен пристап на македонските производи на единствениот европски пазар.²²³

Во 1998 година, Европската унија отвори постојано претставништво, односно Канцеларија на Европската комисија во Република Македонија, која во март 2000 година премина во Делегација на Европската комисија.

Во февруари 1998 година во Охрид, за прв пат се одржа средба на министерско ниво меѓу Република Македонија и Европската унија.²²⁴

Собранието на Република Македонија, истиот месец 1998 година, ја усвои Декларацијата за развој на односите помеѓу Република Македонија и Европската унија во која се наведува дека “членството во Европската унија е стратешка цел на Република Македонија”.²²⁵

Во март 1998 година, во Скопје се одржа првиот состанок на Советот за Соработка меѓу Република Македонија и Европската унија кој имаше задача да ја следи примената на Спогодбата за соработка. Советот беше составен од претставници на Европската комисија, од

²²¹ ФАРЕ – Програмата за помош на земјите од Централна и Источна Европа за трансформација на нивните политички и економски системи.

²²² Драган Тилев, Договорните односи на Република Македонија со Европските заедници, сп. Евродијалог, Скопје, 2002, 15.

²²³ Национална стратегија за интеграција...,34.

²²⁴ И Сонцето е свезда..., 11.

²²⁵ Ibidem.

земјите членки на Европската унија како и од Владата на Република Македонија.

Во 1999 година, Европската унија го сменила својот политички пристап кон земјите од таканаречениот Западен Балкан.²²⁶

Во мај 1999 година, Европската комисија оформи рамка во која се одвива соработката на Европската унија со земјите од Западниот Балкан преку акт за стабилност на Југоисточна Европа, преку кој таа предложила нов Процес за стабилизација и асоцијација.

Суштината на овој процес е да им се понуди на земјите од Западниот Балкан, поблиска соработка со Европската унија преку склучувањето на асоцијативни спогодби, слични на Европа спогодбите кои беа склучувани со земјите од Централна и Источна Европа.²²⁷

Земјите кои што имале склучено такви спогодби станале потенцијални членки за влез во Европската унија.²²⁸

Во јуни 1999 година, Европската комисија усвои физибилити студија, со цел да ја оцени можноста за започнување на преговори за склучување на Спогодба за стабилизација и асоцијација – ССА, меѓу Европската унија и Република Македонија.

Есента 2000 година, Советот за надворешни работи на Европската унија ја прифати Регулативата со која се воведуваат повластени трговски односи со земјите кои учествуваат во процесот за стабилизација и асоцијација. Во почетокот на декември 2000 година, Советот на министри на Европската унија донесе Регулатива со која се воспостави КАРДС – Програмата, со цел Европската унија да им даде финансиска и стручна помош за поддршка на неопходните реформи на земјите кои припаѓаат на процесот за стабилизација и асоцијација за приближување кон ЕУ.

²²⁶ Западен Балкан ги опфаќа: Македонија, Албанија, Србија и Црна Гора, Босна и Херцеговина и Хрватска.

²²⁷ Договорната рамка на односите меѓу ЕУ и земјите од Централна и Источна Европа беа Европа спогодбите – еден вид спогодби за асоцијација со кои ЕУ постепено го отвара сопствениот внатрешен пазар за производите од земјата потписник, предвидувајќи и потполно укинување на сите трговски бариери за одредено време. Европа спогодбите овозможува интензивна соработка на овие земји со ЕУ и нивна постепена интеграција во ЕУ.

²²⁸ Во јули 2000 година во Феира, Португалија, Европскиот совет зазел став дека сите држави кои се вклучени во процесот на стабилизација и асоцијација, ПСА, се потенцијални кандидати за членство во Европската унија.

Република Македонија ја потпиша Спогодбата за стабилизација и асоцијација на 9 април 2001 година во Луксембург и е прва земја која потпишала таква спогодба.²²⁹

Собранието на Република Македонија на 12 април 2001 година ја ратификува оваа Спогодба, а на 1 јуни 2001 година стапи во сила Времената спогодба за трговија и трговски прашања меѓу Република Македонија и Европската унија.²³⁰

По ратификацијата на Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и Европската унија од страна на собранијата на земјите членки на ЕУ, оваа Спогодба стапи во сила на 1 април 2004 година.

Натамошниот развој на односите со Европската унија, влијаел на одлуките на македонското Собрание за поднесување на апликација за членство.

Во февруари 2004 година, македонското Собрание донесе “Декларација за поднесување на апликација за членство во Европската унија”.

Барањето за членство во ЕУ, било потпишано на 25 февруари 2004 година од страна на претседателот на Република Македонија, Борис Трајковски и претседателот на Владата, Бранко Црвенковски.

Било предвидено апликацијата да се предаде на 26 февруари 2004 година, но поради авионската несреќа во близина на Мостар, во која загина претседателот Борис Трајковски, предавањето на апликацијата привремено било одложено.

** Со најдлабока ѝочии, ѝосебно ми е чесѝ да го сѝомнам имеѝо на ѝтрагично загинаѝиоѝ ѝреѝседаѝел на Рѝеѝублика Македонија, Борис Трајковски.*

Борис Трајковски беше досѝоен ѝреѝседаѝел за Рѝеѝублика Македонија, човек со ѝолийѝичка визија, кој шѝо се залагаше за решавањето на македонскиѝе ѝрашања а ѝосебно за ѝодобрување на меѓуеѝничкиѝе односи и меѓуеѝничкаѝа доверба. Тој беше добар за сѝе луѓе во македонскаѝа држава и за сѝе еѝнички заедници на ѝерѝѝоријаѝа на Рѝеѝублика Македонија.

²²⁹ И Сонцето е звезда..., 12.

²³⁰ Ibidem, 13.

Трагичната авионска несреќа, на 15 км. од Мосќар, во која штој загина засекогаш ќе остане зајамејена во мислите на сите граѓани во Република Македонија. Истата судбина со него ја поделија и осумте пилоти: Ристо Блажевски – советник за надворешна политика во кабинетот на претседателот; Димка Илкова-Бошковик – советник за односи со јавноста на претседателот на државата; Анија Кришан Лозаноска – ангажирана како советничка на шефот на државата за економски прашања; Миле Крстевски – вработен во Министерството за надворешни работи во одделот за соседни земји; Борис Велинов и Ацо Божиновски – во служба за лично обезбедување; Марко Марковски и Бранко Ивановски – пилоти на авионот.

Целта на патувањето на претседателот Борис Трајковски и неговите тим од советници беше учество на Самитот за лидерите на Југоисточна Европа на тема економија кој што беше закажан во Мосќар.

Извршувајќи ја својата претседателска функција, Борис Трајковски како и неговите соработници ги загубија своите животи, зад себе ги оставија своите семејства, и многу огорченост и разочараност поради таквата нивна судбина не само меѓу граѓаните во Република Македонија туку и пошироко пред се затоа што претседателот Борис Трајковски како лидер на Република Македонија остави зад себе многу позитивно мислење кај многу европски и светски лидери на сите страни во светот.

Апликацијата за членство во Европската унија, македонската Влада ја поднесе на 22 март 2004 година во Даблин, до тогашната земја членка која заседавала со Советот на министри – Ирска.

Со тоа и формално биле потврдени политичките определби на Република Македонија за членство во Европската унија.

На 1 октомври 2004 година, Романо Проди, тогашниот претседател на Европската комисија го предаде Прашалникот на Владата на Република Македонија.

По четиримесечна работа на 31 јануари 2005 година, Владата на Република Македонија на 14.000 страници ги заврши одговорите на Прашалникот,²³¹ кои беа неопходни за подготовка на мислењето на Европската комисија за апликацијата на Република Македонија за членство во Европската унија.

На 14 февруари 2005 година во Брисел, македонската делегација во името на Владата на Република Македонија ги предаде одговорите на Прашалникот до претседателот на Европската комисија, Хосе Мануел Баросо, кој од 22 ноември 2004 година од Романо Проди ја превзеде функцијата претседател на Европската комисија.

Откако Европската комисија темелно и внимателно го анализира напредокот кој што го постигна Република Македонија, Комисијата едногласно одлучи да препорача ЕУ да и додели кандидатски статус за членство на Република Македонија, во знак на признание на постигнатиот напредок во легислативната рамка поврзана со Рамковниот договор од 2001 година и во прогресот направен во имплементацијата на Спогодбата за стабилизација и асоцијација.²³²

Во контекст на тоа на 17 декември 2005 година на Самитот во Брисел, Европскиот совет поздравувајќи го мислењето на Европската комисија за барање на Република Македонија за членство во ЕУ како и напредокот на Република Македонија во насока на исполнување на политичките критериуми поставени во Копенхаген 1993 година од Европскиот совет, како и барањата од процесот за стабилизација и асоцијација поставени од Советот во 1997 година реши Република Македонија да се стекне со статус земја кандидат²³³ за членство во Европската унија.²³⁴

Активностите на Република Македонија во процесот на зачленување во Европската унија продолжуваат и понатаму, а следната цел на Владата на Република Македонија е отпочнувањето на преговори за членство во ЕУ со што Република Македонија конечно ќе стигне до

²³¹ Прашалникот е инструмент на Европската комисија и преку него се собираат податоци за степенот на подготвеност на земјата за членство во ЕУ и за почетокот на преговорите, за членство во ЕУ.

²³² И Сонцето е ѕвезда..., 13.

²³³ Извадок од Заклучоците на Претседателството на Европскиот совет во Брисел, 17.12.2005 (Прилог бр.16).

²³⁴ И Сонцето е ѕвезда..., 13.

својата посакувана дестинација – интеграција и статус на земја – членка во ЕУ.

Патот кон Европската унија, Република Македонија ќе го изоди не само поради својот политички и економски напредок туку и поради историскиот факт дека таа е дел од Европа, крстопат и спој на различни култури и традиции, па поради тоа и неминовно е да стане и дел од Европската унија.²³⁵

2. Процесот на стабилизација и асоцијација

Во мај 1999 година, со цел да се унапредат и забрзаат евроинтеграциските процеси во регионот, создаден е Пактот за стабилност на Југоисточна Европа.²³⁶

Иницијатива за создавање на Пактот покренале претседателите на државите и владите на 30 земји на состанокот, одржан во Сараево на 30-ти јули 1999 година. Учеснички на состанокот биле следниве држави од регионот: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Хрватска, Унгарија, Македонија, Романија, Словенија, Турција и Црна Гора како набљудувач. Со Пактот чије формирање го предложила СР Германија, Меѓународната заедница со тоа сакала, со помош на ЕУ да им помогне на државите од регионот да ги надминат своите политички и економски проблеми, а воедно и да го забрза нивното приближување кон евро - атланските структури.

²³⁵ Д. Тилев, *Op. cit.*, 8.

²³⁶ Целта на Пактот за стабилност на Југоисточна Европа е на државите од регионот да им отвори перспектива за пристапување кон ЕУ. Според Пактот, меѓународните финансиски организации (Меѓународен монетарен фонд, Светската банка, Европската инвестициона банка за обнова и развој), треба да одиграат најзначајна улога во давањето на поддршка на земјите во регионот на нивната економска стабилност, на реформирање и развојот на регионот, а од своја страна тие треба да подготват кохерентна меѓународна стратегија за помош на регионот.

Со Пактот, земјите од Југоисточна Европа превземаат обврска да работат во рамките на Меѓународната заедница за да развијат заедничка стратегија за стабилност и растеж на регионот и меѓусебно да соработуваат како и да соработуваат со најголемите донатори со цел да се спроведе стратегијата.

Со Пактот за стабилност за Југоисточна Европа се постави основната рамка на односите меѓу Европската унија и земјите од Западен Балкан - Процесот за стабилизација и асоцијација. За прв пат, Европската унија преку процесот за стабилизација и асоцијација на петте земји од регионот (Македонија, Албанија, СР Југославија, Босна и Херцеговина и Хрватска) им понуди можност за евроинтеграција, во зависност од состојбите во нив и нивниот напредок во интегративните процеси.

Во јуни 2000 година на Самитот во Санта Марија де Феира, (Португалија), Европскиот совет изјави дека сите држави кои се вклучени во процесот на стабилизација и асоцијација се потенцијални кандидати за членство во Европската унија.

Перспективата за членство во Европската унија беше потврдена и на Самитот одржан во Солун во 2003 година. Во заклучоците од Самитот во Солун меѓудругото се вели и дека “Европскиот совет ја потврдува својата посветеност целосно и ефикасно да ја поддржи европската перспектива на земјите од Западен Балкан кои ќе станат интегрален дел од ЕУ кога ќе ги исполнат воспоставените критериуми”.²³⁷

На Самитот во Солун е воведен инструментот Европско партнерство.²³⁸

Значаен аспект во процесот за стабилизација и асоцијација е регионалната соработка која е и услов за натамошниот напредок на Европската унија.

Република Македонија вложува значителни напори во овој значаен аспект, поаѓајќи од тоа дека регионалната соработка пред се е и нејзин интерес.

²³⁷ И Сонцето е звезда..., 24.

²³⁸ Европското партнерство е инструмент за мониторинг на прогресот на реформскиот процес во земјите на Балканот.

Република Македонија е прва земја која склучила спогодби за слободна трговија со земјите од Југоисточна Европа. Во контекст на тоа на 24 август 2006 година Република Македонија стана полноправна членка на ЦЕФТА и почна да го применува Централноевропскиот договор за слободна трговија со што се либерализира трговијата меѓу Република Македонија и членките на ЦЕФТА - Бугарија, Романија и Хрватска.

Во декември 2000 година, Советот на министри на Европската унија донесе одлука за воспоставување на Програмата КАРДС, која Унијата ја воспостави со цел да се обезбеди финансиска и стручна помош за поддршка на реформите за приближување кон Европската унија.²³⁹ КАРДС - Програмата е мошне значаен елемент на процесот за стабилизација и асоцијација.

Во 2002 година Европската комисија започнала да издава годишни извештаи за напредокот на регионот како и напредокот на секоја од земјите во процесот за стабилизација и асоцијација. Основна цел на овие годишни извештаи е да се утврдат состојбите во земјите во процесот за стабилизација и асоцијација и да укаже на проблемите во овие земји.

3. Спогодба за стабилизација и асоцијација

На 9 април 2001 година, во Луксембург, Република Македонија ја потпиша Спогодбата за стабилизација и асоцијација. Од државите на Западен Балкан, Република Македонија е првата земја од земјите учеснички во процесот на стабилизација и асоцијација која ја потпиша оваа Спогодба која е ратификувана од сите земји членки на Европската унија, а стапи во сила на 1 април 2004 година.

Спогодбата за стабилизација и асоцијација има големо значење за развојот на односите помеѓу Република Македонија и ЕУ, фактички вратата на Европската унија за влез на Македонија во ЕУ се отвори со потпишувањето на оваа спогодба.

²³⁹ И Сонцето е ѕвезда...,25.

Со потпишувањето на Спогодбата за стабилизација и асоцијација, Република Македонија се вброи во редот на потенцијални членки на Европската унија. На економски план со нејзиното потпишување за Република Македонија се отвори патот кон еден од најголемите финансиски и еден од најмоќните пазари во светот.²⁴⁰

Спогодбата за стабилизација и асоцијација, треба да придонесе за економска и политичка стабилност на земјата и регионот, како и воспоставување на асоцијација меѓу Република Македонија и Европската унија.

Цели на Спогодбата за стабилизација и асоцијација се:

-Приближување на Република Македонија до поцелосно интегрирање во Европската унија;

-Поддршка на консолидацијата на демократијата, владеењето на правото, економски развој и реформи како и регионална соработка;

-Воспоставување на соодветна рамка за политички дијалог, овозможувајќи развој на блиски политички односи меѓу Република Македонија и Европската унија, на билатерално и регионално ниво;

-Обезбедување на основа за соработка во областа на правдата и внатрешните работи;

-Промовирање на економските односи, трговијата, инвестициите, политиката на претпријатијата, транспорт и развој и соработка во областа на царината со цел поблиска интеграција во светскиот трговски систем како и вклучување на можноста за воспоставување на слободна трговска зона.

-Обезбедување на основа за економска, социјална, граѓанска, образовна, научна, технолошка, енергетска, културна соработка како и соработка во областа на животната средина, подржана со програми за помош приближно на законодавството со она на Европската унија.²⁴¹

Извештајот на Европската комисија од јуни 1999 година, послужи како основа за најавуваното започнување на преговорите со Република Македонија за потпишување договор за асоцијативно членство во заедниците и во Европската унија.

²⁴⁰ Д. Тилев, *Op. cit.*, 17.

²⁴¹ *Ibidem*, 18.

Кон крајот на октомври 1999 година во Финска која во тоа време претседаваше со Европската унија, беа водени разговори помеѓу премиерот и министерот за надворешни работи на Република Македонија и претставници на Унијата при што беше постигната согласност Комисијата да започне преговори со Владата на Република Македонија за склучување Спогодба за стабилизација и асоцијација.²⁴²

Воедно тоа е прв договор од ваков тип што Европската унија го склучила со држава кандидат за членство во Унијата.²⁴³

Преговорите за Спогодбата за стабилизација и асоцијација се реализираа во период од април до ноември 2000 година.

Спогодбата за стабилизација и асоцијација се парафираше на Самитот во Загреб на 24 ноември 2000 година помеѓу Република Македонија и Европската заедница и државите членки,²⁴⁴ а на 9 април 2001 година во Луксембург таа беше потпишана.

Собранието на Република Македонија ја ратификуваше ССА на 12 април 2001 година при што Европскиот парламент даде свое позитивно мислење за склучувањето на ваквата спогодба со Република Македонија.

Спогодбата за стабилизација и асоцијација за Република Македонија претставува голем исчекор кон постигнувањето на крајната цел – интеграција во Европската унија.

Со потпишувањето на Спогодбата за стабилизација и асоцијација и стапувањето во сила на 1 април 2004 година на Република Македонија и се овозможи да се користи со сите права со кои се користат државите со асоцијативен статус. Најзначајно е тоа што ќе може да користи стручна и финансиска помош за спроведување на структурните реформи кои се услов за стапување во полноправно членство.

Договорите за асоцијација се склучуваат на неопределено време што значи дека и договорот за стабилизација и асоцијација со Република Македонија е склучен на неопределен временски период.

²⁴² Т. Бендевски, *Op. cit.*, 330.

²⁴³ За склучување на вакви договори, правната основа е во Пактот за стабилност на Југоисточна Европа.

²⁴⁴ Т. Бендевски, *Op. cit.*, 331.

- Спогодбата за стабилизација и асоцијација се состои од:

- * Преамбула
- * Текст на Спогодбата (128 одредби во 10 глави)
- * Анекси – 7
- * Протоколи – 5
- * Заеднички и унилатерални изјави

- Текстот на Спогодбата се состои од 10 глави:

1. Општи принципи
2. Политички дијалог
3. Регионална соработка
4. Слободно движење на стоки
5. Движење на работници, основање на претпријатија, услуги и капитал
6. Приближување на законодавството и примена на законите
7. Правда и внатрешни работи
8. Политичка соработка
9. Финансиска соработка
10. Институционални, општи и заеднички одредби.²⁴⁵

Во Преамбулата се дефинираат обостраните намери на Република Македонија и земјите членки во Европските заедници како и основата врз која тие се договараат:

Преамбулата ги содржи определбите на договорните страни за:

-Зацврстување како и проширување на воспоставените односи и воспоставување на блиска и трајна врска на основа на реципроцитет и заемен интерес.²⁴⁶

-Политичка, економска и институционална стабилизација во Република Македонија и во реонот.

-Зголемување на политичките и економските слободи, почитување на човековите права и правната држава, како и правата на припадници на националните малцинства, принципите на слободното

²⁴⁵ Д. Тилев, *Op. cit.*, 18.

²⁴⁶ *Ibidem*, 19.

пазарно стопанство и спремноста на Заедницата да даде свој придонес за економските реформи во Република Македонија.²⁴⁷

-Воспоставување на политички дијалог за билатерални и мултилатерални прашања кои се од заеднички интерес, вклучително и регионални аспекти.

-Прилагодување на македонското законодавство кон законодавството на Заедницата.

Во рамките на преамбулата е “Еволутивната клаузула”.

Ја наведуваме во целост:

“Потсетувајќи се на подготвеноста на Европската унија да ја интегрира Република Македонија во најпотполна можна мерка во политичката и економската матица на Европа и нејзиниот (на Р. Македонија) статус на потенцијален кандидат за членство во Европската унија врз основа на Договорот за Европската унија и исполнувањето на критериумите дефинирани од Европскиот совет во јуни 1993 година, во зависност од успешната имплементација на оваа Спогодба, особено во поглед на регионалната соработка”.²⁴⁸

Преку оваа клаузула се повикува на подготвеноста на Европската унија да ја интегрира Република Македонија и со нејзе се дефинира и нејзиниот статус како потенцијален кандидат за членство во Европската унија, врз основа на Договорот за Европската унија и исполнувањето на утврдените критериуми за членство во Европската унија.

Општи принципи – глава 1

Оваа глава ги определува основите на кои се заснова спогодбата. Регионалниот пристап е еден од најзначајните принципи за земјите од Процесот на стабилизација и асоцијација.

Во првата глава се дефинира и времетраењето на Спогодбата.

Во втората глава јасно се потврдува определбата на Република Македонија и Европската унија за интензивирање на политичкиот дијалог, особено за прашањата од меѓународен карактер кои имаат

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ Добринка Тасковска, Сонцето (о)станува звезда – Македонија и Европската унија, Скопје, 2004, 55.

влијание за договорните страни, како и за регионалната соработка и заедничките ставови за безбедна и стабилна Европа.²⁴⁹

Во глава три се подвлекуваат залагањата на Република Македонија за промовирање на регионална соработка како и за промовирање на добрососедските односи.

Во глава четири се регулира трговската соработка и се обезбедува целосен слободен пристап за стоките од Република Македонија на пазарите на Европската унија, без временско ограничување, со исклучок на виното и на јунешкото месо.²⁵⁰

Преку овој принцип треба на крајот од транзициониот период, 10 години да се воспостави слободна трговска зона меѓу Република Македонија и Европската унија.

Што се однесува до глава пет, овој дел од Спогодбата се заснива на меѓународно прифатените правила кои се однесуваат и се во врска со движењето на работниците, основањето на претпријатија, давање услуги и тековни плаќања како и движење на капиталот.

Глава шест се однесува на усогласувањето на македонското законодавство со законодавството на Европската унија.

Во глава седум се содржани одредбите од областа на правдата и внатрешните работи. Република Македонија е прва земја чија Спогодба ги содржи овие одредби.

Со оваа глава се уредува соработката во областа на јакнење на институциите и владеење на правото, визи, гранична контрола, азил, миграција, спречување и контрола на нелегална имиграција, реадмисија, борба против перењето пари, борба против криминалот, соработка за недозволени дроги.²⁵¹

Со глава осум се уредува соработката во областите на економската соработка, статистичка соработка, банкарски сектор и финансиски услуги, промоција и заштита на инвестиции, индустриска соработка, мали и средни претпријатија, туризам, царина, оданочување, социјална соработка, образование, културна соработка, транспорт, телекомуникации и друго.

²⁴⁹ Д. Тилев, *Op. cit.*, 20.

²⁵⁰ *Ibidem*, 21.

²⁵¹ *Ibid.*, 23.

Цел на осмата глава е институционално поврзување на политиките на Европската унија во Република Македонија и градење на компатибилност и комплементарност на сите системи.²⁵²

Во деветтата глава се дефинираат видовите и условите на финансиската соработка, во форма на грантови (неповратна помош), кредити, макро финансиска помош, директна буџетска поддршка.

Во десеттата глава се воспоставува и определува на кој начин ќе се одвива работењето на институциите кои имаат задача да ја следат имплементацијата на Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Со Спогодбата се предвидува асоцијацијата да се постигне во текот на транзиционен период од максимум десет години. Периодот е поделен на две фази, со цел одредбите од ССА да се имплементираат прогресивно.

Владата на Република Македонија донесе Акционен план за имплементација на Спогодбата за стабилизација и асоцијација, со задача да ја одредува динамичноста како и инструментите кои помагаат во реализирањето на обврските од Спогодбата за стабилизација и асоцијација.²⁵³

Имплементацијата на ССА ќе се следи од страна на земјите членки на Европската унија и Европската комисија и Владата на Република Македонија преку следниве механизми: Советот за стабилизација и асоцијација, Комитетот за стабилизација и асоцијација и Парламентарниот комитет за стабилизација и асоцијација.

Овие тела се формирани со стапувањето во сила на Спогодбата за стабилизација и асоцијација, односно по нејзината целосна ратификација од страна на националните парламенти на земјите – членки на Европската унија од страна на Европскиот парламент.

Спогодбата за стабилизација и асоцијација како комплексно правно обврзувачки акт, за Република Македонија е мошне важна, затоа што со неа Македонија се вбројува во редот на потенцијалните членки на Европската унија. Оваа спогодба како преференцијална спогодба, треба да придонесе кон економска и политичка стабилност на земјата и

²⁵² Иб., 24.

²⁵³ И Сонцето е свезда...,28.

регионот како и воспоставувањето на асоцијација меѓу Република Македонија и Европската унија.

За Република Македонија, Спогодбата за стабилизација и асоцијација е значајна пред се затоа што со нејзиното потпишување на 9-ти април 2001 година во Луксембург и стапувањето во сила на 1-ви април 2004 година, фактички и се отвори влезот кон еден од најголемите и финансиски еден од најмоќните пазари на светот. Тоа е поттик за Република Македонија за нејзиното забрзување на реструктурирањето на стопанството и приспособување со новите услови. Со оваа Спогодба Република Македонија ја зајакнува и својата можност за забрзување на економскиот и социјален развој, интензивирање на политичките и економските врски со земјите членки на Европката унија, како и промовирање на идентитетот на Република Македонија како мирољубива земја ориентирана кон процесот на европската интеграција.

ГЛАВА X

АПЛИКАЦИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ЧЛЕНСТВО ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

1. Постапката за членство во Европската унија

Основните одредби за приемот на нови членки во Европската унија се содржани во членот 49 од Договорот за Европската унија, според кој: “Секоја европска земја која ги почитува принципите утврдени во членот 6 (1)²⁵⁴ може да побара да стане член на Унијата”.²⁵⁵

Постапката за членство во Европската унија е следнава:

- Земјата која сака да биде примена во Европската унија, најпрво треба да поднесе барање за нејзино членство до Советот на Европската унија;
- Советот на Европската унија, ја разгледува поднесената апликација и бара мислење од Европската комисија за ова прашање;
- Европската комисија за да го изготви своето мислење доставува до земјата апликант, Прашалник преку кој бара детални информации за целиот напредок на евроинтеграцискиот процес во сите општествени сфери. Државата апликант се обврзува во определен временски рок да достави одговори, притоа државата апликант треба да покаже во своите одговори дали ги исполнува утврдените критериуми за членство, при што таа треба да докаже дали има

²⁵⁴ Слобода, демократија, почитување на човековите права и слободи, владеење на правото.

²⁵⁵ И Сонцето е ѕвезда...,32.

капацитет да ги исполни барањата кои произлегуваат од процесот на пристапување во Европската унија;²⁵⁶

- Откако државата апликант ќе ги достави своите одговори, Европската комисија врз основа на нив но и врз основа на сопствено истражување дава свое мислење за тоа прашање;
- Своето мислење Европската комисија го доставува до Советот на Европската унија кој поднесува предлог до Европскиот совет за определување на статус кандидат за членство како и за отпочнување на преговори за членство.

Постапката за членство во Европската унија се состои од горенаведените чекори кои секоја европска земја треба да ги помине за да може да се стекне со кандидатски статус на членка во Европската унија.

2. Апликацијата за членство на Република Македонија во Европската унија

Во согласност со член 49 од Договорот за Европската унија, секоја европска држава која ги почитува принципите на слобода, демократија, човековите права и основните слободи и владеење на правото има право да поднесе барање за членство во Европската унија.

Република Македонија го искористи своето право на тоа и донесе одлука за поднесување на барање за членство во Европската унија при што македонското Собрание за таа цел усвои и Декларација за поднесување апликација за членство во Европската унија.

Република Македонија официјално ја поднесе својата апликација за членство во Европската унија на 22 март 2004 година во Даблин, (Ирска), земја членка која заседавала со Советот на министри на Европската унија.

Советот на Европската унија побара од Европската комисија мислење за апликацијата на Република Македонија на 17 мај 2004 година.

²⁵⁶ Ibidem, 33.

Европската комисија со цел да го изготви своето мислење доставува Прашалник до земјата апликант во кој бара детални информации за целиот напредок на евроинтеграцискиот процес во сите општествени сфери на земјата апликант.

Комисијата го достави Прашалникот до македонската Влада на 1 октомври 2004 година.

Секоја држава апликант се обврзува во определен рок да ги достави своите одговори на Прашалникот, притоа таа преку своите одговори треба да покаже дека ги исполнува основните критериуми за членство, притоа земјата апликант треба да докаже дека таа има капацитет за да ги исполни барањата кои произлегуваат од процесот на пристапување во Европската унија.

Република Македонија ги предаде одговорите на Прашалникот кои беа резултат на четиримесечна работа на 14.000 страници на 14 февруари 2005 година во Брисел до претседателот на Европската комисија, Хосе Мануел Баросо.

Европската комисија на 9 ноември 2005 година го објави своето Мислење и препорача доделување на кандидатски статус на Република Македонија.

Врз основа на ова, Европскиот совет на 17 декември 2005 година во Брисел одлучи Република Македонија да се стекне со статусот земја – кандидат за членство во Европската унија. Притоа Советот го зеде во предвид значителниот напредок на Република Македонија во насока на исполнување на политичките критериуми поставени од Европскиот совет во Копенхаген во 1993 година како и напредокот со заокружувањето на законодавната рамка поврзана со Рамковниот договор како и нејзиниот напредок во спроведувањето на Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Кандидатскиот статус е политичко признавање на односот меѓу Европската унија и Република Македонија на нејзиниот пат кон членство.

Кандидатскиот статус за Македонија има огромно значење. Македонија доби пристап до петте компоненти на Инструментот за претпристапна помош – ИПА.²⁵⁷ Петте компоненти на ИПА се:

- I. Транзициона помош и Институционална надградба (досегашен CARDS / PHARE);
- II. Прекугранична и регионална соработка;
- III. Регионален развој (досегашна ISPA – инфраструктурни проекти);
- IV. Развој на човечки ресурси (досегашен PHARE);
- V. Рурален развој (досегашен SAPARD – земјоделие).

Статусот земја кандидат на Република Македонија и овозможува користење на сите пет компоненти на новиот инструмент ИПА, за разлика од земјите потенцијални кандидати кои имаат право на пристап само до првите две компоненти.

Се зголеми и финансиската и институционалната помош од Европската унија, а македонските претставници на државните институции добија право да учествуваат во работата и важните состаноци на телата на Европската унија, исто така се зголемија и контактите меѓу македонските институции и институциите на Европската унија.

Со добивањето на кандидатскиот статус Република Македонија јасно ја подвлече својата стратешка определба, да стане дел од семејството на демократските земји на Европската унија.

Апликацијата на Република Македонија како јасна цел, ги насочува и мобилизира сите капацитети во општеството да ги направат потребните промени за да може државата да одговори на барањата кои ги поставува членството во Европска унија.²⁵⁸

²⁵⁷ Инструментот за претпристапна помош - ИПА, ги заменува тековните програми CARDS (за земјите од Западен Балкан) и ISPA, PHARE и SAPARD и предпристапниот инструмент за Турција (за земјите кандидати), чије времетраење е ограничено со постојната Финансиска перспектива, до крајот на 2006 година. ИПА на ЕУ предвидено е да започне да се применува од 1-ви јануари 2007 година, следејќи ја временската рамка на новата Финансиска перспектива на ЕУ (2007 - 2013). Новиот ИПА инструмент се воведува со цел полесно управување со помошта од страна на ЕУ, (наместо 4, се воведува 1).

²⁵⁸ И Сонцето е ѕвезда...,41.

Интегрирањето на Република Македонија во Европската унија е процес со кој треба да се завршат реформите во економскиот и политичкиот систем. Тие се неопходни за да може Република Македонија да го пречека членството во Унијата. Сите овие реформи имаат за цел Република Македонија подготвено и одговорно да го пречека зачленувањето во европското семејство. Тоа за Република Македонија би подразбирало непречено движење на пазарот на стоки, услуги, капитал, луѓе но и размена на идеи, мислења, нови знаења.

Заедничкиот пазар со повеќе од 450 милиони потрошувачи е еден од главите предизвици на македонското стопанство да стане поконкурентно и постабилно во освојувањето на нови економски пазари. Слободното движење на граѓаните низ земјите на Европската унија е уште една причина Република Македонија што побрзо да ги исполни условите предвидени во Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Приближувањето кон Европската унија подразбира и подобрување на работата во јавниот сектор. Исто така се подразбира и максимална гаранција на правата и слободите на секој граѓанин на Република Македонија. Сето ова значи и внатрешна стабилност на земјата како можност за поголема мобилност на македонските млади интелектуални потенцијали, како и посигурен ангажман за економски странски и домашни инвестиции се со цел економијата на државата да зајакне со што би се постигнал економски напредок во државата а со тоа и исполнување на економскиот критериум кој на Република Македонија и е неопходен за да стане земја членка на Европската унија.

Приближувањето на Република Македонија кон Европската унија ќе придонесе за зајакнување на политичката и економската сигурност на земјата, просперитет и повисок животен стандард на македонската популација.

3. Следниот чекор- Преговори за членство во Европската унија

Преговорите за членство во Европската унија ги водат од една страна земјите-кандидати, со Европската комисија од друга страна, која за тоа добива овластување од Советот на Европската унија.

Европската комисија најпрво врши преглед на состојбите по подрачја а особено за степенот на усогласеност на законодавството на државата кандидат со законодавството на Европската унија. Оваа фаза од преговорите се нарекува screening (скрининг) на *acquis communautaire*.

Преговорите се поделени во посебни поглавја т.н. *acquis communautaire* и ги има вкупно 35 поглавја кои го претставуваат целокупното законодавство на Европската унија.²⁵⁹

Поглавја на *acquis communautaire*:

1. Слободно движење на стоки
2. Слобода за движење на работна сила
3. Право на слобода за давање услуги
4. Слободно движење на капитал
5. Јавни набавки
6. Право на трговски друштва
7. Право на интелектуална способност
8. Политика на конкуренција
9. Финансиски услуги
10. Медиуми и информатичко општество
11. Земјоделие и рурален развој
12. Безбедност на храна, ветерина и фитосанитарна политика
13. Рибарство
14. Транспортна политика
15. Енергија
16. Оданочување
17. Економско – монетарна политика

²⁵⁹ Ibidem, 42.

18. Статистика
19. Социјална политика и вработување
20. Претпријатија и индустриска политика
21. Транс – европски мрежи
22. Регионална политика и координација на структурни инструменти
23. Правосудство и основни права
24. Правда, слобода и безбедност
25. Наука и истражување
26. Образование и култура
27. Животна средина
28. Заштита на потрошувачите и здравствена заштита
29. Царинска унија
30. Надворешни односи
31. Надворешна безбедносна и одбранбена политика
32. Финансиска контрола
33. Финансиски и буџетски одредби
34. Институции
35. Друго

За секое поглавје на *acquis communautaire* државата кандидат треба да подготви преговарачки став кој се заснова на мислењата за состојбите во определена област, оценките за тоа како примената на европското законодавство влијае на областа, како и потребите за нејзино приспособување.²⁶⁰

За време на преговорите, земјата која преговара за членство се обврзува во определен временски рок да го усогласи своето законодавство со законодавството на Европската унија.

Се додека не се затворат сите поглавја на *acquis communautaire*, земјата кандидат за членство во Европската унија не може да стане членка на Европската унија.

²⁶⁰ Ibid.

Откога земјата – кандидат ќе ги заврши преговорите и откога ќе ги затвори и сите 35 поглавја на *acquis communautaire* се склучува Договорот за пристапување кон Европската унија.

Притоа, согласност на Договорот треба да даде Европскиот парламент а Договорот се ратификува и во сите земји – членки на Унијата.²⁶¹

Европската комисија смета дека преговорите за пристапување на Република Македонија во Европската унија треба да започнат тогаш кога ќе се постигне висок степен на усогласеност со критериумите за членство.

Усогласувањето на македонското законодавство со европското законодавство е значаен дел од процесот за зачленување во Европската унија кој подразбира усогласување со принципите и политиката на Европската унија. Суштината на процесот за зачленување е всушност приспособување на целиот систем, вклучувајќи го и правниот систем во согласност со принципите, целите и законодавството на Унијата.²⁶²

Програмските приоритети и предвидените активности на македонските институции се содржани во неколку клучни документи: Националниот развоен план, Европското партнерство и Националната програма за усвојувањето на правото на Европската унија, неопходни во процесот на зачленување на Република Македонија во Европската унија.

Национален развоен план - НРП е среднорочен програмски документ во кој се содржани секторските приоритети, како и соодветната алокација на финансиските ресурси за секој приоритет одделно, т.е. среднорочното планирање на сите инвестиции кои се очекува да бидат барем делумно финансирани од јавните средства за финансирање, домашни и странски.

НРП не е задолжителен документ кој го бара Европската комисија, но сепак претставува значаен инструмент со кој се дефинираат секторските приоритети, клучен документ за развојот на Република Македонија и своевиден преглед преку кој Европската комисија добива увид за среднорочните планови на Република Македонија.

²⁶¹ *Ib.*, 43.

²⁶² *Ib.*, 37.

Првото Европско партнерство за Република Македонија Советот на Европската унија го донесе во јуни 2004 година. Европското партнерство е главната алатка што ја насочува државата во подготовката за пристапување кон ЕУ. Во овој документ направена е разлика меѓу краткорочни приоритети, кои се очекува да бидат завршени во рок од една до две години и среднорочни приоритети кои се очекува да бидат завршени во рок од 3 до 4 години.

Национална програма за усвојувањето на правото на ЕУ - НПАА (среднорочен преглед на реформите) - Република Македонија со изготвувањето на ваков документ го следи примерот на претходните земји кандидати за членство во Европската унија сега веќе нови земји членки во изготвувањето на сеопфатни програми за исполнување на критериумите за членство. Програмата има формат на среднорочен план на активности потребни за исполнување на критериумите за членство на Република Македонија. Таа дава сеопфатен преглед на реформите, на административните структури потребни за имплементација на законодавството, како и на неопходните буџетски ресурси. Накусо, со Програмата за усвојување на правото на ЕУ се обезбедува: добра почетна основа за започнување на процесот на преговори; конзистентност меѓу стратешкото планирање и реформите; подобар преглед на потребните буџетски средства; вистинска потврда за способноста и посветеноста на Република Македонија за забрзување на процесот на пристапување во ЕУ.

ГЛАВА XI

КРИТЕРИУМИ ЗА ЧЛЕНСТВО ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Во 1993 година на Самитот во Копенхаген, земјите – членки на Европската унија ги утврдија општите критериуми кои треба да ги исполни секоја земја која сака да пристапи во членството на Европската унија, притоа државата апликант мора да биде европска држава. Општите критериуми кои треба да ги исполни секоја земја апликант се:

- Државата апликант мора да ги исполни политичките критериуми а тоа се стабилни институции, демократија, владеење на правото, почитување на човековите права и заштита на малцинствата.

- Државата апликант мора да ги исполни економските критериуми: функционална пазарна економија која има капацитет да се соочи со притисокот на конкуренцијата и пазарните сили во Европската унија.

- Државата апликант мора да го прифаќа т.н. *acquis communautaire* на Европската унија односно способноста да се исполнат обврските од членството како и прифаќање и исполнување на целите на политичката, економската и монетарната унија.

Овие општи критериуми кои треба секоја европска држава апликант да ги исполни се познати како Копенхашки критериуми.

Подоцна овие критериуми биле надополнети на Самитите во Мадрид во 1995 година Луксембург 1997 година и Хелсинки 1997 година, а како дополнителен (мадридски) критериум се посочува и потребата од развиен административен и судски капацитет за примена на усвоените заеднички придобивки.²⁶³

²⁶³ Национална стратегија за интеграција..., 38.

1. Политички критериуми

Секоја држава апликант за членство во Европската унија мора да ги задоволува критериумите за стабилни институции, демократијата, владеењето на правото, човековите права и заштита на националните малцинства.

Во однос на демократијата, како политички критериум не е доволно само формално уставна правна рамка за политички плурализам, повеќепартиски систем, слободни избори, слобода на изразување, слобода на медиумите и печатот туку се бара и нивно реално остварување во практичниот живот.

Стабилноста на демократските институции се смета за основен индикатор на степенот на остварената демократија.²⁶⁴

Република Македонија има стабилни демократски институции кои правилно функционираат и соработуваат меѓу себе.

Во Република Македонија постојат силни заложби за спроведување на Рамковниот договор.

Имено во Република Македонија со цел да се постигне внатрешна стабилност на земјата која беше сериозно нарушена како резултат на воениот конфликт во 2001 година, политичките критериуми подразбираат и имплементација на Рамковниот договор од 13 август 2001 година. Спроведувањето на Рамковниот договор е клучен за зајакнување на стабилноста на Република Македонија.

Во февруари 2003 година, Владата на Република Македонија донесе Акционен план за имплементација на Рамковниот договор, преку кој се одредуваат динамичноста и мерките на имплементацијата со цел правилно насочување и спроведување на краток и на среден рок.²⁶⁵

За да се обезбеди и да се одржи внатрешната стабилност и демократскиот развој на Република Македонија треба да се подобрат и меѓуетничките односи како и развивање на ефикасни демократски институции и владеење на правото.

²⁶⁴ Каролина Ристова Астеруд, (Општите) критериуми за пристапување во членство во Европската унија, Евроинтеграција на правниот, политичкиот и општествениот систем на Република Македонија, Скопје, 2002, 98.

²⁶⁵ Национална стратегија за интеграција...,38.

Како услов за подобрување на меѓуетничките односи Република Македонија ќе биде потребно да спроведе мерки за градење на меѓуетничка доверба, во согласност со Рамковниот договор. Исто така треба да се обезбеди и услови за враќање на бегалците и внатрешно раселените лица од реоните кои беа погодени од вооружениот конфликт во 2001 година. Добрите меѓуетнички односи се од клучно значење за внатрешната стабилност како и за демократскиот развој на Република Македонија на нејзиниот пат кон Европската унија па во контекст на тоа Република Македонија ќе треба долгорочно да дејствува за да може да се создадат услови за подобри меѓуетнички односи.

За да се постигне стабилен демократски развој потребно е да се извршат реформи во политичкиот систем. Особено избраното законодавство ќе треба да се усогласи со реформите особено во локалната самоуправа.

Исто така потребно е да се извршат и реформи во јавната администрација и државните институции, со цел да се променат постојаните закони и да се воведат одредби и инструменти преку кои ќе се обезбеди заштита од непотизам, конфликт на интереси, партизација, етнички предрасуди во јавната администрација и слични дискретирачки појави.

Развојот на локалната самоуправа и децентрализацијата во Република Македонија е многу важен но истовремено и сложен процес бидејќи претпоставува спроведување на радикални реформи во системот на владеење.

Вистински предизвик за Република Македонија ќе биде да се обезбеди соодветен капацитет во општините за да можат тие да се справат со новите надлежности вклучувајќи ги и нивните финансиски и институционални капацитети.²⁶⁶

Во однос на владеењето на правото, како главни недостатоци на државите апликанти се сметаат недостатокот на независно судство како и отсуство на правни механизми за заштита на човековите права како и правата на националните малцинства, корупцијата со извршната и

²⁶⁶ Ibidem, 39.

судската власт. Во Република Македонија постои големо залагање за зајакнување на владеење на правото.

Ефикасното спроведување на законите е основно за ефикасното функционирање на системот, подобрување на безбедноста на граѓаните и заштита на човековите права, слобода на медиумите и слобода на печатот, како и за успешно реализирање на реформите кои се потребни за Република Македонија да се подготви за интеграција во согласност со економските критериуми за членство во Европската унија.

Република Македонија значајни напори вложи во реформите на полицијата, кои се клучни за поефикасно работење на полицијата и спречување на можно ескалирање на инциденти. Република Македонија пристапи и кон реформи во судството, меѓутоа потребно е да се продолжи со напорите со цел да се подобри независноста и ефикасноста на судството. Основите на судскиот систем се утврдени со одредбите на Уставот според кои судовите се самостојни и независни државни органи кои судат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори.

Република Македонија треба да вложи дополнителни напори особено на полето на изборниот процес, реформи во полицијата, реформи во судството како и во борбата против корупцијата. Степенот на корупцијата во Република Македонија е се уште на високо ниво и влијае на економскиот, социјалниот и политичкиот живот во земјата. Република Македонија треба да преземе поефикасни мерки во борбата против корупцијата како и нејзиното спречување во државните институции, мерки за борба против организираниот криминал, нелегалната трговија со оружје, дрога и луѓе и други форми на организиран криминал.

Во однос на човековите и на малцинските права особено е значајно државата кандидат за членство во ЕУ да има пристапено кон Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи како и да е потписник на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства од системот на регионално меѓународно право на Советот на Европа.²⁶⁷

²⁶⁷ Каролина Ристова Астеруд, (Општите) критериуми за пристапување во членство во Европската унија..., 98.

Во Република Македонија не постојат поголеми проблеми и отстапувања во областа на почитувањето на човековите права. Направени се поголем број на уставни и законски измени кои обезбедуваат висок степен на заштита на правата на малцинствата. Почитувањето на малцинските права станува особено значаен критериум за државите кандидати од Централна и Источна Европа, бидејќи голем број од овие држави имаат значителен број на национални малцинства.²⁶⁸

Република Македонија е потписник на Европската рамковна конвенција за националните малцинства и на многу други инструменти поврзани со малцинствата вклучувајќи ги и бегалците.

Националните малцинства во Република Македонија ги уживаат сите права кои им се загарантирани со Уставот на Република Македонија како и со имплементацијата на Рамковниот договор.

Важно е да се продолжи со доследно спроведување на законските одредби со цел да се обезбеди високо ниво на заштита на малцинските права.

2. Економски критериуми

Економскиот критериум всушност се состои од два елемента:

-постоење на функционална пазарна економија (либерализација на економијата, пред се во сферата на цените, увозот, извозот, ефикасен правен систем, особено во поглед на заштитата на сопственичките права, макроекономска стабилност на државата, развиен финансиски сектор и друго).

-капацитет за спроведување со притисокот од конкуренцијата и пазарните сили во рамките на Унијата (макроекономска стабилност, клима на предвидливост, развиена инфраструктура, образовен кадар, реконструкција на државните и другите претпријатија заради нивна ефикасност, пристап до значителни инвестиции за сите економски

²⁶⁸ Ibidem.

субјекти, претходно развиена економска соработка со државите членки на Европската унија).²⁶⁹

За да постои функционална пазарна економија потребно е либерализација на цените на трговската размена како и постоење на ефикасен правен систем, особено во поглед на сопственичките права.

Во Република Македонија либерализацијата на цените и на трговијата како и приватизацијата, се во голема мера завршени.

Економијата во Република Македонија постигна висок степен на макроекономска стабилност со ниска инфлација, балансиран јавни финансии и ниска стапка на јавна задолженост.

Макроекономската стабилност и консензус во однос на основите на економската политика се исклучително важни за зајакнување на перформансите на пазарната економија. Важно е да постои и развиен финансиски сектор.

Постоењето на пазарна економија и стабилна макроекономска рамка битно влијаат на капацитетот за справување со притисокот од конкуренцијата и пазарните сили во рамките на Европската унија, при што потребно е и човечки и материјален капитал како и соодветна инфраструктура.

Република Македонија мора најпрво да ги задоволи основните предуслови за обезбедување на економска стабилност и растеж. Притоа, стабилноста и развојот на македонското стопанство треба да бидат проследени со :

- стабилни институции на пазарна економија и
- независен и ефикасен систем.

За извршување на законот:

- монетарна стабилност која обезбедува стабилни цени и
- пониски и стабилни каматни стапки.

Исполнувањето на овие предуслови ќе доведат до побрз економски развој на Република Македонија

Стабилните институции треба да бидат финансиски независни и надвор од политичките настани во земјата.

²⁶⁹ Ibid., 99.

Ќе треба да се зајакне нивниот капацитет како и обезбедување на независност во финансиска и оперативна смисла за сите постојани институции, како и за оние институции кои ќе бидат основани во наредните години.

Зајакнувањето на системот за извршување на законите а особено на судскиот систем има големо значење во обезбедување на сигурно деловно опкружување за учесниците на пазарот.

Главната цел на монетарната политика и понатаму ќе биде контролата на инфлацијата, односно одржување на стабилноста на цените во стопанството во договор со ММФ.

Намалените и стабилни каматни стапки заедно со еден стабилен курс на денарот, се неопходни за нормално долгорочно деловно планирање на учесниците на пазарот.

Република Македонија треба да продолжи со реформите насочени кон дооформување на финансиската инфраструктура, преку неодамнешното усвојување на новата легислатива во банкарската сфера, новиот платен систем легислативата за супервизија на осигурувањето, инвеститорските услуги и реформите на пензискиот систем.

Сепак во Република Македонија функционирањето на пазарната економија ја попречуваат институционални слабости, како што се бавни и сложени административни постапки, недостатоци во судството и незначителен напредок во регистрирањето на земјиштето и на сопственоста.

Како последица на тоа бизнис климата во Република Македонија не води кон стимулирање на инвестиции, посебно странски инвестиции и развој. Функционирањето на пазарот на работна сила и на финансискиот пазар е со недостатоци што го отежнува намалувањето на високиот степен на невработеност и го попречува кредитирањето на претпријатијата.

Во Република Македонија, домашните и странските инвестиции се недоволни, што резултира со низок раст на производство и опаѓање на конкурентноста.

Република Македонија треба да вложи дополнително сили за решавањето на горенаведените слабости преку продолжување со

структурните реформи со цел да придонесе кон зајакнување на функционалната пазарна економија и нејзината конкурентност, и со тоа да го исполни економскиот критериум, кој е неопходен за секоја земја кандидат за членство во Европската унија

3. Прифаќање на *acquis communautaire*

Принципот на *acquis communautaire* всушност претставува прифаќање на права и обврски, вистински или потенцијално, во однос на систем на заедниците и нивната институционална рамка.²⁷⁰

Постојат три типа на *acquis*: Нормативен, судски и политички.

Нормативниот *acquis* ги опфаќа основачките договори и нивните измени и дополнувања, Договорот за Европската унија и прифатените мерки во рамките на вториот и третиот столб на Европската унија, актите донесени од страна на институциите на Европската унија, договори од сферата на надворешните односи склучени од било која од трите заедници со една или со повеќе држави или меѓународни организации како и мешани договори склучени од некоја од заедниците и од страна на државите – членки на Европската унија.²⁷¹

Судскиот *acquis* се однесува на јуриспруденцијата на Европскиот суд на правдата.

Политичкиот *acquis* ги содржи декларациите, резолуциите, принципите и насоките усвоени од страна на Европскиот совет, Советот, Заедничките спогодби на државите – членки во однос на развојот на заедниците и Унијата.

Секоја држава кандидат треба да подготви национална програма за прифаќање на *acquis communautaire* за чија реализација Европската унија обезбедува финансиска и техничка помош.

Европската унија следи и до каде државата кандидат е стигната со прифаќањето на *acquis* – от при што таа подготвува годишни извештаи кои се составен дел од т.н. редовни извештаи за државите – кандидати кои ги подготвува Европската комисија.

²⁷⁰ *Ib.*, 99.

²⁷¹ *Ib.*, 100.

Самите преговори за членство во Европската унија зависат токму од прифаќањето на 35 поглавја на *acquis communautaire*, кои претставуваат поголем дел од содржината на самите договори за пристапување во членство во Европската унија.

Што се однесува до способноста на Република Македонија за преземање на обврските за членство, таа е оценета во согласност со обврските утврдени со Спогодбата за стабилизација и асоцијација, како и со напредокот во усвојувањето, спроведувањето и примената на *acquis*. Република Македонија оствари значителен напредок во примената на ССА.

Исто така направи и значителни напори во прилагодувањето на нејзиното законодавство со *acquis*, особено во областите поврзани со внатрешниот пазар и трговијата. Меѓутоа, овие залагања на Република Македонија треба и понатаму да продолжат. Сепак, Република Македонија и понатаму се соочува со големи предизвици при спроведувањето и примената на законодавството.

Капацитетите во администрацијата и судството во Република Македонија треба значително да се зајакнат за да се обезбеди доследна примена на *acquis*.

Република Македонија треба да продолжи со напорите на среден рок во следниве области:

- Рибарство;
- Економска и монетарна политика;
- Статистика;
- Претпријатија и индустриска политика;
- Трансевропски мрежи;
- Наука и истражување;
- Образование и култура;
- Надворешни односи;
- Надворешна безбедност и одбранбена политика;
- Финансиски и буџетски одредби.

Република Македонија треба да вложи дополнителни напори за да го усогласи своето законодавство кон *acquis* и ефикасно да го спроведе и примени на среден рок во следниве области:

- слобода на движење на работници;
- право на основање на претпријатија и слобода на давање на услуги;
- слободно движење на капитал;
- финансиски услуги;
- здравствена заштита и заштита на потрошувачите;

Република Македонија треба да вложи значајни и континуирани напори за усогласување на своето законодавство со *acquis* како и спроведување и примена на среден рок во следниве области:

- јавни набавки;
- право на трговски друштва;
- информатичко општество и медиуми;
- земјоделство и рурален развој;
- безбедност на храната, ветеринарна и фитосанитарна политика;
- сообраќајна политика;
- енергетика;
- социјална политика и вработување;
- регионална политика и координација на структурни инструменти;
- правда, слобода и безбедност;
- царинска унија;

Доколку Република Македонија значително не ги забрза напорите, земјата може да не биде во состојба да ги усогласи со барањата на *acquis* на среден рок, областите:

- слободно движење на стоки;
- право на интелектуална сопственост;
- политика на конкуренција;
- финансиска контрола;

Во полето на животната средина ќе бидат потребни многу напори вклучувајќи и поголеми инвестиции и зајакнување на капацитетите на администрацијата за примена на законодавството. Целосна усогласеност со *acquis* за животна средина може да се постигне само долгорочно, притоа тоа ќе бара и примена на поголеми инвестиции.²⁷²

²⁷² Мислење на Комисијата за барањето на Република Македонија за членство во Европската унија, Брисел, 9 ноември, 2005 година. (Секретаријатот за европски прашања интервенираше во текстот при што референцата *Former Yugoslav Republic of Macedonia* е заменета со уставното име Република Македонија).

ЗАКЛУЧОК

Идејата за обединета Европа не е ништо ново. Оваа идеја е присутна низ вековите, но поголеми напори за унапредување на европското обединување датираат од изминативе педесетина години.

Европа и нејзините народи со векови наназад се соочувале со бројни тешкотии, политички, економски и воени недоразбирања и меѓусебни спротивности.

По долги векови на непрекинати војни, човечки жртви, геноциди, материјални уништувања, економски катастрофи, во XX век Европа се соочи и со две светски војни предизвикани од европските држави а водени на територија на Европскиот континент.

За Европа и европските народи, особено катастрофални беа последиците од Втората светска војна, по која повеќе европски држави беа наполно опустошени.

Со цел да се избегнат натамошните уништувања, насилства и убивање на европско тло се наметнала потребата од европската интеграција.

Процесот на европската интеграција беше создаден како начин да и се помогне на Западна Европа повторно да се изгради и да се отстранат сите причини за конфликти во регионот.

По Втората светска војна, неколку врвни политичари како што се Роберт Шуман, Конрад Аденауер, Алсид Де Гаспери, Пол Анри Спак, Жан Моне, дадоа свој придонес во поставувањето на основите на европската конструкција и нејзиниот развој.

Стремежот за европското обединување присутен со векови конечно се остварил со формирањето на ЕЗ, (ЕУ), која се наметнала како моќен систем за регионална соработка, воспоставувајќи притоа траен мир и сигурност на европските народи.

Потпишувањето на Договорот за создавање на Европската заедница за јаглен и челик - ЕЗЈЧ се случи на 18 април 1951 година во Париз. Овој договор беше потпишан од шестте земји членки - Франција, Западна Германија, Италија, Белгија, Холандија и Луксембург. Парискиот договор значи прво успешно остварување на планот за обединување на Европа.

Така Европската заедница од мало семејство на шест држави - членки постепено започнала да ја проширува својата структура, наметнувајќи се како моќен фактор на надворешен план. Како резултат на тоа од Заедница таа прераснала во Унија, со договорот од Маастрихт потпишан на 7 февруари 1992 година.

Со потпишувањето на Договорот за Европската унија бил заокружен процесот на европската интеграција, со градењето на единствен пазар, елиминирајќи ги при тоа сите пречки и отворајќи го патот за ширење на евроинтеграциските процеси во другите региони на европскиот континент.

Европската интеграција со Маастришкиот договор се проширила во голем број политички области кои биле од интерес за луѓето како и за ширењето на Унијата и нејзиното влијание во Европа.

Движечката сила на европската интеграција е “Единствениот внатрешен пазар”, што значи дека помеѓу сите земји - членки во ЕУ не постојат никакви трговски бариери. Единствениот пазар на ЕУ обезбедува и слобода на движење на стоки, услуги, капитал и луѓе. Исто така ЕУ е насочена и кон заштита на граѓанските права, безбедноста, вработувања, регионален развој, заштита на животната средина и друго.

Европската унија има мошне развиена институционална структура која што и овозможила на Унијата да се наметне како моќен фактор на економски и политички план.

Најважни институции на Унијата се: Европскиот парламент кој е избран директно од граѓаните на земјите членки, кој има значителна моќ во донесувањето одлуки.

Советот на Европската унија ги претставува владите на земјите членки и е најважно тело во донесувањето на одлуки.

Европската комисија е двигател на интеграцијата, движечка сила на Унијата. Таа е главно извршно тело затоа што покрај Советот ги спроведува правните акти на ниво на Заедница. Европската комисија е единствен предлагач на европските закони. Се нарекува и “чувар на договорите” затоа што го следи спроведувањето и примената на правото на Заедницата.

Европскиот суд на правдата е суд кој го применува Европското право и обезбедува негова примена во сите земји - членки на Европската унија.

Европскиот суд на ревизори се грижи за исправноста на финансиското работење на институциите на Европската унија.

Овие пет главни институции се одговорни за донесување на политички одлуки, на законска регулатива, спроведување на законите и особено важно надгледување на активностите на луѓето во различни области.

Таквата институционална структура на Европската унија и овозможила таа да го прошири своето влијание наметнувајќи се како моќен економски гигант во светот и најголема трговска сила.

Проширувањето на Европската унија е еден од најважните предизвици но и шанса со огромен потенцијал за Европската унија на почетокот на XXI век.

Почнувајќи од 1951 година од шестте земји основачи на Европската заедница (Белгија, Франција, Германија, Италија, Холандија, Луксембург), проширувајќи се прво со Данска, Ирска и Велика Британија во 1973 година, Грција во 1981 година, Португалија и Шпанија во 1986 година, Австрија, Финска и Шведска во 1995 година, Унијата во 2004 година се прошири со десет нови членки (Кипар, Малта, Словенија, Унгарија, Чешка, Словачка, Полска, Латвија и Естонија).

Со тоа било направено најголемото проширување на Унијата дотогаш, а нејзините граници започнале трајно да се шират кон исток.

Од 1 јануари 2007 година, Унијата се прошири со уште две нови членки, Романија и Бугарија.

Јасни аспирации за членство покажуваат земјите од Балканот, Македонија и Хрватска со потпишани Спогодби за стабилизација и

асоцијација и поднесени барања за членство, потоа и Албанија, Србија и Црна Гора и Босна и Херцеговина.

Како најголем успех во надворешната политика на Унијата била интеграцијата на земјите од Источна и Централна Европа со што некогашната Заедница на само шест држави членки денес е Унија на 27 европски земји со повеќе од 450 милиони жители.

Денес Европската унија претставува моќна економска супер сила. Унијата е посветена на трајно ширење на мирот, стабилноста и просперитетот.

Европската унија придонесе за зголемување на животниот стандард на европската популација на земјите - членки, создаде единствен европски пазар, воведо единствена европска валута - евро.

Европската унија функционира врз принципот на владеење на правото кој е содржан во Европската унија (договорите).

Европската унија ја поддржува и соработката меѓу европските народи, се залага за единство но и за зачувувањето на различностите на европските држави и народи.

Унијата е отворена за членство на секоја европска држава која што ќе ги исполни нејзините утврдени критериуми за членство.

Крајна цел на Европската унија е обединување на целиот европски континент, Унија на сите европски држави меѓу кои несомнено припаѓа и Република Македонија.

Историски и географски, Република Македонија се наоѓа во границите на Европа, па оттука несомнено таа ќе стане и дел од Европската унија. Во сферата на надворешната политика, Република Македонија јасно ја истакна својата стратешка политичка определба, влез во европското семејство на демократските земји. Па оттука и сите нејзини активности на надворешен план се водат кон таа насока.

Република Македонија го оствари своето право на самоопределување на 8 септември 1991 година, по одржаниот Референдум на кој граѓаните се изјаснија за суверена и независна држава.

Република Македонија како единствена од поранешните членки на југословенската федерација, својата независност ја стекна по мирен пат во процесот на распаѓањето на поранешна Југославија.

Во целиот период од осамостојувањето, Република Македонија во континуитет одржува и развива добри односи со сите земји од поранешна Југославија и со сите свои соседи.

Во 90-тите години во Република Македонија се случија крупни промени во нејзиниот општествено политички и економски систем. Се пристапило кон воведување на пазарна економија, надминување на државно сопственичкиот монопол, укинување на партискиот монопол и воведување на политички плурализам.

Биле направени крупни општествено политички промени а воспоставувањето на повеќепартиски систем довело до тоа, во ноември 1990 година да бидат спроведени првите парламентарни повеќепартиски избори.

На 8 јануари 1991 година бил конституиран еднодомен повеќепартиски македонски парламент.

Декларацијата за сувереност донесена на 25 јануари 1991 година, Референдумот од 8 септември 1991 година како и Уставот на Република Македонија се трите клучни столба на македонската државност.

Највисокиот правен акт - Уставот на Република Македонија донесен на 17 ноември 1991 година за прв пат ја дефинира како суверена, самостојна, демократска и социјална држава.

Со прогласувањето на независноста на Република Македонија, таа го поставила членството во Европската унија како една од главните нејзини стратешки цели.

Поради тоа, Европската унија во почетокот на 1992 година формирала Арбитражна комисија составена од претседатели на уставни судови на европските земји на чело со Роберт Бадинтер. Арбитражната комисија требала да оцени кои од државите произлезени од поранешна Југославија ги исполнуваат условите да бидат признати како самостојни држави.

Оваа комисија оцени дека Република Македонија ги исполнува сите услови за меѓународно признавање. Меѓутоа поради спротивставувањето на Грција, Република Македонија да не се признае под уставното име бил спречен процесот на меѓународното признавање

на Република Македонија, а со тоа и на воспоставување на дипломатски односи со Европската унија.

Борбата за меѓународно признавање се уште трае. Република Македонија и денес е жртва на големодржавничките апетити кои имаат претензии кон македонската територија и не признавање на постоење на македонскиот народ, македонската држава, и македонската историја.

Во декември 1995 година биле воспоставени поцелосни дипломатски односи со Европската унија, со отворање на свое дипломатско претставништво во Европската унија - Мисија на Република Македонија во Брисел.

Република Македонија продолжи и понатаму да прави конкретни чекори кон Европската унија. Во 1997 година таа потпишала Спогодба за соработка со Европските заедници како и Спогодба во областа на транспортот а потоа и за текстилот.

Република Македонија на 9 април 2001 година во Луксембург ја потпишала Спогодбата за стабилизација и асоцијација, и е прва држава од земјите учеснички во Процесот за стабилизација и асоцијација која ја потпишала таквата спогодба.

Со потпишувањето на ССА на Република Македонија и се отвори вратата за влез во Европската унија.

Меѓутоа, на внатрешен план во 2001 година, Република Македонија се соочи со внатрешна нестабилност на државата и меѓуетнички судири кои што доведоа до вооружен конфликт.

Таа беше вовлечена во вооружен конфликт, инициран од Косово како чисто освојување на територии, за подоцна да биде поддржана од внатрешни политички структури од албанскиот блок и од меѓународниот фактор и промовирана како “борба за човекови права” на Албанците во Република Македонија.

Седуммесечниот вооружен конфликт кој се водеше на територијата на Република Македонија заврши со потпишувањето на Рамковниот договор на 13 август 2001 година потпишан под притисок на меѓународниот фактор.

Со Рамковниот договор беа прифатени сите барања и услови диктирани од политичкото крило на албанскиот блок и политичкото раководство на таканаречената “ОНА”.

Успешното имплементирање на Рамковниот договор и градењето на меѓуетничката доверба на територијата на Република Македонија, е еден од условите кои што меѓународниот фактор ни ги постави како задолжителни за влезот на Република Македонија во Европската унија.

Понатамошниот тек на настаните во Република Македонија водеа кон тоа македонската Влада на 22 март 2004 година во Даблин, Република Ирска, да поднесе барање за членство во Европската унија. Со тоа и формално биле потврдени политичките определби на Република Македонија за членство во Европската унија.

На 17 декември 2005 година, Република Македонија се стекна со статус земја кандидат за членство во Европската унија.

Интегрирањето на Република Македонија во Европската унија е процес со кој треба да се извршат реформи во економскиот и политичкиот систем со кои таа би била подготвена да го пречека своето зачленување во Европската унија.

Заедничкиот пазар со повеќе од 450 милиони потрошувачи е еден од главните предизвици на македонското стопанство да стане поконкурентно и постабилно во освојувањето на нови економски пазари.

Патот на Европската унија не е само за економски и политички напредок туку пред се и поради фактот што Република Македонија е целосен и неделив дел од Европа па поради тоа и неминовно е да стане дел од Европската унија.

Со чекорот кон европското интегрирање треба да и се овозможи на Република Македонија, пристапување кон демократскиот поредок, и големиот европски пазар, со што би се олеснило развивањето на либералната пазарна економија и демократскиот повеќепартиски систем.

Активностите на Република Македонија во процесот на зачленување во Европската унија продолжуваат, а следната цел на Република Македонија е отпочнување на преговори за прием во

Европската унија со што конечно би се остварила нејзината стратешка и политичка определба, членство во Европската унија.

ПРИЛОЗИ

1. Рихард Куденхов – Калерги, “Пан Европа”, 1923.
2. Државен секретар, Џорџ Маршал, “Говор во Харвард Универзитетот”, јуни 1947.
3. Винстон Черчил, “Говор во Цирих”, септември 1946.
4. Робер Шуман, “Декларација”, мај 1960.
5. Одлука за избор на Претседател на Собранието на Социјалистичка Република Македонија (Сл. Весник на СРМ бр.3/91)
6. Декларација за сувереност на Социјалистичка Република Македонија (Сл. Весник на СРМ бр. 5/91).
7. Одлука за избор на Претседател на Социјалистичка Република Македонија (Сл. Весник на СРМ бр. 6/91).
8. Одлука за избор на Владата на Социјалистичка Република Македонија (Сл. Весник на СРМ бр. 12/91).
9. Писмо од Претседателот на РМ, г-дин Киро Глигоров испратено до претседателите на Владите на земјите во светот за меѓународно признавање на РМ , од 2 декември 1991 година.
10. Декларација за меѓународно признавање на Република Македонија како суверена и независна држава (Сл. Весник на РМ, бр. 57/91).
11. Декларација на ЕЗ за Југославија (16 декември 1991 година).
12. Извештај на Арбитражната комисија на ЕЗ.
13. Декларација за поранешна Југославија (27 јуни 1992 година).
14. Декларација на Собранието на РМ за отфрлање на Лисабонската Декларација. (Сл. Весник на РМ бр. 40/92).
15. Карта на Голема Албанија <http://www.kosovo.com/hist.html>
16. Извадок од Заклучоците на Претседателството на Европскиот совет во Брисел 17.12.2005.

РИХАРД КУДЕНХОВ – КАЛЕРГИ, “ПАН ЕВРОПА”, 1923*

Европа како политички концепт не постои. Делот од светот со тоа име покрива луѓе и држави во хаос, буре со барут за меѓународни конфликти, легло на идните конфликти. Ова е европското прашање: заедничката омраза на европјаните меѓу себе ја труе меѓународната атмосфера и е континуирана грижа на дури и во најголемите мирољубиви држави на светот. Европското прашање ќе биде решено единствено со Унија на луѓето од Европа. Ова ќе се случи или доброволно со конструкција на Пан - Европска федерација или пак принудно со Руско освојување.

Како политичко мислење, Европа ги опфаќа сите демократски држави на континентот, заедно со Исланд, поврзани со Данска во персонална унија. Малиот дел на Турција во Европа и припаѓа политички на Азија. Знаам дека ќе има потешкотии во прифаќањето на ова обележување, а и тоа дека ќе биде замерено тоа што Европа и без Англија не може да се нарекува “Пан - Европа” или “комплетна - Европа”. Оваа замерка, која е базирана на теорија, нема значење.

Застапниците на Голема Европа не можат да ги замислат Соединетите Европски Држави без Англија. Тие сакаат Британската Империја да биде земја членка на Европската федерација. Според оваа политика, она што Европа ќе го постигне во силината, ќе го изгуби во кохезијата. Ако Европа ги вклучи Австралија, Канада и Јужна Африка, тоа не би било Европа, туку интерконтинентална империја. Голема Европа би се поделила на два различни делови: 1. Држави со англиски јазик кои се раширени низ светот, сега дел од Британска империја и 2. кохерентниот комплекс на неанглиски европски држави.

* Trevor Salmon and Nicoll William, Building European Union: A documentary, history and analysis, Manchester, 1997 7-9.

Целината на европското прашање го отвори и Рускиот проблем. Принципиелната цел на европската политика би требало да ја спречи Руската инвазија. За да се избегне ова, постои само еден одговор – обединета Европа.

Опасност за Европа е ако одредени држави, и посебно Германија се свртат кон Русија. Политички кажано, Германија денес е поблиску до Русија отколку до западните држави. Таа одби да се придружи на Лигата на народите, но го склучи Рапало договорот на пријателство со Русија. Голем дел на Германија се надева дека сојузот со Русија би можел да го раскине Договорот од Версај и повторно да се подели Полска.

Но ако Европа сака да победи во натпреварот со големите економски региони на Англија и Америка, мора да и се покаже на Русија како економска единица. Се додека е внатрешно фрагментирана со царинските бариери, таа не може да се натпреварува со другите империи.

За да ја потиснат потребната креација на Европската царинска унија (непријателите на Пан - Европа) ќе повикаат на меѓународна слободна трговија, за да го потиснат пактот за европски граници, тие ќе бараат пакт за интерконтинентални граници, за да го потиснат создавањето на Соединети Европски Држави, тие ќе повикаат на создавање на Соединетите Светски Држави.

Единствено реконструкцијата на Европа, преземена широко оддадена врз федералистичките и демократските основи можат да ги постават точно економски, фрагментацијата на Австроунгарија и осакатувањето на Германија. Државниците кои се подобри во рушење отколку во градење се дилетанти и демагози. Тие мора да исчезнат од политичката сцена и да направат простор за конструктивните лидери.

Најголемата пречка за реализација на Соединетите Европски Држави се илјадниците години ривалитет на двете најнаселени нации на Пан- Европа: Германија и Франција.

Историскиот момент би морал да се случи и за двете нации, ослободени од нивните династии, да ги закопаат амбициите и аспирациите на своите суверени со нивната жед за слава, да го пронајдат помирувањето работејќи заедно на реконструкцијата, Унијата и напредокот на Европа.

Но, есенцијално е да се признае заедничката француско – германска судбина. Се додека политиката на Европа беше исто така и политика на светот, работите кои ги делеа двете држави имаа повисоко значење од оние кои ги зближуваа. Денес, кога иднината на Европа е ставена како влог, во лицето на другите континенти, француските и германските интереси конвергираа уште повеќе. Пустошот на една од овие држави, неопходно би довело до пустош на другата. Затоа, таму, мора да се подигне солидарноста на умот помеѓу нив, дури и ако не постои се уште простор за солидарност и љубов.

Ако Франција признае дека не може да ја уништи Германија без себе си да се стави во опасност од смрт, таа мора решително да тргне по патот на помирувањето. Патот има само една дестинација: Пан - Европа. Затоа, блиска соработката со демократска и мирољубива Германија, помирување на основа на праведни воени репарации, царинска унија за да се здружат германскиот јаглен и француската руда со цел создавање на Пан - Европска индустрија на железо и челик, договор за решавање на споровите и безбедност, заштита од Русија, заедничка одбрана од реакционите сили, разоружување, заедничка реконструкција на Европската економија и финансии, формирање на Пан - европска федерација.

Постои само еден радикален начин за да се реши проблемот на европските граници правично и долгорочно: да не се прецртуваат границите, туку да се потиснуваат.

Европјанецот кој е мирољубец и одрекнува било какво прецртување на границите, мора да ја насочи целата своја енергија кон обезбедување на нивно потиснување поради национални и економски причини.

Крунскиот акт на Пан - Европските напори би бил конституирањето на Соединетите Европски Држави според моделот на Соединетите Американски Држави. Европа би се претставила како единствен ентитет “визави”, другите континенти и светските сили, како и во рамките на Федерацијата секоја држава би имала максимална слобода. Пан - Европа би имала две комори (канцеларии).

Комората на народите би била составена од 300 членови, во однос еден на милион жители. Комората на државите би имала дваесет и шест претставници на дваесет и шест европски Влади.

Овој стандард на љубов и дух мора, еден ден, да лета од Португалија до Полска во империјата обединета во мир и слобода.

ДРЖАВЕН СЕКРЕТАР, ЏОРѢ МАРШАЛ, “ГОВОР ВО ХАРВАРД УНИВЕРЗИТЕТОТ”, ЈУНИ 1947*

Земајќи ги во предвид потребите за рехабилитација на Европа, физичката загуба на животот, видливата деструкција на градовите, фабриките, рудниците и железниците коректно беше проценето, но стана очигледно во последните месеци дека оваа видлива деструкција веројатно беше помалку сериозна отколку преместувањето на целата структура на европската економија. Машинството стана запоставено или пак е целосно застарено. Распаѓањето на бизнис структурата на Европа за време на војната беше целосен. Но дури и да се даде побрзо решение на овие тешки проблеми, рехабилитацијата на економската структура на Европа евидентно ќе бара многу повеќе време и поголем напор отколку што беше предвидено.

Вистината е тоа што за следните три или четири години, европските побарувања на странска храна и други есенцијални производи – главно од Америка – се многу поголеми отколку нејзината сегашна платежна моќ и со тоа таа мора да има значајна дополнителна помош или да се соочи со економско, социјално и политичко влошување на многу важен карактер.

Лекот лежи во прекинување на порочниот круг и повраток на довербата на европските народи во економската иднина на нивните сопствени држави и на Европа како целина. Производителите и фармерите на широк простор мораат да бидат во можност и да сакаат да ги разменуваат своите производи за пари, предложената вредност која што не е во прашање.

Нашата политика не е насочена против било која земја или доктрина, туку против глад, сиромаштија, очајот и хаосот. Нејзината цел

* Ibidem, 29-30.

би требало да биде препород на функционалната економија во светот, така да дозволи појавување на политички и социјални услови во кои слободните институции можат да егзистираат. Таква асистенција, убеден сум, не смее да биде на дел по дел основа, со развивање на различни кризи. Било која асистенција која што оваа влада може да ја даде во иднина, би требало да обезбеди лек отколку сосема мало ублажување. Било која влада која сака да асистира во задачата за заздравување, ќе се соочи со целосна соработка, сигурен сум, од страна на Владата на САД. Било која влада што маневрира за да ја блокира обновата на други земји не може да очекува помош од нас. Уште повеќе, владите, политичките партии, или групите кои бараат да ја продолжат човековата мизерија со цел да профитираат од тоа политички или поинаку, можат да сметаат на спротивставување на САД.

Веќе е евидентно, пред Владата на САД да може да ги продолжи своите напори за ублажување на ситуацијата и да помогне да се стартува Европскиот свет на патот кон обновата, мора да постои некаков договор помеѓу земјите на Европа како за побарувањата на ситуацијата, така и за улогата што овие земји ќе ја превземат со цел за да дадат прикладен ефект на било која акција што ќе биде превземена од оваа Влада. Ниту ќе одговара, ниту пак ќе биде ефикасно за оваа Влада да го превземе унилатерално изготвувањето на програмата, дизајнирана да ја крене економски Европа на свои нозе. Ова е работа на европјаните. Иницијативата, мислам, мора да дојде од Европа. Улогата на оваа земја би требало да содржи пријателска помош во составувањето на европската програма и понатамошна поддршка на таквата програма, таква за да биде за нас практично да може да го направиме тоа. Програмата би требало да биде заедничка, согласни со неа од поголемиот број, ако не сите, земји на Европа. Есенцијалниот дел на секоја успешна акција од страна на САД е разбирањето на карактерот на проблемот и лековите кои треба да се употребат. Со предвидување, и волјата од страна на нашиот народ за да се соочи со огромната одговорност која што историјата јасно ја постави пред нашата земја, тешкотиите можат и ќе бидат совладани.

ПРИЛОГ БР. 3

Г. ВИНСТОН ЧЕРЧИЛ, “ГОВОР ВО ЦИРИХ”, СЕПТЕМВРИ 1946*

Ако Европа беше некогаш соединета, делејќи го нејзиното заедничко наследство, немаше да постои граница на среќата, на просперитетот и на славата со што нејзините три или четири стотини милиони луѓе би уживале. Сепак, од Европа скокнаа сериите страшни караници, кои потекнуваат од тектонските нации, кои што пак ние ги видовме и во овој дваесетти век и во нашиот сопствен век на живеење, го разори мирот и ги наруши перспективите на целото човештво.

И што е незгодата со која Европа беше намалена? Некои од помалите држави навистина добро закрепнаа, но преку широките пространства на огромната потресена маса на измачувани, гладни, незгрижени и подивени човечки суштества кои што зјаат од рушевините на нивните градови и домови.

Сепак, за сето време, постои лек кој пак ако беше генерално и спонтано присвоен, и со чудна трансформација на целата сцена, за неколку години би ја направила цела Европа или поголемиот дел од неа слободна и среќна како што е Швајцарија денес. Што е суверениот лек? Тоа е да повторно се креира европското семејство, или колку што можеме повеќето, и да ја обезбедиме со структура со која ќе живее во мир, безбедност и слобода. Ние мораме да изградиме нешто како Соединети Европски Држави.

Многу работа се заврши во рамките на оваа задача од експертите на Пан - Европската унија кои му должат многу на гроф Куденхов - Калерги. Бријан тоа огромно тело на доктрината и процедура, кое што беше создадено (од) Лигата. Лигата не пропадна

* Ibid., 26-27.

поради нејзините принципи или концепции. Таа пропадна затоа што овие принципи беа напуштени од оние држави кои што ја создадоа. Таа пропадна поради тогашните влади кои што се плашеа да ги соочат фактите и да делуваат додека имаше време. Оваа катастрофа не смее да се повтори.

Претседателот Труман го изрази својот интерес и симпатија кон овој голем проект. Нема причина регионалната организација на Европа да биде на било кој начин во конфликт со светската организација на ООН. Напротив, верувам дека поголема синтеза ќе преживее единствено ако е основана врз кохерентни природни групирања. Веќе постои природно групирање на западната хемисфера. Ние, Британците, го имаме нашиот Комонвелт на нациите. Тоа не ја ослабува, туку напротив, ја засилува светската организација. Тие се, всушност, нејзината главна поддршка. И зошто би требало да постои европска група која што би можела да им даде чувство на зголемен патриотизам и заедничко државјанство на одделните народи на овој турболентен и можеен континент.

Сега ќе кажам нешто што ќе ве вчодоневиди. Првиот чекор во повторното креирање на европското семејство мора да биде партнерство помеѓу Франција и Германија. На овој начин единствено Франција ќе може да го поврати моралното лидерство на Европа. Не е можеен препород на Европа без спиритуална голема Франција и спиритуална голема Германија. Структурата на Соединетите Европски Држави, ако е добро и вистински изградена, ќе работи на тоа материјалната сила на поединечните држави да биде помалку важна. Малите нации ќе се бројат исто така како и големите и ќе ја здобиваат нивната чест со нивниот придонес кон заедничката цел. Древните држави и принципитати на Германија, кои што слободно се здружија за заедничка предност во федерален систем, би можеле секоја од нив да го заземат нивното индивидуално место помеѓу Соединетите Европски Држави. Нема да се обидам да направам детална програма.

Но морам да ве предупредам. Времето може да е кратко. Ако сакаме да формираме Соединети Европски Држави или некое друго име или форма, мораме да започнеме сега.

Нашата константна цел мора да биде да се изгради и зацврсти силината на ООН. Под и во рамките на светскиот концепт, мораме повторно да го создадеме европското семејство во регионална структура, кое што би можело да се вика Соединети Европски Држави. Првиот чекор е да се формира Совет на Европа. Ако на почетокот сите држави во Европа не сакаат или пак не се во можност да се придружат во Унијата, ние мораме сепак да продолжиме да ги составуваме и комбинираме оние кои ќе се придружат и оние кои можат. Во оваа итна работа, Франција и Германија мораат да го преземат водството заеднички. Велика Британија, Британскиот Комонвелт на нациите, величествената Америка и верувам Советска Русија – дотогаш сите би биле добри – мораат да бидат пријатели и спонзори на новата Европа и мораат да ги штитат нејзините права да живее и сјае.

РОБЕРТ ШУМАН, “ДЕКЛАРАЦИЈА”, МАЈ 1950*

Светскиот мир не може да биде обезбеден без правење на креативни напори пропорционални на опасностите кои го загрозуваат. Придонесот кој организираната и опстојувачка Европа може да го донесе на цивилизацијата е многу важен за одржување на мирољубивите односи. Превземајќи ја врз себе за повеќе од дваесет години улогата на водач на обединета Европа, Франција секогаш го имаше како есенцијална цел, одржување на мирот. Обединета Европа не беше достигната и имавме војна.

Европа нема да биде создадена целата наеднаш, или според еден план. Ќе биде изградена низ зацементирани постигнувања кој што најпрво ќе создадат де факто солидарност. Заедничкото приближување на европските нации бара елиминирање на старото спротивставување на Франција и Германија. Секоја превземена акција мора најпрво да ги земе во предвид овие две држави.

Со воочувањето на оваа цел, француската влада предложи веднаш да преземе акција на едно ограничено решавачко прашање. Предложи француско – германското производство на јаглен и челик како целина да биде под заедничка Висока власт, во рамките на организацијата отворена за учество и на другите земји на Европа.

Трустирањето на производството на јаглен и челик би требало веднаш да обезбеди создавање на заеднички фондови за економски развој како прв чекор во федерацијата на Европа, и ќе ги промени судбините на оние региони кои долго време беа посветени на производство на муниција за војна, поради што тие беа најконстантно жртви.

Солидарноста во производството на овој начин создадена, ќе доведе едноставно да било која војна помеѓу Франција и Германија стане

* Ib., 44-46.

не само скоро незамислива, туку и материјално невозможна. Создавањето на ваква моќна производствена единица, отворена за сите земји кои сакаат да земат улога и да се поврзат конечно за да ги обезбедат сите земји членки со основните елементи на индустриско производство на еднакви услови, ќе лежи вистинската основа за нивната економска унификација. Ова производство ќе му биде понудено на светот како целина без дистинкција или исклучок, со цел да се придонесе за подигнување на стандардите на живеење и да се промовираат мирољубивите постигнувања.

На овој начин, ќе се реализира едноставно и брзо онаа фузија на интереси која е многу важна за создавање на заеднички економски систем; тоа може да претставува квасец од кој може да расте поширока и подлабока заедница помеѓу земјите долго спротивставени едни на други со оптимистичките поделби.

Со трустирање на базичното производство и со институционизирање на нова Висока власт, чии одлуки ќе ги поврзат Франција, Германија и други земји членки, овој предлог ќе води до реализација на првиот темел на Европската федерација, многу важен за зачувување на мирот.

За да се промовира реализацијата на дефинираните цели, француската влада е подготвена да отвори преговори на следниве основи:

Задачата со која оваа заедничка Висока власт ќе биде задолжена, е обезбедување за најкратко можно време на модернизацијата на производството и подобрување на неговиот квалитет, набавка на јаглен и челик по идентични услови за француските и германските пазари, како и за пазарите на други земји членки; заеднички развој на извозите кон другите земји; изедначување и подобрување на условите за живот на работниците во овие индустрии.

За да се достигнат овие цели, почнувајќи од условите со кои производството на земјите членки се судруваат сега, предложено е некои транзициски мерки да бидат институционализирани, како што се аплицирањето за производство и инвестициониот план, формирање на компензационен механизам за изедначување на цените и креирање на

фонд за реструктурирање за да се потпомогне рационализацијата на производството. Движењето на јагленот и челикот помеѓу земјите членки веднаш ќе се ослободи од сите царини и нема да биде со различни транспортни трошоци. Условите постепено ќе бидат креирани, со што спонтано ќе обезбедат порационална дистрибуција на производството на највисоко ниво на продуктивност.

Во спротивност од меѓународните картели, кои се насочени кон воведување рестриктивни практики на дистрибуција и експлоатација на националните пазари, како и одржување високи профити, организацијата ќе обезбеди фузија на пазарите и експанзија на производството.

Есенцијалните принципи и преземања, дефинирани горе, ќе бидат предмет на договор потпишан помеѓу државите и доставен за ратификација во нивните национални парламенти. Преговорите потребни за да се решат деталите на апликацијата ќе бидат преземени со помош на арбитар поставен со заедничкиот договор. Ќе му биде доверена задачата да ги надгледува постигнатите договори, прилагодувајќи се на принципите кои што се поставени, во случај на ќорсокак, тој ќе одлучи кое решение ќе биде усвоено. Заедничката Висока власт, на која и е доверен менаџментот на шемата ќе биде составена од независни лица одбрани со заеднички договор помеѓу владите. Одлуките на власта ќе бидат во сила во Франција, Германија и другите земји членки. Соодветните мерки ќе бидат обезбедени за потребите на жалба против одлуките на овластувањето.

Претставник на ООН ќе биде акредитиран во власта, кој што ќе биде упатен да пријави јавен извештај до ООН два пати годишно, ставајќи акцент на функционирањето на новата организација, особено она што се однесува на штитењето на нејзините специфични цели.

Институцијата Висока власт нема на никој начин да ги оштети методите на сопственост на претпријатијата. Во рамките на нејзиното функционирање, заедничката Висока власт ќе ги земе во предвид силите собрани преку меѓународното овластување на Рур, како и сите обврски наменети на Германија, онолку долго колку што ова останува во сила.

Врз основа на член 352 став 1 од Уставот на Социјалистичка Република Македонија и Амандман LXXIV точка 4 став 1 Уставот на Социјалистичка Република Македонија, Собранието на Социјалистичка Република Македонија на седницата, одржана на 8 јануари 1991 година, донесе

ОДЛУКА*

ЗА ИЗБОР НА ПРЕТСЕДАТЕЛ НА СОБРАНИЕТО

НА СОЦИЈАЛИСТИЧКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

За претседател на Собранието на Социјалистичка Република Македонија се избира Стојан Андов, пратеник во Собранието на Социјалистичка Република Македонија.

* Оваа одлука е објавена во „Сл. весник на СРМ“ бр. 3/91.

Собранието на Социјалистичка Република Македонија врз основа на член 318 од Уставот на СРМ, а во согласност со Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, на седницата одржана на 25 јануари 1991 година, донесе

ДЕКЛАРАЦИЈА

ЗА СУВЕРЕНОСТ НА СОЦИЈАЛИСТИЧКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА *

Член 1

Во оваа декларација се изразува сувереноста на Социјалистичка Република Македонија согласно со уставните определби за независност и територијален интегритет на македонската држава, како и правото на македонскиот народ на самоопределување, вклучувајќи го и правото на отцепување.

Член 2

Политичкиот, стопанскиот и правниот систем на Социјалистичка Република Македонија се темелат на Уставот на СРМ и републичките закони, а во согласност и со определбите изразен и во оваа декларација. Уставот на СФРЈ, сојузните закони и другите сојузни прописи и општи акти ќе се применуваат на територијата на Социјалистичка Република Македонија, доколку не се во спротивност на Уставот на СРМ, републичките закони и одлуките на Собранието со кои се остварува сувереноста на СРМ.

* Оваа Декларација за сувереност на Социјалистичка Република Македонија е објавена во „Сл. весник на СРМ“ бр. 5/91.

Член 3

Изразувајќи ја сувереноста на Социјалистичка Република Македонија, Собранието на СРМ ќе донесе нов устав со кој, покрај другото, ќе се определи општественото уредување и идните симболи на државноста на Македонија.

Член 4

Социјалистичка Република Македонија како суверена држава самостојно одлучува за идните односи со државите на другите народи на Југославија, во согласност со своите интереси, по мирен и демократски пат.

Член 5

Оваа декларација, Уставот на СРМ, републичките закони и другите прописи и општи акти се основа за одлучување и дејствување како и републичките органи и организации, така и на сојузните органи и организации на територијата на Социјалистичка Република Македонија.

Член 6

Собранието на СРМ и надлежните органи на Републиката, донесувањето на новиот устав, можат и самостојно да преземаат мерки за заштита и унапредување на положбата и правата на деловите на македонскиот народ кои како национално малцинство живеат во соседните земји, за Македонците во другите земји, за иселениците од Македонија и за граѓаните на привремена работа во странство.

Член 7

Доколку спогодбено и демократски не се разрешуваат меѓусебните односи на суверените републики во СФРЈ или тоа се врши на начин на кој сувереноста на Републиката се загрозува, Собранието на СРМ ќе донесе уставен закон со кој ќе ги утврди другите прашања од уставно- правен карактер со кои СРМ како самостојна и независна држава ќе го преземе извршувањето на суверените права што ги остварувала преку органите на СФРЈ и ќе го утврди начинот на

спогодување со другите републики за правното наследство на СФРЈ и за меѓусебните односи, според начелата на меѓународното јавно право.

Член 8

Оваа декларација влегува во сила со денот на донесувањето, а ќе се објави во “Службен весник на Социјалистичка Република Македонија”.

ПРИЛОГ БР. 7

Врз основа на точка 7 од Амандманот LXXV на Уставот на Социјалистичка Република Македонија и член 2 од Законот за избор и разрешување на претседател на Социјалистичка Република Македонија и на потпретседател на претседателот на Социјалистичка Република Македонија (“Службен весник на СРМ” бр. 38/90), Собранието на Социјалистичка Република Македонија, на седницата одржана на 27 јануари 1991 година, донесе

ОДЛУКА*

ЗА ИЗБОР НА ПРЕТСЕДАТЕЛ НА

СОЦИЈАЛИСТИЧКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

За претседател на Социјалистичка Република Македонија е избран
Киро Глигоров.

* Оваа одлука е објавена во „Сл. весник на СРМ“ бр. 6/91.

Врз основа на став 2 точка 5 од Амандман LXXXVI на Уставот на Социјалистичка Република Македонија и член 14 од Законот за Владата на Социјалистичка Република Македонија (“Службен весник на СРМ”) број 38/90), Собрание на Социјалистичка Република Македонија, на седницата одржана на 20 март 1991 година, донесе

ОДЛУКА*

ЗА ИЗБОР НА ВЛАДАТА НА

СОЦИЈАЛИСТИЧКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. За претседател на Владата на Социјалистичка Република Македонија е избран проф. д-р Никола Кљусев.

2. За потпретседатели на Владата на Социјалистичка Република Македонија се избрани д-р Блаже Ристовски, Јован Андонов и д-р Беќир Жута.

3. За министри кои ќе раководат со одделни министерства се избрани:

Д-р Ристо Дамјановски, за министер кој ќе раководи со Министерството за народна одбрана,

Јордан Мијалков,

за министер кој ќе раководи со

Министерството за внатрешни

* Оваа одлука е објавена во „Сл. весник на СРМ“ бр.12/91.

<p>М-р Ѓорѓи Наумов,</p> <p>со</p>	<p>работи,</p> <p>за министер кој ќе раководи</p>
<p>Д-р Денко Малевски,</p>	<p>Министерството за правосудство и управа,</p> <p>за министер кој ќе раководи со Министерството за односи со странство,</p>
<p>М-р Методија Тошевски,</p>	<p>за министер кој ќе раководи со Министерството за финансии,</p>
<p>Стојан Трајановски,</p>	<p>за министер кој ќе раководи со Министерството за стопанство,</p>
<p>Д-р Гоце Петрески,</p>	<p>за министер кој ќе раководи со Министерството за развој,</p>
<p>Д-р Александар Лепавцов,</p>	<p>за министер кој ќе раководи со Министерството за урбанизам, градежништво, сообраќај и екологија,</p>
<p>Д-р Иван Ангелов,</p>	<p>за министер кој ќе раководи со Министерството за земјоделство,</p>
<p>Илијаз Сабриу,</p>	<p>шумарство и водостопанство,</p> <p>за министер кој ќе раководи со Министерството за труд и социјална политика,</p>
<p>Д-р Димитар Димитров,</p>	<p>за министер кој ќе раководи со Министерството за образование и физичка култура,</p>
<p>Академик д-р Ѓорѓи Ефремов,</p>	<p>за министер кој ќе раководи со Министерството за наука,</p>
<p>Д-р Цветан Грозданов,</p>	<p>за министер кој ќе раководи со Министерството за култура,</p>
<p>Д-р Перко Колевски,</p>	<p>за министер кој ќе раководи со Министерството за здравство, и</p>

Мартин Тренески,

за министер кој ќе раководи со
Министерството за информации.

4. За други членови на Владата, односно министри се избрани:

Д-р Јане Миљовски,

Илија Андонов - Ченто,

Д-р Љубомир Фрчковски и

М-р Тоска Алајдин.

Екселенцио*,

Ви ја доставувам на Вашата екселенција нашата воља Република Македонија да биде признаена за независна држава.

Дозволете ми да изнесам дека е ова прашање кое бара Ваше итно внимание и соработка заради изнаоѓање решение за конфликтот кој му нанесе штета на нашиот регион и кој се заканува да се прошири на другите делови на Балканот.

Дезинтеграцијата на стопанскиот и политичкиот систем на Југославија создаде вакум на власта којшто се исполни со етничка војна проследена со криза и слом на авторитетот на правата и со закани од економска пропаст.

Македонија, која секогаш се залагаше за начелото за мирољубиво самоопределување одбива да земе учество во војната. Сметаме дека употребата на воена сила во една сложена многу национална заедница, чии проблеми можат успешно да се решат само преку политички дијалог, води кон експлозии на незадоволство и уништување.

Одбивајќи да бидеме заложници на една состојба која е вон нашата контрола, а почива на принципи спротивни од оние за кои ние се залагаме, ја земаме нашата судбина во сопствени раце, движејќи се кон нашата цел - целосен суверенитет.

Македонија го декларира своето право на самостојност на 25 јануари 1991 година, додека Референдумот од 8-ми септември, со големо мнозинство ја одобри целта за независност со можност да се стапи во сојуз

* Писмо од Претседателот на РМ, г-дин Киро Глигоров испратено до претседателите на Владите на земјите во светот за меѓународно признавање на РМ, од 2 декември 1991 година.

на суверени држави.

Собранието на Република Македонија го прогласи нашиот суверенитет на 17 септември, додека процесот за национална еманципација беше окончан со новиот Устав кој ја прогласи Македонија за самостојна држава на 17 ноември 1991 година.

Фактички, Македонија е самостојна во смисла што таа самата си ги води своите работи и се грижи за безбедноста и добробитот на својот народ. Меѓутоа, самостојноста на нашата држава не може да биде целосна и безбедна без таа да биде призната од другите држави како што е онаа што Вие ја претставувате.

Ние, државата Македонија ја гледаме како фактор на стабилност на Балканот и во Европа. Спремни сме да покажеме дека демократијата е можна преку мирно живеење со припадниците на другите националности во Македонија.

Ние, исто така, сме спремни на конструктивна соработка со нашите соседи и со земјите од светот.

Официјалното признавање ќе и овозможи на македонската држава да одржува односи со другите земји врз искрени и стабилни основи. Тоа исто така, ќе биде порака до оние помалку мирољубивите дека територијата на признатата македонска држава не е слободна за земање. Тоа ќе биде јасен сигнал кој ќе ги обесхрабри обидите да се менуваат границите по пат на сила. Жално е што една ваква порака е потребна во регионот во којшто живееме, меѓутоа пред тој факт не треба да ги затвориме очите.

Затоа повикуваме на официјално признавање на независноста на Македонија и нејзиното постоење како држава кој ја сочинува територијата и народот во границите во кои досега беа познати како Република Македонија.

Македонија ги исполнува сите легални услови за признавање на

нејзината државност.

Нејзината територија е јасно одредена со Грција на југ, Бугарија на исток, Албанија на запад и Србија на север. Ние, исто така, во декларацијата на Парламентот изјавивме дека постојните граници на Македонија нема да се пречекорат и секое делување во таа смисла нема да се толерира.

Нашето население е трајно и стабилно, а мнозинството е етнички македонско и го зборува македонскиот јазик, еден од трите официјални јазици на Југославија. Другите националности кои го сочинуваат нејзиното население уживаат еднакви права и целосно учествуваат во политичкиот живот и стопанството на Македонија.

Сегашната влада на Македонија избрана на демократските повеќе партиски избори е продолжение на долгата низа влади коишто имаа ефективна власт во Македонија, иако неодамна во федерално уредување со другите југословенски држави (Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Србија и Црна Гора).

Македонија е способна да влегува во односи со други држави и веќе го чини тоа преку контакти со бројни влади во светот, секогаш инсистирајќи дека односите помеѓу државите треба да бидат во духот на пријателство и соработка.

Според тоа, нашето барање за признавање како самостојна држава се темели врз едноставна правдина - да ја држиме судбината во наши раце и врз желбата на нашиот народ да му се придружи на семејството на нации во еден конструктивен напор кон мир, стабилност и просперитет.

Пропуштањето да се признае постоењето на македонската држава како независна држава, пак, некои може да го толкуваат како покана за мешање во работите кои се само македонски, создавајќи затегнатости и трвење од кои Македонија веќе подолго време е ослободена, но често пати ги искусила во својата историја.

Ве молам, Ваша Екселенција, предупредете не за секакви пречки за кои гледате дека стојат на патот на признавањето на Македонија, зашто јас ќе ги сметам како пречки за мирот кон кои што тежнеат сите граѓани на Македонија. Ако пак ги нема, Ве молам известете ме како Македонија може да Ви помогне да направиме чекор повеќе од признавањето кое го бараме, кон трајна соработка и безбедност.

Во име на Република Македонија, Ви испраќам искрени желби за пријателство.

Собранието на Република Македонија, врз основа на член 68 од Уставот на Република Македонија расправајќи по Декларацијата за Југославија и Декларацијата за насоките за признавање на нови држави во Источна Европа и во Советскиот Сојуз, донесени од Советот на министрите на Европската заедница на 17 декември 1991 година во Брисел, а тргнувајќи од принципите на Повелбата на ООН, Завршниот акт на КЕБС во Хелсинки и Париската повелба, на седницата одржана на 19 декември 1991 година, донесе

ДЕКЛАРАЦИЈА*

ЗА МЕЃУНАРОДНО ПРИЗНАВАЊЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА КАКО СУВЕРЕНА И НЕЗАВИСНА ДРЖАВА

1. Република Македонија како суверена и независна држава бара да биде меѓународно призната.

2. Република Македонија ги прифаќа критериумите и ги исполнува условите донесени од страна на Советот на министрите на Европската заедница на 17 декември 1991 година во Брисел.

3. Република Македонија го прифаќа Нацртот на документот на Конференцијата за Југославија во Хаг.

Таа го поддржува продолжувањето на Конференцијата за Југославија во Хаг и ќе учествува, како и досега, на конструктивен начин

* Декларацијата за меѓународното признавање на Република Македонија како суверена и независна држава е објавена во „Сл. весник на РМ“ број 57/91.

во нејзината работа, со цел да се постигне дефинитивно решение за Југословенската криза на мирен и демократски начин.

Истовремено, Република Македонија ги поддржува досегашните напори на Европската заедница на тој план и ја изразува својата готовност и натаму активно да учествува во нив.

4. Република Македонија ги поздравува и во целост ги поддржува напорите на ООН преку генералниот секретар и Советот за безбедност за мирен расплет на југословенската криза, вклучувајќи го и упатувањето на мировни сили на ОН.

Собранието на Република Македонија го повикува претседателот на Републиката и ја задолжува Владата, во согласност со нивните уставни овластувања, да ги преземат сите мерки и активности што произлегуваат од оваа декларација.

5. Оваа декларација да се објави во “Службен весник на Република Македонија”.

ДЕКЛАРАЦИЈА НА ЕЗ ЗА ЈУГОСЛАВИЈА

(16 декември 1991 година)

Европската заедница и нејзините земји членки разговараа за ситуацијата во Југославија од аспект на нивните насоки за признавање на нови држави во Источна Европа и во Советскиот Сојуз. Тие усвоија заеднички став во однос на признавањето на југословенските републики. Во врска со тоа тие го заклучија следното:

Заедницата и нејзините земји членки се согласија да ја признаат независноста на сите југословенски републики кои ги исполнуваат сите услови кои се подолу утврдени: Оваа одлука ќе се примени од 15 јануари 1992 година.

Затоа тие ги покануваат сите југословенски републики да се изјаснат до 23 декември дали

- сакаат да бидат признаени како независни држави;
- ги прифаќаат обврските содржани во гореспоменатите насоки;
- ги прифаќаат одредбите зацртани во нацрт Конвенцијата -

особено оние од Глава II за човекови права и права на националните или етничките групи - која сега ја разгледува Конференцијата за Југославија;

- продолжуваат да ги поддржуваат;
- усилбите на Генералниот секретар и Советот за безбедност на

Обединетите нации, и

- продолжувањето на Конференцијата за Југославија.

Поднесоците на оние републики кои одговориле позитивно ќе бидат преку Претседателот на Конференцијата доставени до Арбитражната комисија за совет пред датумот за извршување.

Во меѓувреме Заедницата и нејзините земји членки бараат од Генералниот секретар на ООН и Советот за безбедност на ОН да ги продолжат своите усилби за воспоставување на ефикасен прекин на огнот и за постигнувањето на мирољубив и спогодбен исход на конфликтот. Тие продолжуваат да даваат најголема важност на поскорото распоредување на мировните сили на ОН споменати во Резолуцијата бр. 724 на Советот на ОН за безбедност.

Заедницата и нејзините земји членки исто така бараат една југословенска република да се обврзе, пред да биде признаена, на прифаќање на уставни и политички гаранции со кои се обезбедува дека таа нема никакви територијални претензии кон една соседна земја на Заедницата, и дека нема да води непријателски пропагандни активности кон една соседна земја на Заедницата, вклучувајќи ја употребата на име кое имплицира територијални претензии.

ИЗВЕШТАЈ НА АРБИТРАЖНАТА КОМИСИЈА НА ЕЗ

Интегрален текст на делот од Извештајот што се однесува за Македонија јануари 1992 година

“Арбитражната комисија смета:

- Дека Република Македонија ги задоволува условите предвидени со насоките што се однесуваат на признавањето на нови држави во Источна Европа и во Советскиот Сојуз, како и со Декларацијата за Југославија, што Министерскиот совет на Европската заедница ја усвои на 16 декември 1991.

- Дека, покрај тоа, Република Македонија се откажа од какви било територијални претензии во декларациите што се недвосмислени и обврзувачки на планот на меѓународната право. Дека, со самото тоа, употребата на името “Македонија” не подразбира никакви територијални претензии на сметка на некоја друга држава“.

Мислење број 6

За признавање на Република Македонија од страна на Европската заедница и нејзините држави- членки.

Со писмото од 20 декември 1991 година, упатено до претседателот на Министерскиот совет на Европската заедница, министерот за надворешни работи на Република Македонија побара земјите- членки на Европската Заедница да ја признаат оваа Република.

Арбитражната комисија пристапи кон разгледување на ова барање

применувајќи ги одредбите од Декларацијата за Југославија и “насоките за признавање нови држави во Источна Европа и во Советскиот Сојуз”, што Министерскиот совет на Европската заедница ги усвои на 16 декември 1991 година, како и процедуралните одредби што Комисијата ги усвои на 22 декември 1991.

За таа цел, Комисијата ги проучи следните документи што и ги испрати Република Македонија:

- Декларацијата на Собранието на Република Македонија од 19 декември 1991 година што е приложена со писмото на министерот за надворешни работи;

- писмото на министерот за надворешни работи на Република Македонија од 20 декември 1991 година;

- одговорот на прашалникот што Комисијата им го испрати на заинтересираните републики на 24 декември 1991 година;

- извештајот за резултатите од Референдумот одржан на 8 септември 1991 година;

- Декларацијата на Собранието на Република Македонија од 17 септември 1991 година;

- Уставот на Република Македонија од 17 ноември 1991 година и амандманите усвоени на 6 јануари 1992 година;

- писмото што министерот за надворешни работи по телефакс го испратил на 11 јануари 1992 година до претседателот на Арбитражната комисија, како одговор на барањето за дополнителни информации што Комисијата ги формулираше на 10 јануари 1992 година.

Врз основа на информациите со кои располага, откако е сослушан известувачот, Арбитражната комисија го изнесува следново мислење:

1 - Во одговорот на прашалникот на Комисијата, министерот за

надворешни работи, во името на Република Македонија, го изјави следново:

а - На прашањето во врска со мерките што Македонија веќе ги презела, или допрва има намера да ги преземе, со цел примена на принципите на Повелбата на ОН, на Завршниот акт од Хелсинки и на Париската повелба:

Уставниот закон за примена на Уставот на Република Македонија вели дека Република Македонија својата меѓународна положба и своите односи со други држави и меѓународни организации ги заснова врз општопризнатите принципи на меѓународното право (член 3).

Уставниот закон за примена на Уставот на Македонија прецизира дека Република Македонија како легален наследник на СФРЈ, рамноправно со другите републики, ги презема правата и обврските што произлегуваат од создавањето на СФРЈ (член 4).

б - На прашањето во врска со мерките што Македонија веќе ги презела или се подготвува да ги преземе со цел да ги гарантира правата на етничките и на националните групи и малцинства што живеат на нејзина територија:

- Уставот на Република Македонија предвидува формирање совет за меѓунационални односи што ќе се занимава со соодветни прашања на ниво на Републиката. Советот е составен врз база на паритетот на сите националности и, покрај претседателот на Собранието, во него се двајца Македонци, ист број Албанци, Турци, Власи и Роми и двајца претставници на другите националности во Македонија. Собранието е должно да се изјасни за мислењата и предлозите на Советот и за тоа да донесе одлука (член 78).

в - На прашањето дали Македонија е подготвена да се откаже од измена на своите граници со примена на сила:

Да, Републиката ја почитува неповредливоста на територијалните

граници, што можат да се менуваат само со мирољубиви средства и со заеднички договор.

Собранието на Република Македонија, во Декларацијата од 17 декември 1991 година, потврди дека Република Македонија, стриктно почитувајќи го начелото на неповредливост на границите како гарант на мирот и безбедноста во регионот и воопшто, ја манифестира својата политика, а тоа е дека нема и дека не изразува територијални претензии спрема која било соседна земја. (член 4).

г - На прашањето дали Македонија е подготвена да ги прифати сите обврски на планот на разоружувањето и не ширењето на нуклеарното оружје.

- “Да, Република Македонија ги презема сите обврски што се однесуваат на разоружувањето и на не ширењето на нуклеарно оружје, како и на безбедноста и територијалната стабилност”.

д - На прашањето дали Македонија е подготвена со преговори да ги реши сите прашања што се однесуваат на сукцесија на државите во Југославија и регионалните спорови да ги решава, во случај на потреба, со прибегнување кон арбитража:

- “Да, Република Македонија ја прифаќа обврската и се согласува преку преговори да ги решава сите прашања во врска со сукцесијата на државите и регионалните спорови, во случај на потреба, да ги решава со арбитража”.

ѓ - На прашањето што се однесува на мерките што Македонија веќе ги презела или имала намера да ги преземе со цел исполнување на оваа обврска:

“Уставниот закон за примена на Уставот на Македонија го регулира прашањето на наследството и вели дека Република Македонија, како наследник кој е рамноправен со другите републики на СФРЈ, ќе ги решава правата и обврските на СФРЈ во согласност со спогодбата со другите

републики, што се однесува на правната сукцесија на СФРЈ и на заемните односи (член 4)”.

е - На прашањето дали и во кој облик Македонија го прифатила Нацртот на конвенцијата на Конференцијата за мир во Југославија:

“На предлог на Владата на Република Македонија, Собранието на Република Македонија на 19 декември 1991 година ја усвои Декларацијата, со која го прифати Нацртот на конвенцијата на Конференцијата за Југославија (точка 3)”;

ж - На Прашањето дали ова прифаќање важи попрецизно за второто поглавје од оваа конвенција:

“Да, Република Македонија ги прифаќа одредбите од второто поглавје на Нацрт - конвенцијата за правата на човекот и за правата на националните или етничките групи”.

2. По барање на Арбитражната комисија од 10 јануари 1992 година, министерот за надворешни работи на Република Македонија во писмото од 11 јануари изјави дека Република Македонија ќе се воздржи од каква било непријателска пропаганда, вперена против една соседна држава, членка на Европската заедница.

3. Освен тоа, Комисијата констатира дека Собранието на Република Македонија на 17 ноември 1991 година усвои Устав што ги содржи структурите на демократските режими и гаранциите за човековите права што се во сила во Европа.

Уставот содржи низа посебни одредби за заштита на малцинствата, чии основни насоки мора да бидат барем спомнати:

а - Најзначајната одредба е содржана во член 48, параграф 1, со кој е предвидено дека припадниците на различните националности имаат право слободно да го изразуваат својот национален идентитет, да го чуваат и да продолжат да го развиваат. Истото важи за националните

“атрибути”.

б - Врз основа на член 48, параграф 2, Републиката ја гарантира заштитата на етничкиот, културниот, јазичниот и верскиот идентитет на различните националности.

в - Врз основа на член 48, параграф 3, припадниците на различните националности имаат право да основаат културни и уметнички институции, како и училишни и други здруженија што го овозможуваат изразувањето, зачувувањето и развојот на нивната националност.

г - Врз основа на член 48, параграф 4, тие, меѓу другото, имаат право на настава на мајчин јазик, како на ниво на основно, така и на ниво на средно училиште.

Тие одредби мора да бидат прецизирани со законите. Во училиштата во кои наставата ќе се одржува на јазикот на некоја од другите националности, исто така, ќе мора да се предава македонски јазик.

д - Во врска со тоа, исто така, значајни се одредбите од член 45, со оглед на тоа што предвидуваат дека секој граѓанин може да основа приватни училишта на сите нивоа на образованието, освен на ниво на основно училиште. Врз основа одредбите од член 19, параграф 4, и верските заедници имаат право да основаат училишта. Меѓутоа, во двата случаи, тоа право допрва треба да се прецизира со законски текстови.

ѓ - Што се однесува до проблемот на јазикот и писмото, член 7, параграф 2 предвидува дека во општините каде што мнозинството од населението припаѓа на некоја друга националност, јазикот и писмото на таа националност мора да бидат во службена употреба, паралелно со македонскиот јазик и со кириличното писмо. Во согласност со член 7, параграф 3, истото треба да важи и за општините во кои живеат значителен број жители кои припаѓаат на одредена националност. Сепак, овие права во двата случаи уште повеќе треба да бидат прецизирани со закони.

е - Член 9, параграф 1 во Уставот забранува секаков вид дискриминација, посебно од расни причини или според боја на кожата, поради националното или социјалното потекло, како и поради политичките убедувања.

4. - Собранието на Република Македонија на 6 јануари 1992 година го ревидираше Уставот од 17 ноември 1991 година, усвојувајќи го следниов Уставен закон:

Овие амандмани се составен дел од Уставот и ќе бидат применети веднаш по усвојувањето:

Амандман број 1

1. Република Македонија нема никакви територијални претензии спрема соседните држави.

2. Границите на Република Македонија ќе можат да се менуваат само во согласност со Уставот, врз основа спогодба на државите и општоприфатените правила на меѓународното право.

3. Првиот параграф на овој амандман му се додава на член 3, а параграфот 3 ја заменува алинејата 3 од “Уставот на Република Македонија”.

Амандман број 2

1. Република Македонија нема да ги повреди суверените права и нема да се меша во внатрешните работи на други држави.

2. Овој амандман се додава на првата алинеја на член 49 од “Уставот на Република Македонија”.

5 - Сообразно на тоа, Арбитражната комисија смета:

- Дека Република Македонија ги задоволува условите предвидени со насоките што се однесуваат на признавањето на нови држави во Источна

Европа и во Советскиот Сојуз, како и со Декларацијата за Југославија, што Министерскиот совет на Европската заедница ја усвои на 16 декември 1991.

- Дека, покрај тоа, Република Македонија се откажа од какви било територијални претензии во декларациите што се недвосмислени и обврзувачки на планот на меѓународното право. Дека, со самото тоа, употребата на името “Македонија” не би требало да подразбира никакви територијални претензии на сметка на некоја друга држава.

- Дека, од друга страна, Република Македонија официјално, во согласност со меѓународното право, се обврза дека ќе се воздржува воопшто, а особено применувајќи го член 49 од својот Устав, од секаква непријателска пропаганда вперена против некоја друга држава: тоа произлегува од изјавата на министерот за надворешни работи на Република Македонија од 11 јануари 1992 и која на Арбитражната комисија и е дадена на нејзино барање со цел толкување на амандманот 2 на Уставот од 6 јануари 1992 година.

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛАВИЈА

(27 јуни 1992 година)

/ИНТЕГРАЛЕН ТЕКСТ НА ДЕЛОТ ЗА МАКЕДОНИЈА/

“Европскиот Совет ја потврдува позицијата заземена од Заедницата и нејзините држави членки во Гимареш во врска со барањето на поранешната југословенска Република Македонија да биде призната како независна држава. Тој ја изразува готовноста да ја признае оваа Република во рамките на постојните граници во согласност со сопствената Декларација од 16 декември 1991 година, под име во кое не е вклучен терминот Македонија. Понатаму, границите на оваа Република ги смета за неповредливи и загарантирани во согласност со Повелбата на ООН и Париската повелба”.

Врз основа на член 68 став 2 од Уставот на Република Македонија, расправајќи по Декларацијата на Европскиот совет на Европската заедница за поранешна Југославија, усвоена во Лисабон на 27 јуни 1992 година, во делат што се однесува на Република Македонија, Собранието на Република Македонија, на седницата одржана на 3 јули 1992 година, ја донесе следнава

ДЕКЛАРАЦИЈА*

1. Собранието на Република Македонија го оценува за неприфатлив и го отфрла делот од Декларацијата на Европскиот совет на Европската заедница за поранешна Југославија, усвоена во Лисабон на 27 јуни 1992 година, што се однесува на признавањето на Република Македонија “со име кое нема да го вклучува терминот Македонија”.

Со прифаќањето на ваквиот став, макар и привремено, се прави преседан со исклучително тешки меѓународни последици.

2. Собранието на Република Македонија го поздравува делот на Декларацијата кој ги гарантира границите на Република Македонија и нивната неповредливост во согласност со принципите на Повелбата на Обединетите нации и Париската повелба.

3. Со пренесувањето на дел од својот суверенитет во Демократска Федеративна Југославија, Федеративна Народна Република Југославија и Социјалистичка Федеративна Република Југославија, врз основа на правото на самоопределување, Република Македонија е меѓународен субјект со јасно изразено и признато име, суверенитет и територијален интегритет и како таков субјект е рамноправен правен наследник на СФРЈ, прифатен на Конференцијата за Југославија на Европската заедница и во нејзините документи.

* Оваа декларација е објавена во „Сл. весник на РМ“ број 40/92.

4. Собранието на Република Македонија со Декларацијата од 17 септември 1991 година, ја потврди волјата на граѓаните на Република Македонија изразена на Референдумот од 8 септември истата година, во која тие се определија за самостојна и суверена држава под името Македонија, што се изрази и со Уставот на Република Македонија донесен на 17 ноември 1991 година. Во овие документи се истакнува дека Република Македонија ќе се залага за доследно почитување на принципите на меѓународните односи содржани во документите на ООН. Завршниот документ од Хелсинки и Париската повелба на КЕБС.

5. За легитимноста и оправданоста на своето барање засновано врз Декларацијата за меѓународно признавање, Република Македонија доби и официјална потврда во Извештајот на Арбитражната комисија на Конференцијата за Југославија на Европската заедница, во кој е заземен ставот дека “Република Македонија ги исполнува условите од насоките за признавање на новите држави во Источна Европа и во Советскиот сојуз и Декларацијата за Југославија усвоени од Советот на ЕЗ на 16 декември 1991 година”, како и дека “употребата на името Македонија не содржи какви и да е територијални претензии кон друга земја”.

6. Името Македонија е основа за името на еден народ - македонскиот народ, кој претставува мнозинство во Република Македонија и со неговото негирање се врши и дискриминација врз тој народ и националностите кои живеат со него. Тоа не е во функција на обезбедување мирен и стабилен сестран развој во Република Македонија и зачувување на нејзиниот суверенитет и независност, обезбедени на мирен и демократски начин.

7. Собранието на Република Македонија и натаму инсистира и бара од Европската заедница, како и од пошироката меѓународна заедница, Конференцијата за европска безбедност и соработка и Организацијата на обединетите нации и нејзините членки, меѓународно да ја признаат Република Македонија со нејзиното име и во постојните граници.

8. Оваа декларација да се објави во “Службен весник на Република Македонија”.

Карта на Голема Албанија*

* <http://www.kosovo.com/hist.html>.

ИЗВАДОК ОД ЗАКЛУЧОЦИТЕ НА
ПРЕТСЕДАТЕЛСТВОТО НА ЕВРОПСКИОТ СОВЕТ ВО
БРИСЕЛ 17.12.2005

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА *

23. Европскиот совет го поздравува мислењето на Комисијата за апликацијата на Република Македонија за членство во ЕУ. Советот го поздравува и значителниот напредок што го направи Република Македонија во насока на исполнување на политичките критериуми поставени од Европскиот совет во Копенхаген во 1993 година и барањата од Процесот за стабилизација и асоцијација поставени од Советот во 1997 година.

24. Имајќи ја предвид анализата на Комисијата, Европскиот совет одлучи да и додели кандидатски статус на Република Македонија, земајќи го во вид особено значителниот напредок направен со заокружувањето на законодавната рамка поврзана со Охридскиот рамковен договор, како и нејзините постигања во спроведувањето на Спогодбата за асоцијација и стабилизација (вклучувајќи ги и трговските одредби) од 2001 година.

25. Европскиот совет појаснува дека натамошните чекори ќе се разгледуваат земајќи ги при тоа предвид: дебатата за стратегијата за проширување, како што е тоа утврдено во Заклучоците на Советот на 12 декември 2005 година, исполнувањето на политичките критериуми од Копенхаген од страна на Република Македонија; барањата на Процесот за

* Секретаријатот за европски прашања интервенираше во текстот при што референцата “Former Yugoslav Republic of Macedonia” е заменета со уставното име “Република Македонија”.

стабилизација и асоцијација и ефективното спроведување на Спогодбата за стабилизација и асоцијација; како и потребата од натамошен значителен напредок за да се одговори на другите прашања и критериуми за членство содржани во Мислењето на Комисијата и спроведувањето на приоритетите од Европското партнерство, врз основа на определени показатели. Апсорпциониот капацитет на Унијата исто така мора да се земе превид. Европскиот совет ја поканува Комисијата да известува за развојот на настаните во идните извештаи за напредокот.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

А) ИЗВОРИ

1. “Дневник”, дневен весник (<http://int.dnevnik.com.mk/>)
2. Документи за државноста на Република Македонија, Агенција за информации, Скопје, 2002 година.
3. European Commission, Agenda 2000, Com (97) 2000 final, 15 July 1997.
4. European Commission: A new idea for Europe – The Schuman declaration 1950 – 2000, by Pascal Fortaine 2000.
5. Мислење на Комисијата за барањето на Република Македонија за членство во ЕУ, Брисел, 9 ноември 2005 година.
6. Trevor Salmon and Nicoll William, Building European Union: A documentary, history and analysis, Manchester, 1997.
7. Тејлор Скот, Граѓанска војна, Белград, 2002 година.
8. Шуман Роберт, За Европа, Политички ракописи, Скопје, 2003.

Б) ЛИТЕРАТУРА

1. Ачкоска Виолета, Општествено – економскиот развој на современата македонска држава (1944 – 2004), Годишен зборник на Филозофски факултет, кн.57, Скопје, 2004 година.
2. Ачкоска Виолета, Македонија во југословенската федерација 1943 – 1991 година, ИНИ, Скопје, 2001 година.
3. Андов Стојан, На мој начин, Матица македонска, Скопје, 2003 година.
4. Акциски план за Европско партнерство 2005 година, Секретаријат за европски прашања, Скопје, 2006 година.
5. Арсовски Митре, Кузев Стојан, Дамјановски Ристо, Војната во Македонија во 2001 година, Скопје, 2006 година.

6. Атанасовски Тодор, Чекорење по кризата, МИ – АН, Скопје, 2002 година.
7. Бабановски Иван, ОНА – Терористичка паравојска во Македонија, Скопје, 2002 година.
8. Бендовски Трајан, Право на Европската унија, Правен факултет, Скопје, 2001 година.
9. Вељковиќ Душан, Транзициона деструкција, Скопје, 2001 година.
10. Вајденфелд Вернер и Веселс Волфганг, Европа од А до Ш, Сектор за европска интеграција, Скопје, 2003 година.
11. Глигоров Киро, Виорни времиња, Скопје, 2004 година.
12. Глигоров Киро, Борбата за меѓународно признавање на Република Македонија, Зборник Македонија 1989 – 1999 година, Скопје 2001 година.
13. Desmond Dinan, Encyclopedia of the European Union, London, 2000.
14. Зеленков Бранко, Економската криза и реформите во Република Македонија, Скопје, 1997 година.
15. J. Dedman Martin, The Origins and Development of the European Union 1945 - 95, London, 1996.
16. Дитер Борхарт Клаус, АБВ на правото на Заедницата, Европска документација, Луксембург, 1999 година.
17. Јорданова Ристовска Малинка, Процесот на проширувањето на ЕУ, Сп. Евродијалог, Скопје, 2003 година.
18. Klepseh Edon, Promotion of the European idea (European Union), Federal Republic of Germany, 1999.
19. Карталов Христо, Европската интеграција низ економската перспектива, Скопје, 2005 година.
20. Како работи Европската унија, Европски заедници, Скопје, 2003 година.
21. Лазаров Лазар, Европска унија – состојби и перспективи, Скопје, 2005 година.
22. И Сонцето е звезда: Македонија во ЕУ, Секретаријат за европски прашања, Скопје, 2004 година.
23. .И Сонцето е звезда: Македонија во ЕУ, Секретаријат за европски прашања, Скопје, 2006 година.

24. Мојмир Мрак, Узунов Ванчо, Фондовите на ЕУ за развој и Република Македонија, мај, 2005 година.
25. Мек Кормик Цон, Разбирање на Европската унија, Скопје, 2004 година.
26. Мосијас Никола, Пристап до Европската унија: Право, Економија, Политики, Скопје, 2005 година.
27. Милосавлевски Славко, Македонски контроверзи 1990 – 2003, Скопје, 2004 година.
28. Национална стратегија за интеграција на Република Македонија во Европската унија, Скопје, 2004 година.
29. Перспективите на Рамковниот договор, Институт отворено општество, Македонија, 2000 година.
30. Пешевска Маргарита, Светот во транзиција, Скопје, 2002 година.
31. Петровски Панде, Сведоштва – 2001 година, Битола, 2006 година.
32. Ристова Астеруд Каролина, Општите критериуми за членство во Европската унија, Евроинтеграција на правниот, политичкиот и општествениот систем на Република Македонија, 2002 година.
33. Рајчиновска Пандевска Ирена, „Што поцврста Унија на народите на Европа”, Евродијалог – списание за европски прашања, бр.- 6, Скопје, 2003 година.
34. Секуловска – Габер Билјана, Меѓународни организации и институции, Економски факултет, Скопје, 2003 година.
35. Тилев Драган, Договорните односи на Република Македонија со Европските заедници, Сп. Евродијалог, Скопје, 2002 година.
36. Тасковска Добринка, Сонцето (0) станува звезда – Македонија и Европската унија, Скопје, 2004 година.
37. Тунтев Ахил, Република Македонија – Прва Декада 1990 – 1999 година, Скопје, 2005 година.
38. Фонтејн Паскал, Европа во 12 лекции, Декларација на Европската комисија, Скопје, 2003 година.
39. Fontaine Pascal, A new idea for Europe: The Schuman declaration 1950 – 2000, European Commission, 2000.
40. Шуман Роберт, За Европа, Делегација на Европската комисија, Скопје, 2004 година.

41. W. Scharpf Fritz, Governing in Europe: Effective and democratic? , Oxford, 1929.

42. Who's who in the European Union?, European commission 2001.

www.sei.gov.mk.

СОДРЖИНА

ВОВЕД	2
ГЛАВА I ИДЕЈАТА ЗА ЕВРОПСКА УНИЈА	6
1. Историскиот развој на европскиот концепт за обединета Европа	6
ГЛАВА II ФОРМИРАЊЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА	13
1. Дефиниција и теориите на европската интеграција 1945 – 1995	13
2. Општествено - политичката ситуација по Втората светска војна....	23
3. Договорот од Париз.....	26
4. Од Европска заедница до Европска унија.....	31
5. Договорот од Мастрихт или Договорот за Европската унија – 1992 година	37
6. Договорот од Амстердам.....	40
7. Договорот од Ница.....	41
ГЛАВА III ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА	42
1. Советот на Европската унија.....	43
2. Европскиот парламент.....	46
3. Европска комисија	49
4. Европскиот суд на правдата.....	52
5. Судот на ревизорите	53
6. Специјализирани институции на ЕУ	54
7. Европскиот совет	57
8. Советот на Европа	57

9. Европскиот народен правобранител (Европски омбудсман)	58
ГЛАВА IV ЗАЕДНИЧКАТА НАДВОРЕШНА И БЕЗБЕДНОСНА	
ПОЛИТИКА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА	59
1. Европска надворешна политика	59
2. Одбранбена политика	61
ГЛАВА V ПРОШИРУВАЊЕТО НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА	63
ГЛАВА VI СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА ДРЖАВА	69
1. Развојот на современата македонска држава	69
2. Политичките промени во Македонија и нејзиното осамостојување	73
3. Меѓународно признавање на Република Македонија	78
ГЛАВА VII ВООРУЖЕНИОТ КОНФЛИКТ ВО РЕПУБЛИКА	
МАКЕДОНИЈА	87
1. Надворешната политика на Република Македонија, односите со	
нејзините соседи и улогата на меѓународниот фактор	87
7.1.1. Односите на Република Македонија со нејзините соседи.....	88
7.1.2. Улогата на меѓународниот фактор.....	91
2. Внатрешната нестабилност на Република Македонија	93
3. Вооружената агресија во Република Македонија во 2001 година	97
ГЛАВА VIII РАМКОВНИОТ ДОГОВОР	110
ГЛАВА IX МАКЕДОНИЈА И ЕВРОПСКАТА УНИЈА	118
1. Развојот на односите меѓу Република Македонија и Европската	
унија.....	118
2. Процесот на стабилизација и асоцијација.....	125
3. Спогодба за стабилизација и асоцијација.....	127

ГЛАВА X АПЛИКАЦИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА	
ЧЛЕНСТВО ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА.....	135
1. Постапката за членство во Европската унија.....	135
2. Апликацијата за членство на Република Македонија во Европската унија.....	136
3. Следниот чекор- Преговори за членство во Европската унија	140
ГЛАВА XI КРИТЕРИУМИ ЗА ЧЛЕНСТВО ВО ЕВРОПСКАТА	
УНИЈА	144
1. Политички критериуми	145
2. Економски критериуми.....	148
3. Прифаќање на <i>acquis communautaire</i>	151
ЗАКЛУЧОК.....	155
ПРИЛОЗИ.....	163
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	206